

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

ОЛЬГА ПЕСТРЕЦОВА

**СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ
В ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК**

Монографія

Київ 2024

DOI

УДК 021.1:025.5:004.77:340:316.77(043.5)

П28

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 4 від 11.12.2023)

Науковий редактор
Н. Іванова, кандидат історичних наук

Рецензенти:
Л. Коновал, кандидат наук із соціальних комунікацій
М. Карацук, кандидат політичних наук

Пестрецова О.

П28 Соціальнокомунікаційні аспекти інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек / Ольга Пестрецова ; наук. ред. Н. Іванова ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2024. – 200 с.
ISBN 978-617-14-0189-1

У монографії комплексно досліджено й узагальнено інформаційно-правову діяльність бібліотек як сучасних соціальнокомунікаційних центрів. Розкрито зміст, специфіку, форми та напрями інформаційно-правового обслуговування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки. Обґрунтовано розвиток інформаційно-правового обслуговування бібліотек в сучасному суспільстві. Розглянуто основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек: традиційну роботу з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації; інформаційно-аналітичну діяльність; посередницьку діяльність (просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес-структурами та ін.).

Видання орієнтовано на широке коло працівників бібліотечно-інформаційної сфери, науковців і практиків у сфері історії, книгознавства, літературознавства, соціальних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій.

УДК 021.1:025.5:004.77:340:316.77(043.5)

© О. Пестрецова, 2024
© Національна академія наук України,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2024

ISBN 978-617-14-0189-1

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	11
1.1. Джерельна база та теоретичні засади дослідження діяльності бібліотек у сфері інформаційно-правового обслуговування	11
1.2. Методологічні засади дослідження сфери інформаційно- правового обслуговування в діяльності бібліотек	31
1.3. Розвиток інформаційного суспільства як вагомий чинник трансформації бібліотек у соціальнокомунікаційні центри.....	41
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТА ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНО- ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК	58
2.1. Бібліотечне інформаційно-правове обслуговування	58
2.2. Правові ресурси в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування.....	73
2.3. Особливості діяльності публічних бібліотек щодо обслуговування правовою інформацією	89

РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД	
У СФЕРІ ПРАВОВОГО ІНФОРМУВАННЯ	100
3.1. Публічні юридичні бібліотеки в системі правового інформування США.....	100
3.2. Інформаційний супровід правової освіти і практики в діяльності світових університетських бібліотек	110
3.3. Юридичні бібліотеки у процесах галузевої інтеграції	133
ВИСНОВКИ	153
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	157

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- КТ** – інформаційно-комунікаційні технології
- НБУВ** – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України
- НЮБ** – Національна юридична бібліотека
- ОУНБ** – обласні універсальні наукові бібліотеки
- ПДГ** – пункти доступу громадян до офіційної інформації
- СІАЗ** – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади
- УБА** – Українська бібліотечна асоціація
- ЦП** – центри правової інформації
- AALL** – Американська асоціація юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries)
- BIALL** – Британська й ірландська асоціація юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians)
- BLL** – Бодліанська юридична бібліотека (The Bodleian Law Libraries)
- CALL** – Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries)
- CLE** – безперервна юридична освіта (Continuing Legal Education)
- IALL** – Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries)
- JCPLL** – публічна юридична бібліотека округу Джефферсон (Jefferson County Public Law Library)
- L'ADIJ** – Французька асоціація розвитку юридичної інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique)
- LLMC Digital** – Консорціум Юридичної бібліотеки Мікроформ (Law Library Microform Digital Consortium)

- MALLCO** – Середньоамериканський консорціум юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium)
- MLIS** – ступінь зі спеціалізацією в бібліотечній юридичній справі (Master of Library and Information Science)
- NELCO** – Консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium)
- OSALL** – Південно-африканська організація юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries)
- SCPLL** – публічна юридична бібліотека округу Сакраменто (Sacramento County Public Law Library)
- SLA** – Асоціація спеціальних бібліотек (Special Libraries Association)

ВСТУП

Бібліотечне правове інформування та інформаційно-правове обслуговування – напрями у бібліотечній діяльності, що безпосередньо пов'язані із суспільним розвитком: становленням демократії у її сучасному розумінні; формуванням громадянського суспільства із повноцінним функціонуванням системи правовідносин та активним залученням до них громадян; поширенням правової освіти та інтенсифікацією її інформаційного забезпечення. Очевидно, що запит на широкий доступ до правової інформації (зокрема й через бібліотеки) пов'язаний із зростанням категорій осіб, у такому доступі зацікавлених в силу економічних, громадянських, суспільних інтересів.

Ця тенденція на сучасному етапі лише посилилась із цілої низки причин, частина з яких – глобальні. До них відносимо становлення інформаційного суспільства, розширення інформаційно-комунікаційного інструментарію поширення правової інформації та його впливу на регулювання суспільних відносин і формування правосвідомості, а також розширення кола суб'єктів системи інформаційно-правового забезпечення. Принциповими є глобалізаційні процеси, що здійснюють відчутний вплив на зв'язок між національними та зарубіжними правовими системами, ускладнюють правовідносини й актуалізують питання доступу до різноаспектної правової інформації як на професійному, так і на громадянському рівні.

Ще частина чинників, що інтенсифікують обіг правової інформації, мають національну специфіку. Для України перших десятиліть незалежності питання запиту на інформаційно-правове забезпечення актуалізувалися інтенсивним розвитком державотворення (і, відповідно, формування правової системи), помітним зростанням економічної активності і водночас громадянського активізму. Саме з дів'ястю громадянського суспільства помітно актуалізується

проблема правового інформування та формування правової культури – складного і багатоаспектного явища, що включає культуру правосвідомості, правової поведінки, культуру юридичної практики і не може функціонувати без системи якісного, доступного, широкого правового інформування.

Важливим чинником залишається реконструкція національної ідентичності через звернення до власної історії, зокрема і політико-правових артефактів як впливових маркерів, навколо яких логічно вибудовувати осмислення власного минулого і формувати уявлення про суспільний ідеал у майбутньому.

Події російсько-української війни ці процеси лише актуалізували: сьогодні можемо констатувати розширення запиту на правове інформування з боку різних категорій громадян – чинних військових, ветеранів, членів їхніх родин – у найрізноманітніших ситуаціях, внутрішньо переміщених осіб та біженців, волонтерів, зоо- та екоактивістів, релокованих бізнесів тощо. Іншою помітною тенденцією є дистанційність і цифровізація таких послуг – тут очевидний запит, зумовлений карантинними обмеженнями 2020 року і повномасштабною війною, «зустрівся» з інформаційно-комунікаційними можливостями останніх років.

Означені тенденції актуалізують питання осмислення як досвіду, так і перспектив бібліотечного правового інформування та інформаційно-правового обслуговування, а також загальною участі бібліотек у правовій комунікації. Підґрунтям для такої роботи є система праць і досліджень, що охоплюють як теоретичні напрацювання, так і узагальнення практичного досвіду (інформаційно-аналітичної діяльності, науково-інформаційного супроводу академічних досліджень та освітніх практик, правотворення та правозастосування; різних практик і напрацювань щодо доступу громадян до правової інформації; правового виховання та формування правової свідомості; інформаційної підтримки е-урядування та цифрових адміністративних послуг тощо).

Окремим складником відповідних досліджень є функціонування низки бібліотек і суміжних інформаційних установ, що мають спеціалізацію у галузі правового обслуговування та інформування.

Щодо них досить часто використовується термін «юридична бібліотека», який є загальним і часто досить умовним та охоплює різні заклади від підрозділів великих національних бібліотек, як дослідницький центр у структурі Бібліотеки Конгресу США – Law Library of Congress чи інформаційно-аналітичний підрозділ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського – Національна юридична бібліотека, до найбільш поширених закладів, що їх описуємо як юридичні, – бібліотек юридичних коледжів та університетів, а також електронних зібрань текстів правової і дотичної тематики.

Структурні, функціональні, організаційні особливості бібліотек, що містять у своїй назві вказівку на юридичний профіль, різняться, але спільною рисою для них є бібліотечна діяльність у сфері правового інформування. Виступаючи як інформаційні центри, орієнтовані на пошук, акумуляцію, зберігання, організацію та поширення суспільно корисних знань, зокрема і правових, бібліотеки надають доступ до ресурсів на безоплатній основі, що не знижує їх якості, актуальності, достовірності. Важливими аспектами саме бібліотечного правового інформування є врахування регіонального і локального чинника, а також безпосереднє співробітництво з правниками – від інформаційної підтримки держорганів та місцевого самоврядування до співпраці з громадськими організаціями. Що стосується локальності, то йдеться про розробку та реалізацію моделі забезпечення громадськості інформацією через співпрацю основних учасників інформаційного поля регіону. Партнерська діяльність бібліотек в інформаційно-правовій сфері сприяє налагодженню співпраці з органами влади та громадськими структурами в контексті поширення правових знань та навичок (щодо захисту своїх прав, освоєння механізмів електронного урядування і т. ін.); налагодженню та підвищенню ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; збільшенню числа каналів поширення інформації за рахунок партнерства.

На базі бібліотек діють громадські приймальні, часто створені завдяки співпраці з міськими управліннями юстиції, працівники яких надають безкоштовну консультативну допомогу всім верствам населення. Бібліотеки координують діяльність з правоосвітньою

роботи із закладами та установами інших систем і відомств: громадськими організаціями – гендерними, екологічними, правозахисними, благодійними; тісно співпрацюють з місцевими органами влади.

Вивчення досвіду участі бібліотек у правовому інформуванні дає підстави для висновку про необхідність подальшого вдосконалення механізмів трансляції правової інформації бібліотеками. Розширення каналів правового інформування актуалізується не тільки проблемою рівня доступності інформації в суспільстві, а й питаннями вироблення шляхів і методів розширення кола послуг у цій сфері. Отже, критерії оцінки правового інформування, здійснюваного бібліотеками, можна розглядати як у кількісному вимірі, що знаходить свій вираз у частоті пошуку відповідей на свої запитання користувачем, так і в якісному – доступності та швидкості отримання інформації, її якості, достовірності й повноти.

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

1.1. Джерельна база та теоретичні засади дослідження діяльності бібліотек у сфері інформаційно-правового обслуговування

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та інформаційного виробництва актуалізувалися проблеми правового інформування та роль у цьому процесі бібліотек.

Теоретичною основою дослідження участі бібліотек у правовому інформуванні є бібліотекознавчі праці, присвячені осмисленню трансформації ролі бібліотек на етапі становлення й розвитку інформаційного суспільства. У фокусі цих праць – перетворення бібліотек на інформаційні центри, акумуляція ними соціально значущих баз даних, розширення участі у соціокультурних процесах сучасності.

Ще на початку ХХІ ст. у працях провідних бібліотекознавців було закладено основи обґрунтування нового, що відповідає умовам часу, визначення бібліотеки – як комплексного бібліотечно-інформаційного, наукового і культурно-просвітницького закладу зі статусом науково-дослідного інституту.

Пошуки нової ролі та місця в суспільстві бібліотечно-інформаційної сфери зумовлені двома чинниками: необхідністю переходу від «епохи Гутенберга» [62], коли основний обсяг знань людства зберігався в документах на паперових носіях, до ери електронних інформаційних комунікацій; зростаючими вимогами суспільства до науково-інформаційного забезпечення його сталого розвитку. Саме це актуалізувало потребу кардинального переосмислення основ бібліотечної справи та створення нової парадигми діяльності бібліотечно-інформаційних інституцій з урахуванням реалій.

Прогнозуючи розвиток діяльності бібліотеки як багатофункціонального дослідницького центру, академік О. Онищенко серед перспективних завдань виокремлює вирішення проблем, ключових для інформатизації бібліотек України, зокрема, створення власної національної інформаційної бази, стандартизації інформаційного забезпечення [35].

М. Слободяник запропонував базову модель бібліотеки як соціальнокомунікаційної інституції, де виражену комунікаційну спрямованість мають елементи «функції» і «технологія». Зокрема серед сутнісних функцій бібліотеки – комунікаційна. Значну комунікаційну орієнтацію мають інші функції – документальної пам'яті, інформаційна та когнітивна. Елемент «технологія» є забезпеченням активізації комунікаційних процесів, що відбуваються в бібліотеці. Все вищезазначене призначено для відображення загальних закономірностей функціонування бібліотеки під впливом зовнішнього середовища.

До елемента «інформаційний потенціал» основними складниками визначений фонд, каталоги та електронні бази даних. Ці елементи мають відповідати інформаційним потребам суспільства й особистості як учасника процесу комунікації.

Елемент «інформаційна діяльність» покликаний забезпечити ефективний пошук та надання читачам бібліотеки первинних і вторинних документів, а також синтезованої та інтегрованої інформації. В результаті інформаційної діяльності розробляється система інформаційної продукції та послуг для читачів і зовнішніх користувачів бібліотеки. Цей елемент покликаний забезпечити ефективне використання інформаційного потенціалу в бібліотечній комунікаційній діяльності.

В елементі «комунікаційний процес» виділено такі основні комунікаційні відносини: бібліотекар – читач; бібліотекар – бібліотекар; читач – бібліотекар; читач – читач; віддалений користувач – сайт бібліотеки; читач – інтернет-ресурси. У змістовому наповненні цих відносин чільне місце посідають потенціал інформації та результати бібліотечної інформаційної діяльності.

Серед основних завдань управління – моніторинг функціонування основних елементів моделі й оперативне внесення до них

необхідних змін, спрямованих на підвищення їх ефективності. Це дасть змогу розробити стратегію і тактику розвитку комунікаційної діяльності бібліотеки [128].

Л. Костенко пропонує концептуальну модель бібліотеки суспільства знань, у якій значну увагу приділено стратегічному напрямку розвитку бібліотечної сфери – створенню та вдосконаленню інтелектуальних інформаційних технологій комп'ютерної обробки документальних масивів і виділення зі сховищ даних нових знань. Цей напрям передбачає відродження бібліотек як комплексних інституцій (науково-інформаційних, науково-дослідних, інформаційно-аналітичних, навчальних, культурологічних), що посядуть чільне місце в суспільстві знань, стануть визначальними елементами цього суспільства, каталізаторами прогресу цивілізації [59].

Важливою для нашого дослідження видається теза сучасних теоретиків бібліотекознавства про те, що констатована тенденція до об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек та інших інформаційних структур обіцяє нові можливості, поряд з удосконаленням технологій інформаційного виробництва, для розвитку соціальних структур українського суспільства.

Відповідно, цей значущий аспект організаційної перебудови обслуговування користувачів на основі впровадження електронних інформаційних технологій можна схарактеризувати як рішучий етап переходу від експериментального використання нових технологій в інформаційному обслуговуванні при задоволенні запитів основної маси читачів інформацією на традиційних носіях до переорієнтації у сфері комплектування, організації використання фондів (включаючи оцифрування) на електронну інформацію, використання її як основного ресурсу задоволення запитів користувачів під час введення комп'ютерних технологій у традиційне обслуговування, оптимізацію його таким чином як важливого напрямку бібліотечного обслуговування читачів видань на паперових носіях [35, с. 19–20].

Не менше значення має наукове осмислення трансформації бібліотечного виробництва, запропоноване І. Давидовою. Розглядаючи засади бібліотечно-інформаційного виробництва, вона доводить доцільність використання маркетингового підходу до управління

ним. Перспективним видається обґрунтування інтелектуалізації професійної діяльності у бібліотечно-інформаційному середовищі: продукти та послуги бібліотечного виробництва розглядаються в контексті інтеграції бібліотек до інформаційного простору.

Теоретичне обґрунтування правового інформування в бібліотеках спирається на ідею про те, що для вдосконалення інформаційного обслуговування електронними ресурсами необхідно активізувати також впровадження в бібліотеках сервісних послуг, що сприяють орієнтації користувачів у електронному середовищі – створення інтернет-навігаторів, онлайнних путівників по довідково-бібліографічних і повнотекстових ресурсах інформаційних мереж, а також створення в бібліотеках власних інформаційних ресурсів.

Виходячи з тези І. Давидової про особливу увагу, яка має приділятися проектуванню та дизайну бібліотечних сайтів, які є водночас і самостійним інформаційним ресурсом, і засобом інформаційного пошуку, наші дослідження переважно ґрунтуються на аналізі бібліотечних сайтів як джерельної бази вивчення правового інформування [29, с. 93–94].

Зростаюче значення інформаційних центрів збереження працьованої минулими поколіннями інформації, знання, що витримало перевірку практикою, центрів, що акумулюють сьогодні необхідну суспільству для його розвитку інформацію, яка продукується в Україні та за кордоном, обґрунтовується в дослідженнях В. Горового. Такі центри в процесі інформатизації дедалі більшою мірою відіграють роль своєрідних «банківських установ системи суспільного інформаційного обігу» [20]. За твердженням автора, проблеми розвитку соціальних інформаційних комунікацій, підвищення ефективності їх функціонування в загальносуспільному вимірі набули особливого значення протягом останніх десятиріч. Це обумовлюється зростаючими впливами загальноцивілізаційних тенденцій до світової інтеграції, формуванням загальноцивілізаційних механізмів вирішення глобальних проблем, що постають перед людством, по-перше, і, по-друге, – ускладненням соціальної структури суспільства в процесі його еволюції, що зумовлює як розвиток самої структури соціальних комунікацій, необхідних

для обов'язкових при цьому внутрішньосупільних обмінів, зокрема і насамперед інформаційних, так і їх якісне вдосконалення. Швидкість, точність, вичерпність в інформаційних обмінах і якісні параметри цих обмінів стають неодмінними показниками життєздатності суспільства на сучасному етапі його розвитку [20].

У контексті бібліотечного обслуговування описані вище процеси відобразились у розширенні діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забезпечення суспільних, політичних, правових процесів. Зміни знайшли як практичне втілення, наприклад, у структурі бібліотек з'явилися спеціальні підрозділи, орієнтовані на забезпечення відповідних запитів, так і на рівні теоретичного осмислення [78].

Відповідні напрацювання у бібліотекознавчих дослідженнях дають змогу виокремити правове інформування як напрям роботи бібліотек і поставити завдання аналізу в систематизації цих досліджень.

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується, серед іншого, зростаючою потребою в наданні достовірної, повної та своєчасної правової інформації. Поряд з причинами загального характеру (зміцнення правових і демократичних засад держави, підвищення рівня законності, правової культури суспільства тощо) таку потребу диктує водночас і стан законодавства. По-перше, постійно з'являються нові суспільні зв'язки і відносини, які, відповідно, потребують правового регулювання, а отже, появи принципово нових галузей права. По-друге, глобалізаційні процеси актуалізують розвиток як міжнаціональних, так і наднаціональних правових відносин [96].

Очевидно, що ці тенденції є викликом для системи правового інформування та бібліотек як її важливого елементу. З огляду на це сучасні бібліотеки активізують діяльність у сфері політико-правових інформаційних обмінів, зокрема, формуючи бази даних та інших інформаційних ресурсів правового характеру, здійснюючи наукові дослідження та інформаційно-аналітичну роботу з питань політико-правової проблематики; надаючи юридично-консультативну допомогу; проводячи правову просвітницьку діяльність.

В. Горовий обґрунтував необхідність здійснення постійного моніторингу змін у структурі читацької аудиторії та урахування одержаних результатів у процесі формування стратегії комплектування бібліотек новою інформацією, а також розробки методик активної роботи з метою ефективного забезпечення наявними інформаційними ресурсами користувачів, введення актуальної суспільно значущої інформації в обіг, що сприяє інформатизації суспільства [18].

І. Давидова пов'язує вивчення бібліотеки як комунікаційної системи з розглядом її можливостей у реалізації спільних завдань та аналізом тих галузей, які визначають специфіку передачі культурно значущої інформації. Важливим є твердження дослідниці про те, що, будучи одним з таких комунікаційних каналів, бібліотека в системі документно-комунікаційних установ суспільства нині претендує на вирішення проблем, які традиційно адресувалися іншим соціокультурним інститутам. Активна трансформація бібліотечної діяльності змушує переосмислювати її функції, розглядати нові можливості бібліотек, зокрема і в мережевому середовищі, шукати шляхи здійснення своєї місії. У цьому зв'язку треба виокремити основні складники процесу комунікації в бібліотеці, визначити ті сфери бібліотечної діяльності, в яких він реалізується, схарактеризувати набір інструментів, що обумовлюють специфіку комунікаційних процесів. Структурування системи комунікацій у бібліотеці відкриє можливості для виділення загальних принципів розвитку сучасної бібліотеки як соціокомунікативної системи [28].

У дослідженнях М. Вилегжаніної порушувалося питання джерелознавчого, організаційного й технологічного аспектів правового інформування населення в контексті діяльності бібліотек України та Росії [9]. Питання пріоритетних напрямів розвитку діяльності бібліотек у системі політичної комунікації, і зокрема правового інформування, на рівні громадянського суспільства досліджувала Т. Гранчак [23].

Дослідники Н. Іванова [46], Ю. Половинчак [102], Ю. Пасмор [74], О. Васюк [8], О. Мар'їна [63], Т. Гранчак [23], Т. Ярошенко [137], Т. Костирко [60] акцентують увагу на проблемах розширення діяльності бібліотек, зокрема активізації інформаційного забез-

печення суспільних, політичних, правових та освітніх процесів, порушують питання про особливості роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до якісної правової інформації з різних джерел. Питання корпоративної взаємодії бібліотек розглянуто в роботах В. Попика [106], В. Пашкової [75], Г. Швецової-Водки [134]. Форми співпраці бібліотек з громадськими організаціями, органами державної влади в питаннях формування нових соціально конструктивних підходів до просування ідей гендерної рівності в суспільстві та забезпечення вільного доступу до гендерноорієнтованої правової й соціально значущої інформації для всіх категорій населення досліджувала Л. Чернявська [133].

Цікавими є дослідження ролі бібліотечних установ у науковому та інформаційному супроводі політичних і правових процесів. У цьому контексті для з'ясування перспективних напрямів роботи бібліотек у налагодженні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів актуальним видається осмислення досвіду зарубіжних бібліотек у представленні досягнень національної правової думки [103].

Специфіку функціонування бібліотек як інформаційної бази, каналу та суб'єкта політичної комунікації досліджує Т. Гранчак [22, 23]. Вона наголошує на тому, що бібліотеки завжди виступали як системи з організації найцінніших для суспільства знань. Аналіз досвіду функціонування бібліотек дає підстави дослідниці для висновку, що їх місія реалізується в конкретних соціальних умовах, отже, трансформація суспільно-політичного та економічного контексту відповідно спричинює трансформацію соціальних функцій бібліотеки, які є узагальненим переліком її обов'язків перед суспільством, що диктуються ним, необхідні йому, прямо або побічно впливають на нього і відповідають суті бібліотеки як соціального інституту.

На думку дослідниці, бібліотеки сьогодні починають функціонувати не лише як канали політичної комунікації, а й як її співджерела, виступати не просто посередником у передачі інформації, а й, по суті, співкомунікатором, причому для всіх видів суб'єктів політичної комунікації.

Слушні наукові висновки стосовно діяльності бібліотечних установ і розвитку бібліотечної справи з впровадженням нових інформаційних технологій зроблені в працях К. Лобузної, зокрема, щодо технології організації комплексних бібліотечних юридичних інформаційних ресурсів [61].

Проблеми реалізації та організації бібліотеками інформування в правовій сфері порушено в роботах Н. Іванової [42] та Ю. Пасмор [74].

У дослідженнях Н. Іванової розглядається розвиток системи розповсюдження правової інформації, роль бібліотечних закладів у вирішенні проблеми вдосконалення ефективності використання й розповсюдження правової інформації. Наголошується на необхідності розширення та осучаснення ролі бібліотек і створення центрів правової інформації в наукових бібліотеках. Порушуються проблеми розробки нової концепції електронного розповсюдження правової інформації. У цьому плані бібліотеки мають усі можливості стати надійними й конкурентоспроможними постачальниками інформації.

Можливе створення спеціалізованих мереж, організованих за галузевою ознакою. Наприклад, автоматизовану мережу правової інформації можна формувати загальними зусиллями бібліотек різних відомств. Безумовно, державна підтримка – невід’ємний фактор реалізації бібліотек у новій ролі [44].

Питання оперативного й ефективного бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні, як наголошує Ю. Пасмор, зростає в умовах сучасного глобального комунікаційного простору. На думку автора, умовою вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні є реалізація таких напрямів консолідації як системно-організаційний, що полягає в посиленні системних зв’язків між правовими бібліотеками; кооперація та координація їхньої діяльності з іншими інформаційно-комунікаційними структурами; налагодження взаємодії між усіма інформаційними структурами системи правової науки; об’єднання зусиль науковців у сфері права, бібліотекознавства, інформатики, документознавства [74].

У публікаціях Ю. Половинчак та Н. Іванової порушено питання особливостей роботи зарубіжних бібліотек у забезпеченні доступу до якісної правової інформації з різних джерел. Зокрема, на прикладі бібліотек Європейського Союзу розглядається досвід з акумуляції та представлення бібліотеками інформації правового характеру [104].

Виходячи із обґрунтованих у названих працях змін концепції розвитку бібліотек, актуалізується питання нових підходів до бібліотечної роботи з інформацією. У цьому контексті плідною видається розроблена в працях В. Горового концепція соціальних інформаційних баз як інформаційної основи національного інформаційного простору. З розвитком сучасного інформаційного суспільства розширюється спеціалізація цих баз за тематикою вміщених ресурсів; характерними рисами соціальних інформаційних баз є певним чином згуртовані (потрібні), відповідно організовані і використовувані масиви інформації. При цьому мова йде про свідомо виготовлену й організовану інформацію за принципом доцільності [19].

У низці монографічних робіт НБУВ щодо процесу глобальної інформатизації та світової мережі Інтернет наголошується: в сучасних реаліях багато важить ефективне донесення інформації користувачу, інформації якісної й актуальної для розв'язання поточних проблем суспільного розвитку, що стає важливим складником наукових досліджень. З початку 2000-х років і до сьогодні наукові пошуки та практична робота аналітичних підрозділів НБУВ, зокрема НЮБ, зосереджені на проблемах інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади з вивчення політико-правової та соціально-економічної ситуації в Україні. Серед низки механізмів підтримки управлінських рішень ґрунтовно досліджувалася відповідна діяльність інформаційно-аналітичних служб наукових бібліотек – спектр інформаційних запитів владних структур у правовій сфері: надання допомоги центральним владним структурам у підготовці довідково-інформаційних матеріалів для розвитку міжнародних відносин; дослідження законодавчої практики зарубіжних країн та зіставлення їх із вітчизняним законодавством тощо.

Інформаційно-аналітична діяльність як складник будь-якого процесу управління є ефективним інструментом сприяння законо-

творчій діяльності, а також налагодження конструктивного діалогу між владою та суспільством і впровадження нових форм взаємодії з громадськістю. Підтримка управлінських рішень у діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек стала основною сферою роботи спеціалістів-аналітиків. Надзвичайно актуальним напрямом виявився аналіз суспільної думки щодо ефективності законотворчих процесів, чинного законодавства та вивчення зарубіжного досвіду правотворення [66].

У багатьох дослідженнях бібліотечна інформаційно-аналітична діяльність розглядається як інструмент інтеграції та кооперації зусиль наукової бібліотеки, влади і бізнесу. Вагомою видається теза про те, що інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у їхній традиційній формі має на меті розкриття наявних фондів, щоб ефективно обслуговувати різні категорії читачів. О. Кобелев визначає інформаційно-аналітичний сервіс як провідний напрям діяльності сучасних бібліотек. На його думку, зростання ефективності цієї діяльності пов'язане із виконанням певних умов, викликаних практичними міркуваннями стосовно постійної оптимізації роботи державного апарату, підвищення його дієвості, якості, оперативності, разом із забезпеченням об'єктивності. Створення ефективного інформаційно-аналітичного сервісу в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування суспільства вможливує зменшення інформаційного навантаження на всі сфери діяльності, передусім на управлінську. Це стосується подолання суперечності між наявністю великих обсягів інтелектуально-інформаційних ресурсів, що зберігаються в інформаційних системах, та можливостями їх переробки й використання для виробництва нових знань [53].

Розвиток суспільства визначається співвідношенням обсягів генерованого знання до рівня ефективності його використання в усіх сферах діяльності. У свою чергу це зумовлює активізацію розробки методик управління не стільки інформаційними потоками, скільки їхнім змістовим складником. Важливе місце в цьому процесі належить бібліотеці як одному з найдавніших і найрозвинутіших складників системи соціальних комунікацій [54].

Наукова гіпотеза нашого дослідження про значення корпоративних об'єднань юридичних бібліотек базувалася на висновку дослідників НБУВ [102] про наявність чіткої тенденції до корпоративної взаємодії бібліотек під час створення електронних ресурсів та успішних прикладах інтеграції у різних секторах інформаційної сфери. Однак теоретичні основи міжсекторальної інтеграції, зокрема у питаннях правового інформування, на сьогодні розроблені недостатньо.

У роботі Т. Вилегжаніної «Кооперація бібліотек: проблеми і переваги» бібліотека сьогодення – поліфункціональний заклад. Вона є не тільки інформаційною, а й освітньою, культурно-просвітницькою, дозвіллевою установою. Ці функції притаманні всім бібліотекам, незалежно від статусу, форм власності, територіальної належності. Бібліотеки можуть ефективно виконувати свої функції тільки на основі кооперації, а інтенсивний розвиток технологій останніх років дає змогу кооперації ресурсів та обслуговування в небачених масштабах. Вона може здійснюватися, зокрема, за такими напрямками: розвиток фондів; збереження документних ресурсів; надання доступу до документних ресурсів; бібліографічне обслуговування; корпоративна каталогізація. Прикладом ще одного об'єднання може бути створення віртуальної довідкової служби.

Світовий досвід визначив тенденції розвитку бібліотек: від ізолюваності – до кооперації, від кооперації – до консорціумів. Більш того, бібліотеки можуть одночасно бути членами кількох консорціумів [11, с. 4].

Бібліотекам відведена істотна роль у сучасній міжнародній інформаційній взаємодії, спрямованій на сприяння міжнародному співробітництву в комунікаційній сфері, і зокрема, в правовій комунікації, заохочення до міжнародного обміну інформацією незалежно від кордонів і рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках, використання глобальної економічної інтеграції на основі міжнародної інфраструктури в національних інтересах, об'єднання інтелектуальних ресурсів різних країн для прогресивного розвитку цивілізації [96].

Дослідження основних стратегічних напрямів міжбібліотечної взаємодії у питаннях забезпечення доступу до актуальної, повної, якісної правової інформації підтверджують зроблений науковцями висновок про те, що до кооперації треба віднести:

- створення об'єднаних електронних інформаційних ресурсів і розробку засобів забезпечення вільного доступу до них через різні інформаційно-бібліотечні мережі;

- розвиток міждержавних, національних або регіональних інформаційних інфраструктур з урахуванням різних аспектів процесу глобалізації [48].

Участь бібліотек у суспільно-правових процесах держави в контексті соціально-політичної трансформації суспільства досліджує Н. Іванова.

Виходячи зі зростання ролі масмедіа в правовому комунікаційному просторі, з одного боку, як активного посередника, з іншого – як повноправного учасника процесу політичної комунікації, дослідниця зупиняється на питанні доступності до правової інформації широкого кола користувачів, досягнутої завдяки динамічному розвитку інформаційно-правових послуг бібліотек. У контексті розширення кола послуг у сфері правового інформування розглядається участь наукових бібліотек у забезпеченні ефективної комунікації з учасниками правових процесів. Автор констатує, що бібліотека набуває багатьох ознак суб'єкта правової комунікації.

Посередницька інформаційна функція бібліотеки як сучасного інформаційного центру в процесі правової комунікації зосереджена на висвітленні та аналізі як правових норм, так і правовідносин; як цінностей, так і правосвідомості; як правових текстів, так і діяльності щодо їх інтерпретації та реалізації.

Дослідниця доходить висновку: участь сучасних бібліотек у правових комунікаціях має комплексний характер і виявляється, поперше, у вираженні значущих соціально-економічних, політичних, культурних та інших інтересів, цінностей та потреб суспільства. По-друге, бібліотечна діяльність у сфері правового інформування – основного виду здійснення комунікації бібліотекою – опосеред-

ковує та організовує процеси формування громадської думки про правотворення.

Важливою є наступна теза, що впливає зі зроблених висновків: за рахунок еволюціонування в бібліотеках напрямів діяльності та трансформацій інформаційних запитів суспільства сьогодні активно розвиваються сучасні соціальні інститути нового типу – юридичні бібліотеки, що поєднують традиційні функції бібліотеки з функціями галузевих інформаційних центрів. Інформативно-комунікативна діяльність юридичних бібліотек дає змогу виявити джерела, передумови і чинники ефективності правових ідей, що функціонують на інформаційному ринку [43].

Поширення правових знань бібліотечними установами розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їхніх специфічних запитів [45].

Об'єктом розгляду в дослідженнях Н. Іванової виступає інформатизація правотворчої та правореалізаційної діяльності, а також правове забезпечення процесів інформатизації. Предметом є вдосконалення системи електронних джерел правової інформації у напрямі досягнення відповідності інформаційним потребам основних категорій споживачів. Інтенсивність використання правової інформації обумовлюється динамікою суспільних процесів, темп яких надзвичайно високий. Унаслідок цього різко зросла кількість та періодичність її вироблення, передачі, оновлення, аналізу та синтезу.

На рівні сучасних вимог, цілей і завдань можливість оперативного отримання експертно-правової інформації – найважливіша умова підтримки діяльності індивідуальних і колективних суб'єктів. Це сприяє здійсненню належної інформаційної взаємодії в правовій сфері державних органів, юридичних і фізичних осіб для забезпечення ефективної управлінської, правотворчої і правозастосовчої діяльності. У цьому контексті бібліотеки з їхнім колосальним досвідом задоволення інформаційних потреб соціуму мають координувати прагнення користувачів отримати необхідну інформацію. Висока результативність у цій сфері може бути досягнута за умови

використання кращих прикладів іноземного досвіду, залучення нових людей, ініціатив, кадрів та нових технологій [46].

В умовах розвитку глобальних інформаційних процесів, які безупинно прискорюються у зв'язку з дедалі вагомішими здобутками науково-технічного прогресу, формується якісно нове розуміння суверенітету в інформаційній сфері. Уявлення про нього все більше віддаляється від традиційних підходів до визначення змісту й особливостей суверенітету, що ґрунтується, зокрема, на територіальних засадах. Оскільки бібліотечні установи завдяки електронним інформаційним технологіям сьогодні активно вмонтовуються в систему сучасних соціальних інформаційних комунікацій, освоюють як джерело комплектування ресурси глобального інформаційного простору, як активні суб'єкти включаються у розвиток вітчизняного і зарубіжного ринків інформації, це питання, крім своєї теоретичної значущості, набуває ще й цілком конкретного практичного значення [16].

Для розкриття значення інформаційно-правового обслуговування бібліотек, а також функціонування юридичних бібліотек у західному світі базовими стали висновки зарубіжних авторів, які вивчали юридичну бібліотечну справу: Е. Ейкок [144], Р. Баллесте [146], Л. Селвун [173], М. Гармон [159], Л. Адамс [143], Е. Кроскі [168] та ін. Звернення до результатів їхніх розробок дало змогу зробити висновки стосовно масштабності цієї діяльності, історичного підґрунтя та сучасних форм роботи.

Зокрема, Л. Адамс та Р. Сміт у праці «Еволюція публічних юридичних бібліотек» (*The Evolution of Public Law Libraries*) [143] розкривають зміни в процесі розвитку юридичних бібліотек, які відігравали важливу роль у суспільстві та бібліотечному співробітництві, формуючи погляди про служіння громадськості в США. Е. Ейкок приділяє увагу викликам юридичної довідкової роботи [144].

Водночас із теоретичними напрацюваннями, що формують методологічні основи дослідження участі бібліотек у правовому інформуванні, прикладну частину історіографії проблеми формують публікації, в яких автори виходять на теоретичні узагальнення набутого досвіду.

Висвітлення проблеми здійснюється, переважно на рівні осмислення наявного досвіду, набутого під час реалізації конкретних проєктів. Ідеться про роботи, спрямовані на узагальнення досвіду, методичні матеріали для учасників проєктів, звітні матеріали щодо конкретних програм.

Процес інформування з питань права може здійснюватися різними засобами: бібліотечними, комп'ютерними, за допомогою різноманітних інформаційних правових систем (правових запитів населення, юридичної діяльності, освіти).

Аналізуючи наявний зарубіжний і вітчизняний досвід, можна стверджувати, що бібліотеки почали активізувати роботу із забезпечення; докладають зусилля для того, щоб стати місцем законотвірчих дискусій громадян і суспільних об'єднань, своєрідними творчими майстернями з розвитку законодавчої бази регіонів, спроби справити серйозний вплив на підвищення правової культури населення. У контексті правової регіоналістики цікавим може бути узагальнений досвід публічних центрів правової інформації щодо формування краєзнавчих фондів відомостями про структуру та функції органів місцевої влади, про місцеві нормативні акти, які зачіпають права й інтереси.

Заслуговує на увагу й досвід вироблення критеріїв добору неопублікованих документів, що надаються як обов'язковий примірник.

Серед напрямів практичної роботи бібліотек з правового інформування, що знаходять своє відображення в історіографії, – наукове осмислення формування науково-допоміжної бібліографії держави і права, як поточної, так і ретроспективної, а також створення відповідних баз даних, покликаних забезпечувати користувачів інформацією про нові нормативні акти і закони за галузями права, а також про матеріали, що коментують акти [1].

В. Брижко у праці «Про сучасну інформаційну політику» розглядає інформаційні продукти і послуги, методики складання проблемно-тематичних показників літератури, дайджестів, досє, формування БД [7].

Затребуваність такого виду інформаційного супроводу процесів правотворення та, відповідно, його наукового осмислення

визначається зростаючим потоком продукування й оприлюднення нормативних актів тематичної літератури.

Підрозділи бібліотек, покликані здійснювати довідково-бібліографічне обслуговування, видають покажчики нормативно-правового забезпечення за галузями, які містять відомості про прийняті закони України, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, що стосуються певної галузі; універсальні зведені збірки законодавчих актів; збірники матеріалів окремих сесій Верховної Ради України; загальні довідники із законодавства; тематичні збірники державних документів. Різні інформаційні центри України і зарубіжних країн розробляють і постійно поповнюють та розвивають комп'ютерні повнотекстові системи баз даних.

Відповідний досвід узагальнено в низці робіт М. Іванової. Зокрема у статті «Комплексні онлайн-юридичні інформаційні ресурси Національної юридичної бібліотеки» висвітлюються питання створення інформаційних ресурсів Національної юридичної бібліотеки, вказуються джерела формування таких ресурсів.

Дослідниця наголошує на необхідності збереження рідкісних юридичних видань шляхом формування електронної бібліотеки, зазначаючи, що онлайн-ресурси є однією з форм забезпечення інформаційної безпеки бібліотечних фондів юридичного напрямку [40, с. 236].

М. Іванова розглядає електронну юридичну бібліотеку як перспективний засіб організації інформаційних ресурсів та надання інформаційних послуг користувачам. Автор обґрунтовує тезу про те, що процеси інтеграції інформаційних ресурсів країни в єдине загальнодоступне інформаційне поле, формування проблемно-орієнтованих інформаційних просторів сприяють досягненню якісно нового рівня інформаційного обслуговування споживачів. Саме електронні бібліотеки можуть стати інтеграторами, концентраторами та, певною мірою, навігаторами в інформаційному середовищі, забезпечувати технологічні умови для керування електронними ресурсами з метою вдосконалення бібліотечно-інформаційних сервісів та інтеграції країни у світову інформаційну інфраструктуру [40, с. 236].

На продовження теми варто звернутися до актуального питання зближення бібліотечно-інформаційної діяльності з науково-дослідною. На цьому наголошує В. Копанєва. Вона, зокрема, зазначає, що вектор розвитку бібліотеки в середовищі цифрової науки треба спрямувати на її функціонально-структурну трансформацію з елемента наукової інфраструктури в учасника дослідницької діяльності на всіх етапах – від збирання та обробки первинних даних до здобуття нових знань [57]. Автор аналізує концептуальні положення переходу наукової бібліотеки від розрізаних технологічних модернізацій до системних функціональних і структурних трансформацій, що забезпечують: повнотекстове розширення електронного каталогу; створення інституційного репозиторію; архівування плинних інтернет-ресурсів; бібліометричний моніторинг наукових комунікацій і підготовку аналітичних та прогностичних матеріалів [58].

У цьому контексті актуальними є дослідження розвитку репозиторіїв і часописів відкритого доступу. Історію та сучасний етап розвитку таких колекцій з правничої тематики розглянуто у статті І. Шульги. Подано інформацію про довідники, що містять дані щодо відкритих наукових електронних ресурсів, а саме: Electronic Journals Library, DOAJ, ROAR, OpenDOAR. Окрему увагу приділено юридичній науковій періодиці України [135].

В історіографії питання практичної участі бібліотек у інформаційно-правовому супроводі суспільних процесів важливе місце займає комплекс публікацій, що висвітлюють питання залучення бібліотек до електронного урядування.

Ця проблема осмислюється на теоретичному рівні – з точки зору інформаційного потенціалу е-урядування і особливостей впровадження та функціонування системи електронного урядування в Україні, а також формування та надання доступу громадян до масиву інформаційних ресурсів у межах цієї системи, що забезпечує активну комунікацію влади й суспільства з актуальних питань державного управління [14].

Т. Гранчак детально розглядається на питанні участі бібліотек у процесі забезпечення вільного доступу до державних інформаційних ресурсів і продуктів. Забезпечення вільного доступу до державних

інформаційних ресурсів, наголошує вона, має відбуватися передусім за рахунок вирішення питань технічного і гуманітарного характеру – створення системи національних електронних ресурсів та підвищення інформаційної компетентності громадян.

Важливим видається спостереження дослідниці, що найбільший дефіцит інформації існує не на рівні центральних органів управління, а на рівні регіональних органів управління, оскільки створення основних інформаційних ресурсів і керування ними здійснюється з центру [23].

Актуальності теми процесу удосконалення ролі бібліотек в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади для впровадження електронного урядування в Україні торкалась у своїй роботі А. Плахтій. Посилаючись на закордонний досвід, вона зазначила, що одним із соціальних інститутів, який може приєднатися до впровадження такої форми організації державного управління як е-урядування, є бібліотеки, оскільки мають потенціал для сприяння його розвитку, реалізуючи право кожного громадянина на отримання інформації від органів державної влади та місцевого самоврядування. Вкрай важливим, на думку дослідниці, тут є реалізація стратегічного організаційно-управлінського завдання розроблення концептуальної моделі бібліотечного закладу, що враховує та органічно поєднує зазначені напрями функціонування й розвитку, а також забезпечує певний соціально-економічний баланс у системі обслуговування користувачів, пропорційність між видами інформаційних продуктів і послуг, ресурсними витратами та кінцевим результатом, що передбачає якнайповніше забезпечення сучасних інформаційно-комунікаційних потреб [99, 100].

Також варто відзначити напрацьовані методичні посібники [3, 12], у яких узагальнено досвід реалізованих проєктів та пропонуються рекомендації щодо впровадження систем е-урядування у роботу бібліотек. Цінністю таких методичних посібників є не лише узагальнення кращих практик бібліотек зарубіжних країн та досвіду бібліотек України в галузі е-урядування, а й створення глосаріїв термінів і понять у сфері е-урядування: акумуляція аналітичних, оглядових, практичних матеріалів, наданих бібліотечними інститу-

ціями та взятих з відкритих джерел в Інтернеті, а також тематичних доповідей провідних фахівців, що не публікувались.

У дослідженні Т. Гранчак «Використання інформації інтернет-видань як засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності» розкрито можливості інтернет-видань щодо сприяння вдосконаленню рівня управління розвитком суспільно-політичної, економічної та гуманітарної сфер, повнішому задоволенню інформаційних потреб замовників [24, 25].

В. Пальчук досліджує бібліотеку як суб'єкт процесу інформаційного забезпечення управлінської діяльності, зокрема організаційні особливості вдосконалення інформаційно-аналітичної роботи сучасної бібліотеки та участь бібліотек у процесі розбудови інформаційної інфраструктури електронного урядування та електронної демократії [73].

У працях Т. Вилегжаніної [10] та М. Вилегжаніної [9] обґрунтовуються поняття «правова свідомість» та «правова культура», досліджується соціальна структура правового інформування населення, його джерелознавчий, організаційний і технологічний аспекти, включаючи використання електронних інформаційних систем.

Сьогодні для виконання практично всіх запитів користувачів бібліотек залучаються електронні ресурси: каталоги, довідково-правові системи, бази даних на оптичних компакт-дисках, вебсайти державних органів та установ, онлайніві ресурси, де представлені урядові сайти, національне та міжнародне законодавство, коментарі до нього тощо.

Також у пропонованому дослідженні були опрацьовані документи, статuti і вебсайти бібліотек, спеціальних підрозділів, консорціумів та асоціацій, освітніх закладів у контексті здійснення правового інформування, зокрема Національної бібліотеки Конгресу Сполучених Штатів Америки (Library of Congress, LOC), у складі якої функціонує Юридична бібліотека (Law Library of Congress), Американської асоціації юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL), Французької асоціації інформаційного та юридичного розвитку (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique, L'ADIJ), Британської й ірландської асоціації юридичних бібліотек

(The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL), Канадської асоціації юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries, CALL), Південно-африканської організації юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries, OSALL), Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Librarians, IALL), Асоціації спеціальних бібліотек (Special Libraries Association, SLA), Консорціуму юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium, NELLCO, www.nellco.org), Середньоамериканського консорціуму юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO) та ін.

Важливим елементом джерельної бази дослідження стали сайти вітчизняних бібліотек та інших інформаційних структур, зокрема бібліотек загальнодержавного значення: Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (www.nbuv.gov.ua) та її структурного підрозділу – Національної юридичної бібліотеки (<https://nbuviar.gov.ua/>), а також Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого (<https://nlu.org.ua>); обласних універсальних наукових бібліотек: Вінницької ОУНБ імені Валентина Отамановського (www.library.vn.ua), Волинської ОУНБ імені Олени Пчілки (www.ounb.lutsk.ua), Дніпропетровської ОУНБ імені вчителів слов'янських Кирила і Мефодія (www.libr.dp.ua), Закарпатської ОУНБ імені Ф. Потушняка (<https://www.biblioteka.uz.ua>), Івано-Франківської ОУНБ імені І. Франка (<https://lib.if.ua>), Кіровоградської ОУНБ імені Д. І. Чижевського (<https://library.kr.ua>). Досліджено сайти бібліотек вищих навчальних закладів України, зокрема Наукової бібліотеки Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (<https://library.nulau.edu.ua>) та Наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» (НУ ОЮА; library.onua.edu.ua).

Отже, історіографія проблеми участі бібліотек у правовій комунікації може розглядатись як система праць і досліджень, що можуть бути об'єднані у два блоки: теоретичне напрацювання та узагальнення практичного досвіду.

Одна група досліджень блоку теоретичних напрацювань формує концептуальну основу – обґрунтування зміни ролі бібліотек у

сучасному світі, перетворення їх на інформаційні центри, суб'єкти формування соціальних інформаційних баз як передмови національного та в ширшому аспекті – глобального розвитку.

Інша група досліджень цього блоку – напрацювання, що конкретизують завдання бібліотечних трансформацій та зупиняються на аспекті участі їх у політико-правових комунікаціях.

Другий блок – узагальнення практичного досвіду участі бібліотек у правовій комунікації, що стосується таких питань:

- забезпечення якісною інформацією через інформаційно-аналітичну діяльність;
- доступ громадян до правової інформації;
- правове виховання;
- е-урядування.

1.2. Методологічні засади дослідження сфери інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотек

Методологічна основа дослідження обрана з урахуванням специфіки його тематики та ґрунтується на загальноновизнаних положеннях у сфері методології бібліотекознавства, зокрема висновках з цього питання, зроблених у працях таких провідних науковців у галузі бібліотекознавства як Л. Дубровіна [34], О. Воскобойнікова-Гузєва [13], В. Ільганаєва [50] та ін., а також дослідників теорії соціальних комунікацій, зокрема В. Різуна [122], В. Горového [17, 21], Г. Почепцова [107], О. Холода [132].

Характер розвитку бібліотеки як соціального інституту в умовах інформатизації ставить актуальні завдання, визначені як потребами практики, так і соціальнокомунікаційною парадигмою бібліотеки, що обумовило доцільність поєднання в цьому дослідженні не лише методів бібліотекознавства, а й соціальних комунікацій та інформаційних технологій, оскільки інформаційне забезпечення науки, державного управління, освіти, культури, інших сфер життєдіяльності

сьогодні можливе лише за допомогою ефективного використання сучасних електронних інформаційних технологій.

Л. Дубровіна, розглядаючи базові принципи та поняття методології й методики історичних досліджень у бібліотекознавстві та документознавстві, зазначає, що отримання вірогідного результату є складною процедурою, яка потребує використання комплексу загальнонаукових, спеціально-історичних методів і методів суміжних наук, як допоміжних, методик, прийомів упродовж усього послідовного та системного вивчення об'єкта дослідження та предмета [34].

О. Воскобойнікова-Гузєва щодо базових підходів та методик, які застосовуються в бібліотекознавчих дослідженнях, зазначає, що «залучаються як загальнонаукові і притаманні суміжним галузям знання, так і спеціальні підходи та методи, які ґрунтуються на принципах історизму та наукової об'єктивності, актуалізму та розвитку». За її словами, у бібліотекознавчих дослідженнях широко використовуються також методи вивчення документів, зокрема інформаційний та джерелознавчий аналіз, контент-аналіз тощо. О. Воскобойнікова-Гузєва також наголошує на надзвичайній важливості термінологічного складника та зазначає, що кожне бібліотекознавче дослідження ґрунтується на застосуванні методів термінологічного аналізу й операціоналізації понять [13, с. 6–7].

Отже, можна говорити про те, що застосування різних методологічних підходів у дослідженні системи інформаційно-правового обслуговування бібліотек зумовлене багатогранною сутністю цієї діяльності, важливим аспектом якої є активізація участі бібліотек у суспільних процесах.

Дослідження проблеми організації системи інформаційно-правового обслуговування в діяльності бібліотеки як органічної частини національної та глобальної інформаційної системи обумовило базовим соціальнокомунікаційний підхід. Як зазначає В. Різун, організація наукових досліджень у галузі соціальних комунікацій спирається на ідею проектування та конструювання соціальних мереж у системі соціального інжинірингу в частині, що стосується комунікаційної взаємодії як виду соціального зв'язку. Це означає, що методологія нашої наукової галузі вибудовується на такій сукупності

понять, тверджень, принципів, способів, які стосуються прямо чи опосередковано «об'єднання» соціуму за допомогою спілкування [123].

За визначенням В. Різуна, соціальнокомунікаційний підхід передбачає аналіз явищ у контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів, засобів, соціальних ролей: як журналістика впливає на соціум, як бібліотеки формують суспільство і т. д. Переосмислення звичних явищ з точки зору соціальних комунікацій – це включення їх у систему інформаційної соціальної взаємодії.

Науковець наголошує на тому, що соціальнокомунікаційна парадигма принципів дослідження явищ обов'язково включає: вивчення явища в контексті суспільної взаємодії суб'єктів спілкування; визначення функціонального статусу явища в цьому контексті взаємодії; визначення залежності явища від мети, завдань і характеру суспільної взаємодії.

В. Різун зазначає, що соціальнокомунікаційний підхід у науці висуває вимогу щодо опису соціальнокомунікаційних методів досліджень, передусім загальнонаукових, пристосованих до умов нової наукової галузі; по-друге, спеціальних методів, які базуються на розумінні соціальної взаємодії між суб'єктами спілкування. До таких спеціальних методів автор відносить інформаційний метод дослідження, який є не просто методом, а особливим методологічним підходом до вивчення соціальних комунікацій [122].

Соціальнокомунікаційний підхід дає змогу проаналізувати інформаційно-правові потреби сучасного суспільства та рівень їх задоволення, показником чого в структурі соціальних комунікацій є бібліотеки, що постійно розвивають інформаційний складник відповідно до соціокультурного середовища, в якому існують, з одного боку, та з урахуванням глобальних інформаційних впливів – з іншого.

Інформаційно-правове обслуговування бібліотек, використовуючи соціальнокомунікаційний підхід, розглядається у процесі дослідження як інструмент комунікації, який обумовлює функціонування бібліотеки не лише як установи, а і як соціальнокомунікаційного центру.

Соціальнокомунікаційний підхід у поєднанні з системним та інформаційним дає змогу проаналізувати особливості процесу задоволення вітчизняними й зарубіжними бібліотеками інформаційно-правових потреб громадян, органів державної влади, суб'єктів господарської діяльності; визначити засоби забезпечення цих потреб на основі посилення інформаційно-ресурсних зв'язків бібліотек та інших інформаційних соціальнокомунікаційних структур сфери правового інформування; здійснити аналіз інформаційних потоків, що циркулюють у цій сфері. Успішне використання такого методологічного підходу для вивчення процесу правового інформування сьогодні підтверджується певними даними в публікаціях як зарубіжних, так і українських дослідників.

Положення і принципи структурно-функціонального підходу були застосовані при вивченні трансформації діяльності бібліотек у процесі здійснення інформаційно-правового обслуговування та її функціонування в сучасному суспільстві.

Методи узагальнення та порівняння застосовані для виділення основних теоретичних засад обґрунтування специфіки впливу глобального інформаційного середовища та національного інформаційного простору на становлення й розвиток інформаційно-правової діяльності бібліотек, яка розглядається як системний процес, з використанням усього асортименту наявних форм інформаційного та аналітичного обслуговування користувачів, орієнтованих відповідно до їхніх запитів. Зокрема, шляхом порівняння досвіду здійснення інформаційно-правового обслуговування провідних зарубіжних та українських бібліотек визначено особливості форм цієї діяльності та відмінності в процесі реалізації різноманітних проєктів, інформаційно-аналітичної роботи, надання доступу до правових ресурсів тощо.

Простежено еволюцію інформаційного супроводу правової освіти та практики на прикладі університетських юридичних бібліотек як наукових центрів з давньою історією та діяльністю, що відповідає найсучаснішим інформаційним потребам. Розглянуто особливості функціонування найбільш авторитетних юридичних бібліотек американських юридичних ВНЗ, чия робота виходить за межі забезпечення освітнього процесу: Юридичної бібліоте-

ки Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California), Юридичної бібліотеки університету Вісконсин (Wisconsin University Law Library), Юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library), бібліотеки юридичного факультету Міннесотського університету (U. of Minnesota Law School Library – UMN Law Library), бібліотеки юридичного факультету Гарвардського університету (Harvard Law School Library) та ін.

Проаналізовано організаційно-практичний досвід роботи сучасних корпоративних об'єднань юридичних бібліотек – переважно у формі асоціацій чи консорціумів, які представлені, зокрема, такими організаціями як Французька асоціація розвитку юридичної інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique, L'ADIJ), Британська й ірландська асоціація юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL), Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries, CALL), Південно-африканська організація юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries, OSALL), Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL) та ін.

Здійснено аналіз роботи спеціальних підрозділів бібліотек, що створені з метою розширення можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Валентина Отамановського, у Центрі правової інформації в Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого та ін.

Виявлено форми діяльності бібліотек у напрямі забезпечення користувачів якісною та актуальною інформацією, зокрема: надання доступу до передплачених бібліотеками баз даних правового змісту; акумуляція корисних ресурсів; тематичне формування правових ресурсів для цільового використання; навігація в стрімко зростаючих обсягах електронних інформаційних ресурсів та ін., які можуть вдало поєднуватися з посиленням у бібліотечній діяльності аналітичного складника – інформаційно-аналітичного забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових

комплексних науково-дослідних програм із проблем формування правової системи.

У результаті вивчення досвіду в сфері інформаційно-правового обслуговування корпоративних об'єднань юридичних бібліотек було визначено їх завдання, зокрема: підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях; сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек; заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи та просування власне юридичних бібліотек.

Важливу роль у визначенні основних напрямів розвитку бібліотечної діяльності у сфері інформаційно-правового обслуговування бібліотек, вивченні специфіки роботи і завдань бібліотечних підрозділів, які забезпечують правове інформування в процесі реалізації комунікаційної функції бібліотек, відіграло використання методу аналізу документів. За його допомогою здійснювався аналіз правових документів, що регламентують діяльність бібліотек у форматі їхніх комунікаційних зв'язків (конституції, статuti, регламентні документи тощо).

Вивчення статутів і положень зарубіжних і вітчизняних консорціумів та асоціацій, юридичних бібліотек освітніх закладів і провідних бібліотек у контексті правового інформування, а саме: Американської асоціації юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL) [138], Консорціуму юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium, NELLCO), Середньоамериканського консорціуму юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO), Французької асоціації корпоративних юристів AFJE (Association Francaise des Juristes d'Entreprise), Канадської асоціації юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries), Української бібліотечної асоціації, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського, Наукової бібліотеки Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, дали змогу сформувати уявлення про загальні положення, мету, завдання, напрями діяльності, управління,

членство, повноваження діяльності корпоративних об'єднань та окремих бібліотек.

Зокрема, дослідження статуту AALL [139] засвідчує: метою діяльності Асоціації є заохочення та підвищення цінності юридичних бібліотек для громадськості, юридичної спільноти та усього світу, для розвитку професії юридичного фахівця і забезпечення лідерства в сфері правової інформації та інформаційної політики, визнаючи, що доступність правової інформації для всіх верст населення є необхідною вимогою для демократичного суспільства.

Статут Української бібліотечної асоціації (УБА) [31] декларує як мету діяльності всебічне сприяння розвитку бібліотечної справи та забезпечення права читачів і споживачів інформації на якісне і своєчасне бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування, а також захист соціальних та інших спільних інтересів членів асоціації. Серед основних завдань варто виокремити: сприяння формуванню у суспільстві усвідомлення пріоритету бібліотеки як центру інформації та осередку культури; інформування громадськості з проблем галузі та шляхів їх вирішення. Серед видів діяльності відзначаємо: розповсюдження інформації і популяризацію своїх ідей і цілей; організацію громадського обговорення актуальних проблем бібліотечної справи; стимулювання теоретичних досліджень та прикладних розробок у галузі бібліотечної справи, бібліографічної та інформаційної діяльності. Звертається увага на відокремлені підрозділи, відділення, основною метою діяльності яких є всебічне сприяння розвитку бібліотечної справи на території певної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечення прав користувачів бібліотек на якісне і своєчасне бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування, а також захист соціальних та інших спільних інтересів членів відокремленого підрозділу, відділення УБА [92].

Також було проаналізовано місії консорціумів, асоціацій та бібліотек, а саме: Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California), Юридичної бібліотеки університету Вісконсин (Wisconsin University Law Library), Бібліотеки юридичного факультету Гарвардського

університету (Harvard Law School Library), Французької асоціації корпоративних юристів AFJE (Association Francaise des Juristes d'Entreprise), Юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library), Української бібліотечної асоціації та ін.

До визначених місій належать, зокрема: акумулювання спільних зусиль бібліотек і юридичних навчальних закладів з метою розширення дослідницьких і освітніх можливостей установ (місія Середньоамериканського консорціуму юридичних бібліотек (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO) [165]; просування викладацької діяльності, яка дає студентам знання з теорії права та практики; наукових досліджень, які підтримують викладачів, розширюючи правову і міждисциплінарну думку, одночасно залучаючи студентів в академічну й інтелектуальну роботу та обслуговування університету (місія Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету (Berkeley Law Library, University of California) [167]; сприяння діяльності юридичної бібліотеки та доступу до правової інформації (Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL) [151].

Вивчення конституцій зарубіжних асоціацій та консорціумів, зокрема, Південно-африканської організації юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries) [152], Британської й ірландської асоціації юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL) [140], Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries) [151], дало змогу визначити їхні цілі. Передусім це – координація діяльності юридичних бібліотек та правових колекцій за допомогою співробітництва між юридичними бібліотеками та працівниками юридичної галузі; сприяння обміну бібліографічною інформацією, що стосується юридичних бібліотек та правових колекцій; залучення до об'єднання, обміну ідеями щодо вирішення спільних питань для юридичних бібліотек та правових колекцій; організація і проведення зустрічей, дискусій, курсів, візитів, використання інших форм спілкування з метою подальшого розвитку цілей організації; сприяння вивченню та застосуванню інструментів управління біблі-

отекою та методів підвищення ефективності використання правової інформації; підвищення статусу осіб, які займаються юридичною бібліотекою та підвищують кваліфікацію бібліотекарів.

Дослідження стратегій AALL [138], УБА [131] дало змогу виявити цінності, стратегічні напрями, ресурсне забезпечення, які націлені на всебічну підтримку розвитку бібліотечно-інформаційної справи. Одним з головних пріоритетів стратегій є вдосконалення систем внутрішньої та зовнішньої комунікації, включеність членів організації у діяльність на всіх її рівнях.

Цікавим виявилось дослідження юридичних звітів Юридичної бібліотеки Національної бібліотеки Конгресу США (Law Library of Congress). Вони дали уявлення про роботу бібліотеки щодо інформаційно-правового обслуговування. На офіційному сайті бібліотеки представлені звіти про правові дослідження за тематикою, які містять коментарі та рекомендовані ресурси [150].

Проаналізовано також практичне керівництво з правових досліджень Юридичної бібліотеки Національної бібліотеки Конгресу США (Law Library of Congress), яке може допомогти розпочати юридичний дослідний проєкт, пропонуючи оперативні методи і вибір юридичних ресурсів та інструментів [162]. Варто зазначити, що кожний документ підготовлений юристом з Юридичної бібліотеки Конгресу США. Наприклад, практичне керівництво з адміністративного права, що містить методи і ресурси, які можуть допомогти розпочати роботу в цій галузі права; керівництво для початківців з правових досліджень, яке пропонує великий вибір трактатів, положень і правил, може допомогти розпочати дослідний проєкт; керівництво з іноземного і міжнародного права. Ці та інші документи дали змогу визначити основні сучасні тенденції розвитку інформаційно-правового обслуговування юридичних бібліотек.

Для вирішення завдання уточнення поняття «інформаційно-правове обслуговування», яке поєднує в собі як функціональну основу діяльності бібліотек, так і безпосередньо мету та зміст значеного галузевого напрямку діяльності, було використано методи термінологічного аналізу й операціоналізації понять.

За результатами аналізу наукових підходів, поняття правового інформування як окремого змістового напрямку роботи бібліотеки запропоновано визначення інформаційно-правового обслуговування як цілеспрямованої та систематичної діяльності бібліотеки або структурного підрозділу, що являє собою сукупність напрямів та відповідних форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Застосування статистичного методу та методу контент-аналізу забезпечило визначення якісних і кількісних характеристик електронних правових та суміжних за змістом ресурсів бібліотек як соціальних комунікаторів, що виступають активними учасниками галузевого інформаційного обміну; сприяло узагальненню та інтерпретації одержаних результатів вивчення специфіки роботи спеціалізованих юридичних бібліотек сучасності та їх корпоративної взаємодії.

Аналіз представлення інформаційно-правової роботи на веб-сайтах дав змогу виявити основні напрями та форми роботи з бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами кожної з бібліотек, а також з'ясувати й описати участь у системних (державних, регіональних, грантових чи змішаних) проєктах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських і міжвідомчих організацій.

Важливу роль у визначенні основних напрямів розвитку бібліотечної діяльності відіграло використання елементів контент-аналізу під час дослідження змісту інформаційно-аналітичних продуктів, що виробляються бібліотечними структурами для забезпечення відповідного інформаційного супроводу суспільно-політичних, інформаційно-правових процесів.

Використання системи підходів і методів, залучення і вивчення різноманітних джерел та літератури дали змогу отримати результати, що забезпечили вирішення завдань монографічного дослідження.

1.3. Розвиток інформаційного суспільства як вагомий чинник трансформації бібліотек у соціальнокомунікаційні центри

Соціокультурні трансформації на нинішньому етапі розвитку людства великою мірою визначаються розвитком технологій, передусім інформаційних, та розширенням технічних можливостей суспільства за рахунок їх впровадження. При цьому технологічні фактори набувають нового онтологічного статусу, перетворюючись на механізми соціальних змін – формування за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій нового типу суспільної організації. Складність цих процесів сучасної соціальної трансформації демонструє варіативність концепцій, що застосовуються науковцями до опису нового суспільства, факт переходу до якого дослідники визнають практично однотайно, не демонструючи, втім, при цьому однотайності в оцінках і прогнозах щодо вказаних процесів.

Філософська думка щодо назви суспільства нового типу не була однотайна. Пропонувались такі його визначення як постекономічне, посткапіталістичне, постцивілізаційне, мережеве [15, 38, 39, 41, 51]. Американський соціолог А. Етціоні називає його суспільством постмодерну [155], британський соціолог Е. Гіденс [156] – суспільством радикализованого (високого) модерну. Зрештою його називають інформаційним. Зокрема японський вчений – соціолог і футуролог Й. Масуда, який є одним із засновників концепції інформаційного суспільства, описує його як таке, в якому інформація є основним ресурсом, а інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль [64].

При цьому жоден із філософів, який писав про означену проблему, не сумнівався в радикальному оновленні всього життя людства в рамках цього нового устрою. Науковці можуть вказувати перелік характеристик, які відрізняють цей тип суспільства від усіх інших, або ж визначати структурно-функціональні зміни, розглядаючи його як стадію в історичному розвитку людства [126, с. 4].

Інтеграція цих підходів та аналіз міжнародних документів із зазначеної проблеми дають змогу говорити про інформаційне

суспільство як етап історії людства, який характеризується високим рівнем розвитку і використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, розвиненою інфраструктурою, що забезпечує виробництво, обробку, зберігання, поширення, використання інформаційних ресурсів та можливість доступу до інформації. Це змінює усі сфери життєдіяльності людини, розширюючи можливості реалізації особистісного і загальнолюдського потенціалу [36; 74; 98]. Критеріїв переходу до інформаційного етапу розвитку досить багато, головні з них – експонентне зростання обсягу знань, збільшення чисельності людей, зайнятих у сфері послуг, підвищення якості освіти та її удосконалення протягом усього життя, вільний доступ до суспільної інформації та ін.

Прогнозується формування в майбутньому глобального інформаційного суспільства (Global Information Society), обриси якого окреслено в Окінавській хартії 2002 р. У Хартії закріплені найважливіші принципи формування глобального інформаційного суспільства: забезпечення кожному членові суспільства можливості доступу до будь-якої інформації і спілкування з будь-яким іншим членом цього суспільства, індивідуально та колективно; інформаційний суверенітет; рівність кожного члена суспільства, народу, нації. У досягненні мети особливу роль Хартія відводить інформаційно-комунікаційним технологіям (ІКТ), які є найважливішим фактором, що впливає на формування суспільства XXI ст. й забезпечує можливість більш ефективно і творчо вирішувати економічні і соціальні проблеми усім приватним особам, фірмам і співтовариствам.

Отже, технологічною основою процесів, що обумовлюють формування інформаційного суспільства, є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communication Technologies, ICT) як сукупності способів та методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання та передачі даних (первинної інформації) для отримання інформації нової якості (інформаційного продукту).

Інформаційні технології, таким чином, охоплюють ресурси, необхідні для управління інформацією, комп'ютери та програмне

забезпечення, засоби автоматизованого доступу й мережі, за допомогою яких будь-який індивід, група осіб, організації в будь-якій частині країни, у будь-який час за певну плату або безкоштовно можуть одержати від спеціальних інформаційних систем будь-яку інформацію або знання, необхідні їм для життєдіяльності, розв'язання особистих, соціально значущих і професійних завдань [33, с. 31–32]. Інформаційні технології як елемент продуктивних сил виявляються, власне кажучи, у поєднанні науки і технології: теоретизації технології, з одного боку, і технологізації розвитку та впровадження науки – з іншого [125].

Інтеграція сучасних телекомунікаційних мереж з інформаційними технологіями формує інфокомунікації, що означає нерозривний зв'язок інформаційних і телекомунікаційних елементів інформаційного обміну, які розвиваються в процесі конвергенції. Інфокомунікації й інфокомунікаційні технології утворюють інфокомунікаційну інфраструктуру суспільства [65], що набуває глобального і тотального характеру, охоплюючи практично все світове співтовариство інформаційно-комп'ютерними мережами й створюючи світовий інформаційний простір, важливим складником якого є Інтернет – глобальна комп'ютерна мережа з її практично необмеженими можливостями збирання та збереження інформації, передавання її індивідуально кожному користувачеві. У результаті значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, продукування та передачі інформації, доступу до неї, обміну. Ці процеси вплинули на основні галузі виробництва й розподілу інформації; призвели до масштабного розширення номенклатури інформаційних послуг у виробництві, культурі, урядуванні; спостерігається домінування інформаційного компонента в будь-якій галузі суспільної взаємодії. Внаслідок розширення сфери інформаційних послуг і діяльності, пов'язаної з ними, трансформується соціальна структура суспільства.

Таким чином, розвиненість інформаційного компонента стає одночасно фактором, індикатором і результатом розвитку економіки, політики, держави, суспільства, соціальної свідомості та громадянина [26; 71, с. 3].

Сукупність процесів і заходів цілеспрямованої політики впровадження інформаційних технологій на всіх рівнях (локальному, національному, регіональному, глобальному) та економічні, правові, політичні, соціальні зміни, пов'язані з ними, формують феномен інформатизації. Інформатизація суспільства, отже, є сукупністю взаємозалежних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення потреби в інформації громадян і суспільства на підставі розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій [97, с. 577].

При цьому основний показник ефективності інформатизації визначається як ступінь відповідності поточного рівня розвитку цих процесів тому рівню, за якого система оптимально реалізує свої потенційні можливості для досягнення поставлених цілей.

Інформатизація суспільства забезпечує активне використання інтелектуального потенціалу, що постійно розширюється, сконцентрованого в друкованому фонді, науковому, виробничому та іншому видах діяльності його членів; інтеграцію інформаційних технологій з науковим, виробничим, ініціюючим розвитком усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, правдивість використаних даних [2].

Власне, у виборі стратегії інформатизації суспільства на перше місце висуваються інтереси соціальні, що цілком природно впливає з необхідності розв'язання усіх проблем, що виникають, з урахуванням мети, потреб і можливостей особистості. Виявлено, що в процесі інформатизації суспільства відбувається формування особливої інформаційної культури, яка виступає як система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності і гармонії у взаємовідносинах людини, суспільства та інформаційного середовища. Будучи поки що показником не загальної, а, швидше, професійної культури людини, інформаційна культура з часом може стати важливим фактором розвитку кожної особистості [125].

Інформатизація є одночасно причиною і наслідком розвитку мережної структури суспільства, у якому інформаційне виробництво поступово охоплює на різних умовах і при різних стартових позиціях усе більше число автономних виробників товарів та інформації. Результатом інформатизації є формування інформаційної економіки як електронної економічної діяльності, в якій переважає господарська діяльність у сфері інформаційних послуг, їх виробництва та обміну, а основними ресурсами є інформація та знання [101]. У деяких джерелах таку економіку називають мережною (тому що її структура формується з окремих сегментів-мереж), цифровою або новою. В інформаційній економіці превалюють е-бізнес, е-комерція, електронні ринки.

Важливим елементом і результатом інформатизації є впровадження електронного урядування [68], введення систем електронного документообігу в управлінській сфері – автоматизації процесу надання державних послуг та електронної демократії – форми суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій [113]. Електронний уряд як інноваційна форма державного управління уможливорює взаємодію владних структур, громадських організацій, підприємств бізнесу і громадян у процесі керування суспільством на базі наявних у суспільстві інформаційних структур і ефективно діє в умовах інформаційного суспільства [52].

Особливе місце у концепції електронного урядування посідає інформаційна система «Е-Уряд», що підтримує принципи й процедури електронного урядування. Вона має включати інформаційні системи та ресурси всіх органів влади, взаємодія яких відбувається за допомогою електронного документообігу (з використанням цифрового підпису). Доступ до інформації й послуг органів влади має забезпечуватися через Єдиний портал органів влади (єдине вікно). В інформаційному просторі найважливіші ресурси мають зберігатися в національному депозитарії електронних інформаційних ресурсів. Йдеться про бази даних, реєстри та кадастри державних

органів, електронні бібліотечні фонди, електронні копії та зображення музейних фондів, друкованих засобів інформації, цифрові архіви телевізійних та радіопрограм, інтернет-сайти тощо. У пріоритетному порядку необхідно формувати та вести державний інформаційний реєстр, що містить відомості про утримувачів державних, недержавних і змішаних інформаційних ресурсів, а також види інформаційної продукції і послуг [68].

Інформатизація торкається всіх підсистем суспільства, зокрема соціальних та культурних інститутів, формуючи такі його складники як:

– «електронна охорона здоров'я» (e-health) – економічно ефективна й надійна форма використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах охорони здоров'я та пов'язаних з нею галузей, у тому числі служби медико-санітарної допомоги, медичного нагляду, медичної літератури, медичної освіти, знань і наукових досліджень у галузі охорони здоров'я [171];

– е-освіта – різновид освітньої системи, відкритих та доступних освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, яке базується на дистанційних технологіях навчання (мультимедійних, мережних, телекомунікаційних, кейс-технологіях, гіпертекстових, ТВ-технологіях тощо) [55, с. 20; 2, с. 98];

– електронна (цифрова) культура (Digital Culture, або E-culture) – форма культури, що передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [113], пов'язана зі створенням та розповсюдженням в середовищі Інтернет електронних версій закладів колективної пам'яті та об'єктів культури і культурної спадщини – електронних бібліотек, віртуальних музеїв, мультимедійних реконструкцій пам'ятників, «семантичної мережі», що акумулюють, зберігають та надають доступ до систематизованих і каталогізованих фактів культурології, археології, етнографії, мистецтвознавства, історіографії тощо [49].

Сучасний етап інформаційного суспільства може бути яскраво проілюстрований стрімким розвитком інформаційно-комунікацій-

них технологій у комунікації громадянського суспільства та органів державної влади, що створює нові способи поширення інформації та доступу до інформаційних ресурсів.

Вплив індивідуальних мобільних пристроїв на обслуговування інформаційними ресурсами, особливості та специфіку використання мобільних застосунків як перспективного й дієвого інструменту в комунікації органів державної влади та громадянського суспільства докладно досліджує В. Бондаренко. Вона наголошує, що зі стрімким поширенням індивідуальних мобільних пристроїв спостерігається тенденція адаптації до них обслуговування інформаційними ресурсами, яке стає більш компактним, вузько спрямованим та інтерактивним, що стає невід'ємним інструментом громадян для вибудовування діалогу з органами влади [5].

Автор звертає увагу на підвищення значення надання доступу до адміністративної і правової інформації та послуг як одного з інструментів сучасної комунікації між громадянським суспільством і органами державної влади в умовах воєнного стану. Встановлено, що такі цифрові рішення набувають особливої цінності під час війни, адже своєчасне інформування громадян про загрозу може сприяти безпечній евакуації населення, запобігти гуманітарним катастрофам та вчиненню злочинів проти людяності чи геноциду. Крім того, можливість отримувати послуги дистанційно критично потрібна для ВПО, українських біженців за кордоном, для релокованих підприємств. Проаналізовано застосунки, рекомендовані органами державної влади України як такі, що допоможуть громадянам отримати інформаційну підтримку та якісні адміністративні і правові послуги під час війни. Дослідження В. Бондаренко підтверджує запитаність та зручність мобільних технологій як каналу комунікації суспільства і влади у воєнний час. Сталий розвиток дає змогу говорити про подальше розширення та вдосконалення номенклатури адміністративних та правових послуг, втілених у мобільному сервісі [4].

Отже, сьогодні варто оцінювати інформацію як фактор, що інтегрує соціальні, технологічні, економічні, політичні та культурні механізми. Інформатизація охоплює коло поточних і перспективних

проблем – економічних, організаційних, соціальних, розвитку культури та освіти, діяльності всіх ланок соціального управління, кожної ланки господарювання. Цей процес сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економіки, розвитку наукоємних виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства.

Протягом останніх десятиліть у багатьох країнах світу відбувається послідовне і стійке формування та розвиток інформаційного суспільства. Розуміння інформатизації як рушійної сили та умови розвитку країни бере початок ще у 60-х роках минулого століття, коли японські вчені теоретично спрогнозували перспективи створення інформаційного суспільства. Практичні заходи, спрямовані на розвиток національної інформаційної інфраструктури (National Information Infrastructure, NII) розвинених країн, датуються початком 90-х років минулого століття.

У світовій практиці сформувалося кілька різних підходів до інформатизації, що визначаються національними особливостями, політичними, економічними та соціальними чинниками. США виходять з існування національної інформаційної інфраструктури та побудови цифрової економіки. Одним із пріоритетних напрямів визнано інформаційне обслуговування громадян, результатом стало виникнення електронного уряду. Для цього в першу чергу були уніфіковані на рівні всіх урядових установ процеси збору та надання інформації, придбання і використання інформаційних технологій, а також (що є основоположним) створена уніфікована й ефективна державна інфраструктура управління всіма інформаційними процесами. Переглянуто норми основних законів, пов'язаних з участю владних структур у цьому процесі: закон «Про свободу інформації» (The Freedom of Information Act) [177], в якому докладно розписані обов'язки державних установ з надання громадянам інформації засобами інтернету; закон «Про зниження паперового документообігу» (Paperwork Reduction Act of 1995) [169] і закон Клінджера-Коена «Про реформу використання інформаційних технологій» (Information Technology Management Reform Act of 1996) [179].

Визначальним кроком у реформуванні діяльності центрального уряду і всіх федеральних державних установ стало створення в рамках Адміністративно-бюджетного управління (Office of Management and Budget) Управління у справах інформації та регулювання (Office of Information and Regulatory Affairs) для безпосереднього здійснення політики з керування усіма процесами збору, обробки, захисту та поширення інформації, а також питаннями, пов'язаними з політикою закупівлі і використання інформаційних технологій.

Уніфікація політики і практики дала американському уряду змогу реалізувати такі грандіозні за масштабами та складністю проекти як створення федеральної інфраструктури публічних ключів (FPKI) та системи авторизації доступу (ACES), загальноурядової системи федеральних форм (FedForms), системи пошуку документів з усіх урядових установ (GILS), федеральної системи держзакупівель (FedBizOpps) і т. ін.

Європейські фахівці як перспективу розглядають інформаційне співтовариство (Information Society, IS), а в якості головних факторів, що визначають умови розвитку інформаційного суспільства, виокремлюють поточний стан національної інфраструктури, рівень інтеграції суміжних галузей економіки, реально наявні потреби суспільства і фактичний рівень конкуренції. У 1994 р. було створено європейське бюро з проектів інформаційного суспільства (Information Society Project Office, ISPO) і з'явилися документи, що містили пропозиції щодо розвитку інфраструктури телекомунікацій і підтримки відповідних європейських проектів [178].

На нараді міністрів з питань інформаційного суспільства (Брюссель, 1995 р.) Європейська комісія спільно з членами G7 визначили напрями міжнародного співробітництва, що передбачали: аналіз інформації про великі національні та міжнародні проекти і дослідження, які стосуються просування та розвитку глобального інформаційного суспільства, оцінки соціальних, економічних і культурних факторів, що впливають на його розвиток; формування глобальної інтегрованості для широкосмугових мереж; забезпечення крос-культурної освіти та професійної підготовки; формування електронних бібліотек, музеїв та галерей – великих

розподілених віртуальних колекцій, доступних для громадськості, з використанням мереж. Передбачалося також створення проєктів для глобального управління надзвичайними ситуаціями та раціонального використання природних ресурсів; електронного урядування; формування глобального ринку для середніх і малих підприємств; застосування глобальних інформаційно-комунікаційних технологій в галузі охорони здоров'я [157, р. 60–61].

З того часу Європейські країни активно розвивали систему надання державних послуг через інтернет і сьогодні успішно співпрацюють у цьому напрямі, залучають своїх громадян до участі у прийнятті політичних рішень та їх впровадженні. Цифровий уряд став значним пріоритетом для ЄС протягом останнього десятиліття частково через роль, яку цифрові державні послуги відіграють у сприянні єдиному цифровому ринку. Інституції ЄС є центральними для зусиль із цифровізації в європейських країнах. Європейська комісія розробляє стратегії та визначає цілі, забезпечує впровадження змін через директиви, регламенти та рішення, заохочує співпрацю через програми фінансування, надаючи загальні стандарти та рамки управління [121].

У 2000 р. ЄС схвалив програму «Електронна Європа», покликану вирішити завдання створення інформаційно-комунікаційної інфраструктури та рівного доступу до неї всіх постачальників послуг. Після підтримання Європейською Радою в Лісабоні програми було також ухвалено документ «Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх», який становить частину так званої лісабонської стратегії, що містила план розвитку економіки Європейського Союзу до 2010 р.

Внаслідок пандемії коронавірусу, що розпочалася в 2019 р. та змусила більшість бізнесів перенести всі свої процеси в цифрову сферу, виникла програма «Цифрова Європа» – програма фінансування ЄС, спрямована на підтримку впровадження цифрових технологій та інновацій серед підприємств, громадян і державних адміністрацій. Крім того, ця програма передбачає забезпечення доступу до цифрової інфраструктури та послуг; підвищення конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва на

цифровому ринку; сприяння розвитку цифрового бізнесу та цифрових стратегій; покращення кібербезпеки для малих і середніх підприємств у консорціумі з навчальними закладами, державними організаціями та кластерами. Програма «Цифрова Європа» забезпечує стратегічне фінансування проєктів у п'яти ключових сферах: суперкомп'ютери, штучний інтелект, кібербезпека, передові цифрові навички та забезпечення широкого використання цифрових технологій в економіці та суспільстві [136].

Із загальним бюджетом понад 8,1 млрд євро DIGITAL прагне сформувати цифрову трансформацію європейського суспільства та економіки відповідно до цілей ЄС, визначених у комюніке «Цифровий компас до 2030 року: Європейський шлях для Цифрового десятиліття» та в політичній програмі «Шлях до цифрового десятиліття». Програма «Цифрова Європа» доповнює фінансування, доступне через інші програми ЄС, такі як «Горизонт Європа» (для досліджень та інновацій), «Механізм “Сполучення Європи”» (для цифрової інфраструктури), «Механізм відновлення та стійкості», «Структурні фонди» та інші. Це частина довгострокового бюджету ЄС, багаторічної фінансової програми на 2021–2027 рр. [114].

Україна також долучилася до Програми «Цифрова Європа» до 2027 р. Як повідомляє сайт КМУ, всього для України доступно чотири основні напрями, у яких можна отримати фінансування, а саме: високопродуктивний комп'ютинг; штучний інтелект, дані та хмарні послуги; цифрові навички; використання цифрових технологій в економіці та суспільстві – для проєктів, які впроваджують цифровізацію у бізнесі або у сфері електронного урядування, охорони здоров'я, навколишнього середовища, освіти та культури, технологій Smart City.

Поряд із загальноєвропейською ініціативою є національні програми у Великобританії, Франції та багатьох інших країнах Європи і світу. Ключова мета програм західних країн полягає в досягненні провідних позицій в економіці і соціальному розвитку суспільства.

Особливість більшості європейських програм і стратегій їх реалізації полягає в тому, що всі використовувани онлайніві технології – електронну комерцію, електронний уряд, електронний

бізнес і т. д. – вони розглядають не як самостійні ізольовані сфери діяльності, а як інтегроване середовище, що являє собою єдиний фундамент для переходу до цифрової економіки та інформаційного суспільства, орієнтуючись на формування загальноєвропейського інформаційного суспільства.

Зарубіжний досвід дає змогу зробити висновок про те, що однією з передумов успішної інформатизації є розвинуті державні та комерційні інфраструктури, які забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в обсягах, необхідних для підтримки науково-технологічного й соціально-історичного прогресу; здатність суспільства виробляти всю потрібну для життєдіяльності інформацію, передусім – наукову.

В Україні процес інформатизації здійснюється згідно з Національною програмою інформатизації (Закон України 2807-ІХ, поточна редакція від 01.12.2022) [111], що визначає комплекс завдань, програм, проєктів, робіт з інформатизації, спрямованих на розвиток інформаційного суспільства шляхом концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності [111].

Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань визначено в Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [112] та Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013 р.) [113].

Протягом останнього десятиліття Україна здійснила чимало кроків щодо визначення стратегічних напрямів державної інформаційної політики, зокрема формування стратегій посилення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери та підвищення рівня координації органів державної влади і міжнародних партнерів України.

Наприклад, за результатами дослідження ООН «Огляд електронного урядування ООН – Прискорення цифрової трансформації за-

ради сталого розвитку» Україна значно покращила свої позиції у світових рейтингах цифрового урядування. Зокрема, Україна стала першою у рейтингу електронної участі (E-Participation Index, EPART), піднявшись, порівняно з 2022 р., на 56 позицій. А у рейтингу електронного урядування (E-Government Development Index, EGDI) посіла 30-те місце, що на 16 позицій вище ніж 2022 р.

Огляд електронного урядування ООН (англ. – United Nations E-Government Survey) – це глобальне дослідження, яке організація проводить кожні два роки й оцінює рівень розвитку електронного урядування у 193 країнах світу. Оцінювання проводять за індексами електронного урядування (EGDI) та електронної участі (EPART), що дає змогу виміряти ефективність цифрових трансформацій у державному управлінні.

Протягом 2015–2023 рр. Україна працювала з програмою «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (програма EGAP), що реалізовувалась Фондом Східна Європа та Фондом Innovabridge у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації з метою розвитку електронних послуг та електронної демократії на національному та регіональному рівнях.

Робота Програми EGAP (eef.org.ua/program/programa-egap/) відбувалась за такими напрямками:

– електронні послуги – впровадження зручних і прозорих публічних онлайн-послуг для громадян та бізнесу (впроваджено кілька десятків електронних послуг та сервісів, серед яких «Малятко, автоматична реєстрація ФОП, реєстрація місця проживання, житлові субсидії, допомога ФОП та найманим працівникам під час карантину та реєстрація гуманітарної допомоги та ін.);

– електронна демократія – посилення взаємодії між владою і громадами, збільшення прозорості та мінімізація корупції (сервіси, створені в межах компонента, включають такі популярні інструменти як «Місцеві петиції», «Консультації з громадськістю», «Відкрите місто» та «Громадський бюджет»; платформа Дія.Цифрова освіта; чат-бот для ВПО; платформа ВзаємоДія);

– цифровізація регіонів – впровадження численних рішень для органів місцевого самоврядування, які покращують якість уряду-

вання, сприяють соціальним інноваціям та зменшенню цифрового розриву на регіональному рівні. Відбувалась у п'яти регіонах України: Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Луганській та Одеській областях (проекти цього напрямку: платформа Дія.Цифрова громада; муніципальний чат-бот СВОЇ для взаємодії місцевої влади з громадянами з можливістю отримувати інформацію про публічні послуги, підписувати петиції чи голосувати за проекти громадського бюджету в єдиному місці; IVR (розумний кол-центр). За вісім років Програма EGAP запустила 60 національних цифрових сервісів.

У 2019 р. Європейський Союз офіційно розпочав в Україні нову програму – «EU4Digital: підтримка цифрової економіки та суспільства у Східному партнерстві» (https://www.eeas.europa.eu/node/62915_uk). EU4Digital націлена на розширення переваг Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу для України та інших держав Східного партнерства з метою стимулювання економічного зростання, створення робочих місць, покращення життя людей та допомоги бізнесу.

Проект DT4UA (<https://eu4digitalua.eu/uk/dt4ua>) також є частиною підтримки цифровізації України. Він сприяє розвитку електронного урядування, а також допомагає розробляти ефективні та доступні державні послуги для українських громадян і бізнесу. DT4UA продовжує роботу проєкту EU4DigitalUA та допомагає Україні вдосконалювати цифрову інфраструктуру й публічні електронні послуги відповідно до стандартів ЄС. Завдяки проєкту мільйони українців, які страждають від війни, зможуть безпечно та ефективно взаємодіяти з державою та отримувати необхідні е-послуги, як в Україні, так і за її межами.

Розглянувши процеси, що відбувалися в сфері інформатизації в Україні та світі, можемо констатувати, що в процесі інформатизації суспільства ключовим є забезпечення використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання в усіх видах людської діяльності та створення відповідного інформаційного середовища, що охоплюватиме послуги, соціальну сферу, матеріальне виробництво. Йдеться про створення інформаційних технологій і техніки, здатних забезпечити обробку, виробництво і розповсюдження знання; розробку інфраструктури, здатної забезпечити розвиток і застосування

процесів та засобів поліпшення оволодіння знанням; виробництво інформації, її продуктів.

Рух інформації, що забезпечується технологіями, починає набувати не вертикального характеру, властивого традиційному суспільству, а горизонтального, що включає в себе найрізноманітніші вузли у горизонтальних площинах соціальних структур.

У контексті розвитку системи правового інформування інформатизація є ключовим елементом пошуку нових відповідей на виклики, які ставлять глобалізаційні процеси, ускладнюючи, зокрема, розвиток як міжнаціональних, так і наднаціональних правових відносин. Таким чином, Україна стоїть перед вирішенням завдань, підхід до яких має бути комплексним, науково обґрунтованим, здійснюваним з державницьких позицій.

Домінанта цього процесу – вироблення державної політики, орієнтованої на формування єдиного інформаційного і культурного простору країни, створення умов для розвитку громадянського суспільства, подолання інформаційної, і цифрової зокрема, нерівності між регіонами країни, різними шарами населення, галузями економіки та інтеграцію у світовий інформаційний простір [56].

Зростання кількості інформації та ускладнення її структури показово спостерігається на прикладі правової інформації: зростає кількість документів, з'являються нові галузі і т. ін. Глобалізація відчутно впливає на зв'язок між національними та зарубіжними правовими системами. Це актуалізує надання доступу до правових ресурсів, аналіз їх, поширення правової інформації у суспільстві. Крім того, система інформаційно-правового забезпечення пов'язана зі збільшенням аудиторії користувачів. Підвищується значення поінформованості суспільства, що природно відбулось у процесі інформатизації. В результаті регулювання суспільних відносин та формування правосвідомості здійснюється з використанням сучасних інформаційних інструментів.

У цій царині особливого значення набуває діяльність бібліотеки як сучасного соціальнокомунікаційного центру, адже саме ця інституція сприяє формуванню та раціональному використанню

інформаційних ресурсів через активний розвиток специфічної гілки свого функціоналу – інформаційно-правового обслуговування.

Вагомим фактором формування сучасної вітчизняної системи інформаційно-правового забезпечення є інтенсивний розвиток правотворення в Україні. Отже, сформувалася потреба в узагальненні актуальних аспектів вітчизняної практики правотворчої діяльності, акумулюванні й адаптуванні провідного зарубіжного досвіду правотворчості, розвитку законотворчої діяльності з урахуванням особливостей і перспектив суспільного розвитку з використанням потенціалу бібліотек. За нинішніх темпів суспільного розвитку така діяльність особливо потребує оперативного, кваліфікованого бібліотечно-інформаційного супроводу. Аналіз практичної роботи бібліотек на основі використання електронних інформаційних технологій підтверджує ефективність такого співробітництва з правниками. При цьому тенденція до консолідації юридичних бібліотек та інших соціальнокомунікаційних структур у створенні інформаційних порталів та ресурсів обіцяє подальше підвищення ефективності системи інформаційного забезпечення правових наук та, відповідно, підвищення якості обслуговування користувачів [47].

Структурні, функціональні, організаційні особливості бібліотек, які мають у своїй назві вказівку на юридичний профіль, різняться, але спільною рисою для них є бібліотечна діяльність у сфері правового інформування.

Треба зазначити, що зростання кількості підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування, і є реалізацією однієї з обов'язкових ознак демократичного суспільства: правове інформування в бібліотеці сприяє відкритості діяльності органів влади, забезпечує зворотний зв'язок з населенням за допомогою інформаційно-аналітичних служб бібліотек. Підвищення рівня правової та політичної культури становить невід'ємний атрибут формування та розвитку громадянського суспільства як сфери недержавних суспільних інститутів і відносин. На законодавчому рівні визнано утвердження громадянського суспільства як гарантію демократичного розвитку держави. Саме таку норму містить Закон України «Про

засади внутрішньої та зовнішньої політики України» у редакції від 31.03.2023 р. [109].

Тут варто наголосити, що в умовах війни важливою складовою частиною державної політики щодо підтримки інститутів громадянського суспільства, демократичних процесів у країні залишаються Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки[67] та плани її реалізації. Тим більше, що, як зазначається в аналітичній доповіді «Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2022 – 2023 роках», громадські організації загалом мають позитивний баланс довіри серед українських громадян, а основною умовою ефективності будь-яких технологій, спрямованих на реальне залучення громадськості до вироблення політико-управлінських рішень, є насамперед належний рівень політичної культури та громадянської компетентності суспільства і, що найголовніше, наявність зацікавленості самих людей у продуктивній співпраці з владою [127].

З огляду на те, що одним з основних показників дієвості громадянського суспільства є гарантоване ним забезпечення прав і свобод людини, визнаних як загальнолюдська цінність, актуалізується проблема правового інформування громадян та, як наголошувалось вище, формування правової культури як різновиду загальної культури, що становить систему цінностей, напрацьованих людством у галузі права і стосується правової реальності суспільства.

Правова культура – складне і багатоаспектне явище, вона включає культуру правосвідомості, правової поведінки, культуру юридичної практики і не може функціонувати без системи якісного, доступного, широкого правового інформування. У цьому контексті серед інших установ – джерел інформації вагома роль належить бібліотекам. Виступаючи як інформаційні центри, орієнтовані на пошук, акумуляцію, зберігання, організацію та поширення суспільно корисних знань, зокрема і правових, бібліотеки надають доступ до ресурсів на безоплатній основі, що при цьому не знижує їх якості, актуальності та достовірності.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМИ ТА ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК

2.1. Бібліотечне інформаційно-правове обслуговування

У межах виконання своїх основних функцій, серед яких у контексті заданої теми варто виділити освітню та комунікаційну, бібліотеки традиційно проводять діяльність щодо виховання правової культури та просвіти. Проте становлення інформаційного суспільства, бурхливий розвиток соціальних комунікацій та суспільні трансформації загалом за останні десятиліття здійснили значний вплив на бібліотечну діяльність у цій царині. Для розуміння змісту сучасного інформаційно-правового обслуговування варто звернутися до визначення його складових у законодавстві.

Ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>) визначає, що головним завданням бібліотеки як інформаційного, культурного, освітнього закладу (установи, організації) або структурного підрозділу є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки. Та сама стаття визначає, що бібліотечна послуга – результат діяльності бібліотеки із задоволення зазначених потреб користувачів.

Логічно говорити про те, що метою інформаційно-правового обслуговування є задоволення потреб користувачів у правовій інформації, яку Закон України «Про інформацію» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>) визначає як будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Основу інформаційно-правового обслуговування становить безпосередньо правове інформування, яке є процесом, у результаті

здійснення якого користувачі різних категорій отримують запитувану інформацію правового змісту. Ефективність цього процесу залежить від вивчення та аналізу інформаційно-правових потреб користувачів та якості ресурсного забезпечення, тобто змістовного та видового складу фондів, інформаційних послуг та продуктів бібліотеки.

Таким чином, **інформаційно-правове обслуговування користувачів** – це цілеспрямована та систематична діяльність бібліотеки або структурного підрозділу, що являє собою сукупність напрямів та відповідно до них форм задоволення запитів користувачів на різні види правової та суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Один з аспектів практичного досвіду бібліотечної діяльності, спрямованої на задоволення політико-правових запитів користувачів, – аналіз шляхів надання доступу до актуальних та якісних правових знань. Ідеться про різні форми й напрями бібліотечної роботи. На основі вивчення досвіду роботи юридичних бібліотек або спеціальних/структурних підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування, можна виділити основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек:

- традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- інформаційно-аналітична діяльність (у результаті чого може бути вироблено власний інформаційний продукт);
- посередницька діяльність (просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес-структурами та ін.).

Традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової та суміжної за змістом інформації передбачає у першу чергу відбір, систематизацію, зберігання та надання в користування літератури громадсько-правової тематики. На удосконалення обслуговування користувачів бібліотеки спрямовані дослідження для вивчення читацьких інтересів з питань права – анкетування, інтерв'ювання, опитування, аналіз запитів та стану представлення

у фондах бібліотек відповідної інформації. Наступним кроком є доукомплектування бібліотечних фондів документами правової тематики як на традиційних, так і на електронних носіях, формування дієвої бази для правового інформування користувачів бібліотек і соціально активної частини суспільства [83].

Важливим аспектом правового інформування є забезпечення навігації бібліотечними фондами, що містять правову інформацію, зокрема вдосконалення довідково-бібліографічного апарату. З огляду на актуальність і затребуваність правової інформації ефективним є постійне розміщення періодичних видань на сайті бібліотек.

З метою розкриття фондів правової та суміжної тематики використовуються наочні форми популяризації літератури: тематичні викладки, книжкові виставки, віртуальні та реальні експерсії; бібліографічна мозаїка – форма представлення бібліографічних матеріалів (покажчиків, путівників, списків, нарисів, оглядів, дайджестів тощо) у паперовій або електронній формах із метою популяризації їх як джерел ефективного пошуку інформації для користувачів бібліотеки.

У сучасному світі основними характеристиками політико-правової інформаційної взаємодії є масштабність та зростаюча інтенсивність інформаційних потоків. Важливим учасником цього процесу є бібліотеки, що активізують діяльність у сфері акумуляції правових документів як історико-теоретичного наповнення, так і інструментального характеру – інформації, одержуваної в процесі правотворчості та правореалізації, а також інших інформаційних ресурсів суміжного змісту.

Розглядаючи досвід діяльності бібліотек, на які покладено функції акумуляції правових ресурсів, можна говорити про активну участь у цій інформаційній діяльності двох типів бібліотек: урядових, або таких, що за статусом національних зберігають та надають доступ до документів державної ваги, здійснюють інформаційний супровід політико-правових процесів; інший тип юридичних бібліотек – академічні, що одночасно із забезпеченням навчального процесу виступають центрами правової інформації не лише для університетських громад, а й для професійних спільнот, регіональних органів влади, громадянського суспільства [90].

Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого з огляду на основні функції – забезпечення навчального і наукового процесу юридичного профілю – має фонд, що нараховує понад 1 млн 437 тис. примірників видань із права та суміжних дисциплін та надає доступ до сучасної колекції книг, яка сформована у рамках європейських проектів та програм з порівняльного правознавства, законодавства країн Європейського Союзу, міжнародної судової практики тощо. Значна увага у формуванні і представленні фонду приділяється історії вітчизняної та світової правової думки: систематизоване зібрання історико-правової тематики бібліотеки налічує понад 42 тис. одиниць зберігання. Разом із навчальним процесом бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових комплексних науково-дослідницьких програм з проблем формування національної правової системи України, правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, правового регулювання інноваційного розвитку України, місця України в системі сучасного міжнародного правопорядку та ін.

У цьому контексті заслуговує на увагу діяльність НЮБ НБУВ як наукового підрозділу, покликаного здійснювати акумуляцію та сприяти ефективному використанню правових інформаційних ресурсів, а також ресурсів, суміжних за своєю змістовою основою з правовими. Національна юридична бібліотека НБУВ забезпечує представлення ресурсів, що містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними тощо) і доступ до них. Реагуючи на вимоги часу, НЮБ постійно акумулює документально-інформаційні ресурси на всіх видах носіїв, здійснює їх систематизацію та обробку для ефективного використання та вироблення нових, потрібних суспільству та державі знань.

Важливою складовою наукової практики НЮБ стало забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, як створених у результаті інформаційно-аналітичної діяльності підрозділу, так і навігації у

фондах НБУВ, а також – партнерського доробку, представленого консолідовано через сайт «Центр досліджень соціальних комунікацій». Національна юридична бібліотека методично працює над забезпеченням наповнення каналів комунікації максимально об'єктивною, достовірною, актуальною науковою інформацією, яка була б здатною долати інформаційно-комунікативні шуми та бар'єри. Наукове осмислення розвитку взаємодії бібліотек з різними категоріями користувачів відбувається в площині пошуку оптимальних механізмів підтримки стійких інформаційних обмінів між суб'єктами суспільної діяльності, у тому числі через розвиток дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів, забезпечення умов щодо наповнення достовірною інформацією каналів її циркуляції [66].

Також забезпечення ресурсів, що містять правову інформацію, здійснюється шляхом представлення Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського масиву законодавства в історичному та сучасному контексті; професійних коментарів та роз'яснень до міжнародного законодавства та законодавства України; статистичної та іншої інформації правового характеру; навчальної та монографічної юридичної літератури, систематизованої за галузями права; фахової наукової періодики та науково-практичної літератури, матеріалів судової практики тощо відбувається популяризація правових знань.

Згадані джерела інформації представлені в розділі «Право» систематичного карткового та електронного каталогу НБУВ; матеріалах фонду ООН та інших спеціалізованих фондах, базах оцифрованих ресурсів юридичного напрямку; електронній базі авторефератів дисертацій наукового напрямку «Юридичні науки» та реферативній базі даних розділу «Держава і Право. Юридичні науки». Реалізуючи навігаційну функцію фондами правової інформації НБУВ, підрозділи юридичної бібліотеки працюють над забезпеченням ефективного доступу до наукового та документного, інформаційно-аналітичного ресурсу, необхідного в реалізації правових відносин, суміжної інформації у межах НБУВ: доведення до користувачів, у тому числі й фахівців-юристів, інформації про зміст правових ресурсів у фондах

бібліотеки, оцифрування та представлення історичних документів правового характеру.

Іншими формами роботи, спрямованими на представлення правової інформації у фондах, може бути бібліотечне бієнале – фестиваль бібліографічних та інформаційних ресурсів (традиційних та/або електронних), продукції та послуг бібліотеки, що проводиться один раз на два роки); бібліокараван – цикл виїзних заходів, виставок, оглядів тощо, зазвичай об'єднаних певною темою, що організовуються з метою представлення в різних організаціях і установах. Водночас для більш адресного обслуговування користувачів бібліотеки пропонують індивідуальну інформацію за окремими темами.

У напрямі інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек або їх спеціалізованих підрозділів розглянемо діяльність Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США та НЮБ НБУВ [93, 94].

Юридична бібліотека Бібліотеки Конгресу США є яскравим прикладом участі бібліотек у процесі вирішення багатьох глобальних, економічних, політичних, екологічних та інших проблем. Основною принципом роботи цієї бібліотеки є надання точної, достовірної й авторитетної правової інформації. Також її діяльність базується на важливості та усвідомленні того, що загальний доступ і розуміння права відіграє важливу роль у сприянні миру і демократії. Завдяки науковим підходам, відтак високій якості роботи і здатності адаптуватися до вимог сучасності, використовуючи нові технології, Юридична бібліотека Конгресу США відіграє ключову роль в аналітичному забезпеченні владних структур, юристів-практиків та наукових досліджень та акумулює досвід правотворення для збереження і використання цінної спадщини для майбутнього. Колекція бібліотеки з-понад 2,6 млн томів зробила Юридичну бібліотеку Конгресу США життєво важливим центром досліджень та науки. У контексті запровадження нових технологій зростає кількість цифрових ресурсів, доступних на сайті без обмежень на їх використання.

Різноманітні звіти, електронні експонати та інформаційні бюлетені за темами правового змісту структуровані для національної і міжнародної аудиторії. Юридична бібліотека акумулює документи

національного права США (федеральних та законодавчих штатів) і законодавство їхніх усіх країн і правових систем світу, зберігаючи на паперових та електронних носіях. Збереження ресурсів передбачає систематизацію, а також підготовку матеріалів для переведення в електронний формат та надання документів на запити користувачів.

Зокрема, на сайті Юридичної бібліотеки Конгресу США у вільному доступі представлені аналітичні огляди, що стосуються актуальних юридичних тем (Current Legal Topics), юридичних новин і подій у всьому світі (Global Legal Monitor), поповнюваних інформацією з Глобальної мережі правової інформації (Global Legal Information Network) – міжнародно-правової бази даних з офіційними повнотекстовими документами, опублікованими мовою оригіналу. Бібліотека задля задоволення потреб громадськості в інформаційно-аналітичних матеріалах юридичного характеру надає онлайн-доступ до історичних юридичних документів у рубриці «Століття законотворення для нової нації» (Century of Lawmaking for a New Nation).

Також, враховуючи величезні обсяги глобальної правової інформації та виходячи з необхідності забезпечення наукових досліджень різних напрямів у галузі права, Юридична бібліотека Конгресу США надає науково-методичну допомогу. Зокрема, її фахівцями було розроблено загальне керівництво до Глобальної мережі правових досліджень (Global Legal Information Network), метою якого є забезпечення додаткової ідентифікуючої інформації щодо публікацій з конкретної правової тематики: містить посилання на джерела, збірники, цитати, періодичні видання (індекси і бази даних), словники, інтернет-ресурси, безкоштовні громадські вебсайти тощо.

Юридична бібліотека Конгресу США надає правову інформацію та коментарі рекомендованих ресурсів з юридично значущих питань і подій. Крім того, Юридична бібліотека Конгресу США продовжує оцифровувати правові та законодавчі матеріали, щоб допомогти користувачам отримати онлайн-доступ до важливих історичних документів у рубриці «Століття законотворчості», що містить повнотекстові версії законів, законопроектів і резолюцій, договорів, дебатів і журналів перших 43 з'їздів; «Слухання у Конгресі США» – повнотекстовий доступ до історичних слухань Кон-

гресу з різних тем; «Юридичні блоги», доступ до вебархівів з-понад 100 юридичними блогами. Також електронне зібрання містить рідкісні матеріали про А. Лінкольна, Д. Адамса та ін. [149].

В організаційній структурі Бібліотеки Конгресу США (The Library of Congress) передбачено Дослідницьку службу Конгресу, що забезпечує законодавчий процес вичерпними, достовірними, об'єктивними, авторитетними і конфіденційними, за необхідності, дослідженнями; надає інформаційне забезпечення виконавчій владі і судовій системі, виконує функції агентства з авторських прав США. Прикладом участі бібліотек у політико-правовому інформуванні можна вважати й організацію інституційних бібліотек ESEUROLIB – спеціалізованих бібліотек, створених для обслуговування органів об'єднаної Європи [103, с. 171–175].

Важливим елементом аналітичної роботи Юридичної бібліотеки Конгресу є надання інформаційних послуг з порівняльного права на національному та глобальному рівнях через своїх фахівців іноземного права. Це група адвокатів, компетентних у питаннях юрисдикції: Аргентини, Австралії, Бразилії, Канади, Китаю, країн Європейського Союзу, зокрема Франції, Німеччини, Великої Британії, Греції, а також Індії, Ірану, Ізраїлю, Японії, Лівану, Мексики, Нікарагуа, Росії. Для створення інформаційних продуктів щодо специфіки правових систем інших країн залучають іноземних правників, які працюють за окремим договором [154].

Інформаційно-аналітичну складову роботи Національної юридичної бібліотеки НБУВ, серед іншого, можна спостерігати за реалізацією з 2012 до 2014 р. розробки та здійснення спільного проекту «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» – інформаційного ресурсу, створеного для накопичення, зберігання й ефективного використання різноманітних колекцій електронних документів, що відображають конституційне законодавство України та зарубіжних країн, конституційний процес в Україні та зарубіжних країнах; конституційне право України; діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, наукового та експертного середовища та осіб, які пов'язані з реалізацією ідеї модернізації Конституції України.

З метою задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників, експертів та громадян «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснювала акумуляцію інформаційних матеріалів та створення необхідних умов для користування ними через доступ із сайту НБУВ. Акумульовані документи проходили наукове опрацювання, результатом якого було створення науково-довідкового та довідково-пошукового апарату. У результаті була сформована система електронних інформаційних ресурсів, зокрема повнотекстова, бібліографічна та фактографічна бази даних. На сайті в режимі постійного поповнення були представлені матеріали, що висвітлювали як історію конституційного процесу у світі, так і національну конституційну традицію; історичні тексти та чинні конституції країн світу; актуальні проблеми реформування Основного закону [77].

Бібліографічна база була представлена даними про газетні публікації (2009–2012 рр.), що висвітлювали проблематику обговорення необхідності конституційних змін та конституційний процес в Україні; наукові дослідження в цій царині представляли через бібліографії колекцій авторефератів вітчизняного та російського дисертаційного фонду, бібліографічні покажчики зарубіжних та українських досліджень за темою «Конституційне (державне) право зарубіжних країн».

Водночас через сайт «Бібліотека “Конституційна Асамблея”» здійснювалось інформування про систему електронних інформаційних ресурсів органів державної влади України, напрацювань членів Конституційної Асамблеї, новин ЗМІ стосовно діяльності Асамблеї.

На сьогодні інформаційний супровід системи конституційного реформування здійснюється шляхом видання бюлетеня інформаційно-аналітичних матеріалів «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності», який виходить один раз на місяць і орієнтований на задоволення інформаційних запитів суддів Конституційного Суду, законодавців, органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників та експертів.

На сторінках видання «Конституційний процес: політико-правові аспекти діяльності» представлено позиції юристів-конституці-

оналістів, політиків, громадських організацій та експертів, чії відгуки, висновки та рекомендації презентуються в режимі постійного моніторингу. Також запропоновано до уваги матеріали фахівців аналітичних підрозділів Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) та НЮБ. Бюлетень є інформаційним майданчиком для громадського обговорення.

Тематика проблем, висвітлюваних у бюлетені, досить різноманітна й охоплює аналіз основних питань конституційного реформування. Розглянуто, зокрема, доктрину конституційної перебудови, її завдання і напрями, проблеми вдосконалення основ конституційного ладу в Україні, перспективи впровадження інституту світової юстиції, напрями вдосконалення конституційного регулювання системно-структурної організації місцевого самоврядування в Україні, ключові проблеми правосуддя тощо.

Цінними є матеріали, що узагальнюють зарубіжний досвід – як процедури конституційного реформування, так і окремих питань правотворення. Актуальні питання зарубіжного досвіду висвітлюються в оперативному режимі – науковість та повнота викладу досягаються за рахунок надання документів мовою оригіналу та, паралельно, оглядів українською [84].

Таким чином, діяльність НЮБ НБУВ спрямована на інформаційно-аналітичне забезпечення конституційного реформування, є одним із напрямів інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотеки систематизують експертні оцінки, здійснюють моніторинг громадської думки щодо конституційної реформи, забезпечують інформаційний майданчик для обговорення як фахівцями-конституціоналістами, так і представниками громадськості, проблем удосконалення Основного закону. Робота над моніторингом та аналізом правових інформаційних ресурсів була спрямована на забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів до офіційної правової та політико-, економічно-, соціально-правової інформації. Ця діяльність забезпечує вдосконалення процесу ефективного використання фондів правової інформації, а також електронних інформаційних потоків, використовуваних в

інтересах розвитку вітчизняної правової системи. З метою реалізації навігаторської функції в масивах правової інформації, представленій в різних фондах НБУВ, активно задіюється принцип синтезу інформаційних ресурсів, забезпечення розширеного доступу всіх категорій користувачів якісних та актуальних баз даних.

Фахівці НЮБ здійснюють моніторинг та аналіз громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції, законодавчі ініціативи політичних партій та громадських організацій; дослідження правових процесів зарубіжних країн, узагальнення їхнього досвіду та представлення відповідно до запитів суб'єктів правотворчої діяльності в Україні.

Поступова реалізація зазначених вище завдань здійснюється шляхом підготовки й оперативної передачі замовникам з використанням електронних технологій ряду спеціалізованих тематичних бюлетенів, зокрема «Громадська думка про правотворення», що висвітлює експертну оцінку вітчизняних і зарубіжних фахівців правових процесів в Україні, відображає загальні тенденції та реакції на процеси правотворення й застосування норм права в блогосфері, представляє аналітичні статті, записки, висновки, підготовлені безпосередньо співробітниками НЮБ та залученими експертами, що розкривають правові аспекти вирішення кризових питань, перспективи та прогнози тощо.

Важливою ланкою в діяльності НЮБ є підготовка ряду тематичних інформаційно-аналітичних бюлетенів, що висвітлюють нагальні проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності: актуальні новини системи корпоративної безпеки, ефективність кодифікування норм податкового, трудового та ін. законодавства, питання інформаційної безпеки підприємництва в Україні, проблеми рейдерства, інтелектуальної власності тощо.

Відбувається формування тематичних електронних баз даних, що демонструє перехід на якісно новий рівень створення документальних масивів електронних бібліотек, успішно реалізується підготовка програм щодо розширення фондів правової інформації, зокрема в електронному вигляді через оцифрування історичних

джерел української національної правової думки, різноманітних колекцій літератури з правових наук та періодики зазначеного напрямку та надання подальшого доступу до них.

Таким чином, НЮБ у правових комунікаціях представлена насамперед діяльністю щодо зберігання та надання доступу до правової інформації; вивченням інформаційних потреб фахівців правової сфери і суміжних напрямів діяльності; організацією доступу до вітчизняних і зарубіжних інформаційних правових ресурсів; інформаційно-правовим забезпеченням правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів; здійсненням інформаційно-аналітичної діяльності.

Варто зауважити, що в Національній юридичній бібліотеці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського також проводиться робота щодо формування електронної бібліотеки рідкісних і цінних юридичних видань. Реалізація цього проекту дасть змогу «забезпечити збереження та водночас увести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну й культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти» [40].

Таким чином, порівнюючи діяльність обох бібліотек у сфері правового інформування, можна говорити про такі спільні риси, як активне використання у своїй діяльності електронних технологій і платформи вебсайту; інформаційно-аналітичну діяльність у сфері забезпечення органів державної влади; надання доступу до баз сучасної та ретроспективної правової інформації.

Посередницька діяльність як окремих напрямів інформаційно-правового обслуговування має чимало різних форм, зокрема варто виділити просвітницьку роботу та діяльність з надання доступу громадян до офіційної чи іншої правової інформації в рамках різноманітних проектів. Розглянемо такі проекти – як ретроспективні, реалізовані раніше, результати яких зберігають свій вплив і після завершення програм, так і більш актуальні.

Серед ретроспективних варто виділити проект «Бібліоміст», що реалізовувався у 2009–2015 рр. як партнерська діяльність Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерства культури

України та УБА, спрямована на розширення доступу до інформації та сучасних технологій шляхом обладнання публічних бібліотек комп'ютерною технікою; навчання бібліотекарів роботі з новітніми технологіями на базі тренінгових центрів та підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення по всій країні; надання підтримки бібліотекам у здійсненні адвокаційної діяльності та залученні додаткових ресурсів.

Ще один профінансований за завершеною програмою, але актуальний і досі – проект зі створення пунктів доступу громадян до інформації органів державної влади в бібліотеках (ПДГ), започаткований УБА у червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), який є прикладом ефективної діяльності бібліотек у контексті розвитку громадянського суспільства.

Ідеться про отримання доступу до інформації органів влади будь-якого рівня з відповідними інструкціями-порадами щодо пошуку інформації, навігаційними ресурсами, бібліографічними списками тощо, який користувачі можуть здійснити самостійно або за допомогою бібліотекаря. Мета проекту – сприяння розбудові правового суспільства, створення умов доступності та прозорості рішень влади для громадськості шляхом розбудови Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації у бібліотеках України [78, с. 399–405]. Завдяки проекту громадяни мають можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади (у т. ч. з електронних джерел) та дізнатись, яким чином можна долучитись до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень.

Також видається цікавим проект «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців конституційних прав», реалізований Українською бібліотечною асоціацією за фінансової підтримки Посольства США в Україні у 2014–2015 рр. [116] з метою інформування та просвіти виборця-громадянина.

Варто звернути увагу також на проект УБА «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування» [120], що був реалізований у 2013 р., який також є частиною Національного плану дій у рамках

«Партнерства “Відкритий уряд”»). Проєкт було спрямовано на підвищення рівня використання сільськими головами, представниками різних груп територіальних громад наявних е-послуг та інструментів електронного урядування шляхом отримання нових знань і проведення потужної інформаційної кампанії про їх переваги.

Зупиняючись на актуальних проєктах ВГО «Українська бібліотечна асоціація», можемо відзначити такі:

– проєкт «Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року» реалізовувався у 2020–2021 рр. під керівництвом ВГО «Українська бібліотечна асоціація» за партнерства Луганського облісвідділення УБА, Донецького облісвідділення УБА, Департаменту культури і туризму Запорізької міської ради. Основна мета проєкту – підвищити інституційну спроможність 10 обраних за внутрішнім конкурсом бібліотек Донецької та Луганської областей [118];

– проєкт «Розвиток бібліотек як хабів активних громадян» (Growing Active Citizens Hubs) реалізовувався у 2021–2022 рр. під керівництвом Progress Foundation (Румунія) за фінансової підтримки ЄС та Black Sea Trust for Regional Cooperation, a project of the German Marshall Fund of the United States у Вірменії, Молдові, Румунії та Україні. Спрямований на сприяння розвитку здорового демократичного середовища та міцних громад, створюючи активне партнерство між публічними бібліотеками та місцевими громадськими організаціями [124];

– «Бібліотека – місце сили». Проєкт став важливою віхою у відновленні бібліотек на деокупованих територіях України, допомагаючи їм перетворитися на центри підтримки та розвитку для місцевих громад. Реалізовувався у 2023–2024 рр. під керівництвом ВГО «Українська бібліотечна асоціація», партнерами виступили Європейський Союз (програма «Дім Європи») та Центральна бібліотека міста Берлін (Німеччина) [115];

– «Дія. Цифрова освіта». ВГО «Українська бібліотечна асоціація» з січня 2020 р. – партнер проєкту Міністерства цифрової трансформації України «Дія. Цифрова освіта», що є складовою національного проєкту «Дія», за яким передбачається створення онлайн-сервісів

державних послуг задля побудови «Держави у смартфоні». На сьогодні створена мережа з-понад 6 тис. хабів по всій Україні. Найбільше мережа представлена саме бібліотеками [117].

Останнім часом у напрямі посередницької діяльності затребуваною є така форма роботи, як консультативна, до якої бібліотеки долучають працівників правоохоронних органів, прокуратури, адвокатури, нотаріату, незалежних юристів. За участі запрошених експертів проводяться правові читання, бесіди, діалоги з правознавцями, працівниками військкомату, години з податковим інспектором, правоохоронцями, юридичні лекторії. Логічним є висновок про продуктивність лекцій, бесід, правознавчих діалогів у випадку їх системної організації. До кожного заходу доцільно оформляти книжкові виставки чи викладки літератури. Слід також використовувати довідково-бібліографічний фонд: словники, довідники, енциклопедії, каталоги, картотеки з відкритими рубриками за темою.

На базі бібліотек діють громадські приймальні, часто створені завдяки співпраці з міськими управліннями юстиції, працівники яких надають безкоштовну консультативну допомогу всім верствам населення.

Важливим аспектом правового інформування є врахування регіонального і локального чинників, так на базі обласних публічних бібліотек діють регіональні інформаційні корпоративні портали «Публічні центри регіональної інформації при бібліотеках», завданням яких, з урахуванням економічних та соціальних переваг нових цифрових технологій, є розробка та реалізація моделі забезпечення громадськості інформацією через співпрацю основних учасників інформаційного поля регіону. Ідеться про збір, зберігання та надання в користування читачам документів – законів України, які були опубліковані у періодичних виданнях, постанов, рішень районної ради, сільських та селищних рад, розпоряджень райдержадміністрації щодо соціального забезпечення, земельного законодавства тощо. Ефективним є створення у бібліотеках «інформаційно-правового досьє» (міста, селища, району), де користувач бібліотеки міг би знайти дані про правоохоронні органи і телефони керівників,

адреси правоохоронних установ, місцезнаходження, прізвища відповідальних осіб.

Бібліотеки координують діяльність з правоосвітньої роботи із закладами та установами інших систем і відомств: громадськими організаціями – гендерними, екологічними, правозахисними, благодійними; тісно співпрацюють з місцевими органами влади. У цьому контексті заслуговує на увагу діяльність Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з правової освіти населення, утвореної для забезпечення взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних закладів та закладів культури, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації у сфері правової освіти населення, а також надання відповідної методичної допомоги.

Підсумовуючи, можна говорити про те, що партнерська діяльність бібліотек в інформаційно-правовій сфері сприяє налагодженню співпраці з органами влади та громадськими структурами в контексті поширення правових знань та навичок (щодо захисту своїх прав, освоєння механізмів електронного урядування та ін.); налагодженню та підвищенню ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; розширенню каналів поширення інформації за рахунок партнерства.

2.2. Правові ресурси в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування

Посилення уваги до правових аспектів суспільного розвитку, спричинене процесами державотворення та демократичного переходу в Україні, позначилось як на змінах в інформаційних потребах, актуалізувавши запити на інформацію політико-правового характеру, так і на діяльності бібліотечно-інформаційних установ, у якій виразно окреслюється напрям правового інформування та надання доступу до правової інформації. Останнє знайшло свій прояв у виокремленні в структурі бібліотек відповідних підроз-

ділів і розширенні спектра бібліотечно-інформаційних послуг. Трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності, пов'язані з процесом розвитку правової сфери, потребують нині теоретичного осмислення й узагальнення. Відповідний напрям досліджень у вітчизняному бібліотекознавстві представлений поодинокими публікаціями, головним чином у контексті осмислення практичної реалізації бібліотечних проектів.

Напрацьований бібліотеками досвід участі у правових соціальних комунікаціях дає змогу говорити про нагальність узагальнення відповідних практик, зокрема процесу здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами на прикладі бібліотек, вибір яких зумовлений як активністю їхньої роботи, так і системністю представлення їх в інформаційному просторі та актуальністю інформаційного наповнення сайтів.

Для дослідження було відібрано 10 українських бібліотек, які представлені в мережі через вебсайти. У вибірку було включено бібліотеки, що мають статус загальнодержавного значення, зокрема Національну юридичну бібліотеку – структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та Національну бібліотеку України ім. Ярослава Мудрого [колишня Національна парламентська бібліотека України (1994–2016)]; шість обласних універсальних наукових бібліотек: Вінницьку, Волинську, Дніпропетровську, Закарпатську, Івано-Франківську, Кіровоградську; дві бібліотеки вищих навчальних закладів – Наукову бібліотеку Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого та Наукову бібліотеку Національного університету «Одеська юридична академія» (НУ ОЮА) (на етапі аналізу матеріалів вебсайтів було виявлено, що інтернет-представництво останньої бібліотеки оновлюється неактивно, багато рубрик на сайті перебуває на етапі розробки) [80].

Аналіз представлення інформаційно-правової роботи на вебсайтах цих бібліотек дав змогу виявити основні напрями та форми роботи з бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами кожної з бібліотек, а також виявити й описати участь у системних (державних, регіональних, грантових чи змішаних)

проектах, що об'єднують діяльність багатьох бібліотек та органів влади, громадських та міжвідомчих організацій.

Проведений аналіз дає змогу виділити як один з напрямів бібліотечної роботи традиційну роботу з надання доступу до бібліотечного фонду та її трансформації, зумовлені розвитком і впровадженням у бібліотечне обслуговування інформаційно-комунікаційних технологій. Пріоритетність цього напрямку роботи в першу чергу характерна для тих бібліотек, що мають правову спеціалізацію. Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого через основну функцію – забезпечення навчального та наукового процесів юридичного профілю – має фонд, що нараховує майже 1,5 млн видань із права та суміжних дисциплін і надає доступ до сучасної колекції книг, яка сформована в рамках європейських проектів та програм з порівняльного правознавства, законодавства країн Європейського Союзу, міжнародної судової практики тощо. Значна увага у формуванні та представленні фонду приділяється історії вітчизняної і світової правової думки: систематизоване зібрання історико-правової тематики бібліотеки налічує понад 42 тис. од. зберігання (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=11&Itemid=118).

Разом із забезпеченням навчального процесу бібліотека здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення фундаментальних і прикладних досліджень, цільових комплексних науково-дослідницьких програм з проблем формування національної правової системи України, правових механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, правового регулювання інноваційного розвитку України, місця України в системі сучасного міжнародного правопорядку тощо. Відповідно, важливим елементом віртуального освітнього інформаційного середовища вишу є доступ до комплексних електронних ресурсів: стандартизованих електронних навчально-методичних комплексів СЕНМК (електронний ресурс, що надає інформацію про забезпечення навчально-методичною літературою навчальних дисциплін відповідно до стандартів підготовки фахівців з права: повнотекстові підручники, навчально-методичні посібники

та списки рекомендованої літератури з навчальних дисциплін, що викладаються); проблемно орієнтованих предметних банків знань (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=56&Itemid=151); університетського електронного репозитарію eNULAIR; бібліотеки електронних копій раритетних видань; електронної колекції рідкісних видань з права eLEGALIUM (повнотекстові праці представників харківської правової школи XIX – початку XX ст., видань середини XX ст.) (http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=270&Itemid=126).

Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» надає користувачам доступ до вебкаталогу «Бібліотека сучасної правової думки України» (<http://bspm.onua.edu.ua>), що дає змогу здійснювати пошук серед зібраних праць сучасних учених-правознавців: монографій і збірників, дисертацій та авторефератів, навчальних та методичних посібників, електронних документів та ресурсів. Пошук у вебкаталозі починається з вибору однієї з численних рубрик дворівневого рубрикатора, заснованого на україномовному еталонному виданні УДК з розділами 34 («Право. Юриспруденція») і 35 («Державне адміністративне управління»). Пошуковий дворівневий рубрикатор надає читачеві ієрархію правових знань, оформлену у вигляді списку рубрик. Кожній рубриці відповідає прихований від читача запит на пошук за відповідним індексом УДК. Одночасно надається можливість пошуку в зазначеному масиві документів і на інших полях бібліографічного опису.

Іншим прикладом є Національна юридична бібліотека, інформаційна база якої складається з розподіленого ресурсу у фондах НБУВ, а також електронних ресурсів, якими комплектується бібліотека, та обсягів інформації, акумульованих інформаційно-аналітичними підрозділами НБУВ і опублікованих на сайті Центру досліджень соціальних комунікацій. Цей сайт, що є однією з інформаційних платформ аналітичних підрозділів НБУВ, зокрема й Національної юридичної бібліотеки, крім акумульованих ресурсів правового характеру, представляє онлайн-доступ до монографічної літератури правової та суміжної тематики та інформаційно-аналітичної

продукції НЮБ. Надає доступ до електронного каталогу НБУВ з питань юридичних наук, повнотекстової колекції літератури юридичної тематики (кодекси, наукові видання, монографії, довідники, енциклопедії, словники, підручники, методичні посібники), реферативної бази даних; бази авторефератів дисертацій з юридичних дисциплін; анованого тематичного навігатора «Українськими ресурсами Інтернету для юристів»; електронної колекції повнотекстової літератури правового змісту.

Разом зі збиранням і наданням доступу до правової інформації бібліотеки займаються популяризацією колекцій чи додатковим інформуванням з окремих тем і питань. Реалізації цього завдання сприяє створення і представлення віртуальних виставок. Наповнення таких ресурсів на сайтах бібліотек дає змогу виявити певні тенденції. Це, по-перше, історичний принцип вибору тематики: значна увага приділена знаменним датам, ювілеям, визначним подіям з відчутним акцентом на тематику державотворення та національної правової традиції. По-друге, блок віртуальних виставок, що розкривають актуальні питання правотворення та правозастосування, наприклад, «Безоплатна правова допомога: стандарти Ради Європи та українська практика», «Місцева демократія – орієнтири на європейські стандарти», «Інформаційна безпека в глобальному світі», «Цивільне право в системі права України», «Державна мова: правовий статус», «Децентралізація влади – шлях до народовладдя» тощо.

Крім представлення та надання онлайн-доступу до власних фондів, бібліотеки є агрегаторами якісної та актуальної інформації правового характеру, орієнтуючи через вебпортал користувачів у її масивах. У цьому випадку може йтися про акумуляцію на сайті корисних ресурсів, складання та уточнення рекомендаційних списків, навігацію різноманітними базами даних і електронними бібліотеками. Так, на сайтах багатьох досліджених бібліотек представлено банери офіційних сайтів, зокрема Президента України, Кабінету Міністрів, Верховної Ради, Комітету економічних реформ, Національного комітету Міжнародної торгової палати, Національної академії державного управління, Торгово-промислової палати

України, посольств, громадських організацій, вищих навчальних закладів тощо.

Важливою складовою діяльності з надання доступу до якісної та актуальної інформації є передплачені бібліотеками бази даних: «Ліга. Закон», «Законодавство України» чи інших інформаційних баз. Наприклад, Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого надає передплачений доступ до інформаційних баз: до е-журналів, зокрема Law&SocietyReview, юридичного журналу «Право України»; офлайн-баз даних, серед яких Професійна правова система МЕГА НАУ – найпотужніша правова офлайн-система України, що гарантує користувачам постійний доступ до інформації, а також забезпечує надійний зв'язок між нормативно-правовою базою і базою судових рішень.

Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» надає доступ до ресурсів Oxford University Press, зокрема бази відкритого доступу матеріалів із проблематики біженців та реалізації їхніх прав, створеної Oxford University Press у відповідь на міграційну кризу та з метою підвищення обізнаності пересічних громадян, а також для інформування вчених щодо правового статусу біженців і мігрантів. Ресурс, що містить розділи книг, журнальні статті, інший контент, який стосується проблеми з надання правової допомоги тим, хто працює з біженцями, розташовано на порталі Oxford University Press. Також Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» отримала ексклюзивний доступ до нової академічної платформи Cambridge Core, яка була започаткована у 2015 р. і містить понад 30 тис. книжок та 360 наукових журналів різних сфер, зокрема доступні журнали з правових і соціальних наук. У рамках наданого доступу Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія» бере участь у вдосконаленні платформи та тестуванні її можливостей. Також у бібліотеки є тестовий доступ до колекцій Social Science Research Network (SSRN), що є одним з продуктів компанії Elsevier. Метою SSRN є поширення в усьому світі соціальних досліджень. Ресурс складається з ряду спеціалізованих науково-дослідних мереж у кожній із соціальних наук (<http://library.onua.edu.ua/archives/9222>).

Ще одним напрямом бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є здійснення бібліотеками інформаційно-аналітичного забезпечення наукових структур, органів державної влади, регіональних органів управління та громадського сектору. Відповідний інформаційний супровід, спрямований на сприяння вдосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивчення громадської думки про ефективність правотворення та суспільних потреб у його вдосконаленні, здійснюється Національною юридичною бібліотекою НБУВ. Підготовлені НЮБ інформаційно-аналітичні продукти надаються користувачам, у тому числі корпоративним, як у вигляді вибіркового документного розповсюдження, так і у форматі інформаційно-аналітичних видань, доступ до яких забезпечується через вебсторінки Центру досліджень соціальних комунікацій. До уваги користувачів запропоновано інформаційно-аналітичні бюлетені «Громадська думка про правотворення», «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти» та ряд інших спеціальних видань. Крім того, ведеться робота щодо забезпечення ефективного доступу до документного, наукового, інформаційно-аналітичного ресурсу правової та необхідної в правових відносинах суміжної з нею іншої інформації й реалізації національно-освітніх та науково-популярних програм у сфері правового забезпечення розвитку суспільства.

Окремої уваги в контексті дослідження процесу здійснення бібліотеками бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами заслуговують різноманітні проекти, що реалізуються як за ініціативою самих бібліотечних установ, так і ті, що є ініціативою регіональних або центральних органів влади. До таких проектів, зокрема, належать і ті, що реалізуються за участі міжнародних організацій, найчастіше – на грантовій основі. Зазвичай проекти спрямовані на орієнтацію користувачів у тих ресурсах, що задовольняють їхні громадянські права на інформацію, наприклад, допомога в комунікації влада – громадяни, влада – бізнес тощо; захист прав; допомогу малозахищеним категоріям населення. Виділяються також проекти щодо надання спеціального доступу до наукової інформації.

Щодо реалізації бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами, то, залежно від його масштабів, зумовлених статусом бібліотеки, завданнями, визначеними для неї, спостерігається два підходи: бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами як напрям загального бібліотечно-інформаційного обслуговування, яке реалізується всіма підрозділами бібліотеки. Другий підхід полягає у створенні спеціалізованих підрозділів, що можуть мати статус відділів, інститутів, служб, секторів, центрів, урешті-решт юридичних бібліотек як структурних підрозділів, для яких такий вид обслуговування є безпосереднім завданням і призначенням. Наприклад, НЮБ у складі НБУВ. За тим самим принципом функціонує Юридична бібліотека (Law Library) у Бібліотеці Конгресу США. Отже, дослідження напрямів роботи щодо здійснення бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами актуалізує питання особливостей створення та функціонування спеціальних підрозділів у структурі бібліотек.

З метою розширення можливостей вільного доступу громадян до інформації правового характеру та вдосконалення процесів обслуговування користувачів правовими ресурсами на основі використання як традиційних, так і нових бібліотечно-інформаційних технологій у Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого функціонує Центр правової інформації. Серед його завдань, зокрема, кваліфікована допомога користувачам бібліотеки та загалом усім верствам населення у використанні правових інформаційних ресурсів.

У цьому контексті на увагу також заслуговує Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського, яка здійснює правове інформування в рамках роботи Сектору правової інформації – це структурний підрозділ бібліотеки, робота якого спрямована на розширення можливостей вільного доступу громадян до правової інформації з використанням сучасних інформаційних технологій. Цей підрозділ обслуговує користувачів правовою літературою (фонд загальним обсягом – 31 тис. документів: довідкові та енциклопедичні видання юридичного характеру; кодекси законів, збірники офіційних документів України, коментарі до них; збірники

документів міжнародного й зарубіжного права; періодичні видання; інформаційні матеріали на CD-ROM; популярна література з питань права) (<http://www.library.vn.ua/structure/pravo.html>).

Спеціалізованими підрозділами бібліотек є також створені в багатьох вітчизняних бібліотечних установах ПДГ до інформації органів державної влади – інформаційні центри, де громадяни мають можливість отримувати необхідну інформацію про діяльність органів державної влади (з електронних джерел у тому числі) та дізнатись, яким чином можна долучитись до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень. ПДГ функціонують у багатьох українських бібліотеках, наприклад, у Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Ф. Потушняка, Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка, Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Валентина Отамановського, Національній бібліотеці України ім. Ярослава Мудрого, Волинській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олени Пчілки (<https://ula.org.ua/255-programi-proekti/302-proekt-merezha-punktiv-dostupu-gromadyan-do-oficiynoyi-informaciyi>).

Разом з безпосереднім обслуговуванням користувачів інформацією правового характеру важливим напрямом роботи бібліотек у рамках бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є реалізація консультативної діяльності, коли бібліотека є платформою, а відповідний її підрозділ – організатором і куратором проєктів зі створення та функціонування громадських юридичних приймалень на базі бібліотек, де консультування здійснюють професійні юристи на громадських засадах.

Як правило, до правового інформування активно долучаються територіальні органи Міністерства юстиції, наприклад, центри правової інформації при обласних, районних, міських адміністраціях. Доволі часто такі центри для надання правової допомоги громадянам використовують інформаційні потужності бібліотек. Утім, спектр організацій, що співпрацюють з бібліотеками, значно ширший. Так, у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці (ОУНБ) на базі сектору правової інформації працюють

громадська юридична приймальня; молодіжний юридичний лекторій «Феміда», основна мета якого – виховання правосвідомих громадян; Гендерний клуб «Я + Ти = Ми», головна мета якого – поширення просвітницької культури громадян щодо забезпечення рівних прав чоловіків і жінок, сприяння вихованню толерантності в суспільстві з метою розвитку його демократичності та прозорості (<http://www.library.vn.ua/structure/pravo.html>).

Просвітницьку роботу з питань гендерної рівності здійснює також Обласний інформаційно-консультаційний гендерний центр (ОГЦ) Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського (gender.org.ua/index.php; <http://krona.org.ua/pro-nas.htm>).

Його мета – проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі, подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві; популяризація політики рівних можливостей у соціальному, економічному, політичному та культурному житті України; інформаційна підтримка громадських організацій міста з гендерного спрямування.

У діяльності бібліотек на шляху гуманізації суспільства важливу роль відіграє робота як з дорослими, так і з молоддю та дітьми. Тут актуальними є застосування різних форм популяризації і просування правових знань у формі активного діалогу, дискусій, рольових ігор та інтерактивних форм, що їх можна виносити за межі бібліотеки: у школи, ліцеї, коледжі, профтехколеджі та інші навчальні заклади. Вивченню когнітивного потенціалу ігрових технологій присвячено розвідку Т. Гранчак [27], прикладом такої бібліотечної форми роботи можна назвати бібліоквест¹ (від англ. quest – пошук, пошук пригод) – гру, яка поєднує спортивне орієнтування та розв'язання інтелектуальних завдань тощо. Основою гри зазвичай є послідовне виконання задалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями, які є на території міста, селища, району. Цікавий досвід роботи з питань права набутий в діяльності клубів за інтересами, на засіданнях яких проводяться читацькі дискусії, ділові ігри,

---

¹ Розрізняють традиційний квест та вебквест. Вебквест – гра або завдання, для виконання якого використовують інформаційні ресурси інтернету.

круглі столи, де з учнівською молоддю та батьками спілкуються психологи, юристи, правоохоронці [79].

Інший вид консультаційних юридичних послуг – безкоштовні консультації патентних повірених України та патентознавців з питань інтелектуальної власності, правової охорони винаходів, промислових зразків, знаків для товарів та послуг пропонує мешканцям міста Дніпро обласна універсальна наукова бібліотека імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія (ДОУНБ). Такі консультації надаються в рамках діяльності патентно-технічного відділу установи.

При Центрі правової інформації Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого для надання безоплатної юридичної допомоги населенню відкрита громадська приймальня спільно зі Всеукраїнською спеціальною колегією з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Перспективним форматом у рамках бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є підрозділ «Юридична клініка», основним завданням якої є надання безкоштовної консультаційної юридичної допомоги соціально незахищеним верствам населення, насамперед малозабезпеченим, людям з фізичними обмеженнями, багатодітним і неповним родинам. Такий формат обрала, наприклад, Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського. До популяризації «Юридичної клініки» бібліотека залучає ЗМІ, організовує зустрічі представників Головного управління юстиції та студентів і курсантів юридичних ВНЗ з журналістами місцевого телебачення.

Успішною є участь бібліотек у масштабних проектах, спрямованих на підвищення правової культури й забезпечення прав громадян, що їх реалізують міжнародні організації та органи влади різних рівнів. Ця діяльність бібліотек є одним із напрямів роботи, який залучає позабюджетні джерела фінансування, надає додаткові можливості збільшення інформаційних і матеріальних ресурсів. Наприклад, проєкт «Організація дистанційної безоплатної первинної правової допомоги для жителів віддалених громад з використанням інформаційних технологій», ініційований благодійною організацією

«Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги», яка запровадила масштабну правозахисну ініціативу на території восьми областей (http://tcentrlutsk.blogspot.com/p/blog-page_5.html).

Мета проекту – забезпечення реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу», покращення можливості доступу до безкоштовних правових послуг для жителів малих громад і віддалених районів областей – учасниць проекту. Проект передбачав створення на базі бібліотек (ОУНБ та центральних районних, міських бібліотек) центрів з надання дистанційної безоплатної правової допомоги при виїзній громадській приймальні Головного управління юстиції. Дистанційний пункт доступу до безоплатної правової допомоги – це точка доступу до безоплатної правової допомоги, що функціонує на постійній основі за визначеним графіком у приміщенні установи, організації, закладу для громадян, які мають потребу в безоплатній правовій допомозі, але з різних причин (географічна віддаленість, відсутність вільного часу тощо) не мають можливості оперативно звернутися до місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Наприклад, у Волинській області на базі ОУНБ ім. Олени Пчілки створено центр з надання дистанційної безоплатної правової допомоги при виїзній громадській приймальні Головного управління юстиції у Волинській області та відповідних пунктів у центральних районних (міських) бібліотеках області (<http://www.ounb.lutsk.ua>). Надання безоплатної правової допомоги в рамках цього проекту здійснюється працівниками органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцями в галузі права в режимі онлайн громадянам, які проживають у віддалених селах і містах, з використанням сучасних засобів зв'язку (скайп-зв'язок) та технічного оснащення бібліотек. Скайп-сеанси прийому громадян і надання фахових консультацій юристами здійснюються відповідно до тематики та графіка, затверджених керівниками проекту [графік передбачає визначення дати, даних фахівця (з посадою та контактним телефоном)] та тематичної спрямованості правової допомоги. Теми консультацій найрізноманітніші: визнання правочинів недійсними; законодавство про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб,

питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; право на безоплатну вторинну правову допомогу; питання захисту прав людини; права одиноких матерів та батьків; вчинення нотаріальних дій; захист прав релігійних організацій; питання реєстрації права власності; питання виконання судових рішень; відповідальність за невиконання вимог Законів України «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації».

Загальнонаціональний проєкт «Бібліотеки як центри підтримки громад в умовах воєнної загрози: особливості та потреби організації надання послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО)», ініційований Міністерством культури України за участі Української бібліотечної асоціації, передбачає надання бібліотеками послуг з інформування гарячих урядових ліній з питань працевлаштування, житла, правового захисту, медичних послуг і безкоштовного доступу до інтернету людям, які прибули з Донецької, Луганської областей та АР Крим.

Корисним видається досвід бібліотек, що долучилися до проєкту «Моя нова поліція: громадська підтримка реформи Національної поліції» (<http://patrol.police.gov.ua/ru/project/moya-nova-politsiya-gromadska-pidtrymka/>). Зазначений проєкт, до участі у якому запрошені публічні бібліотеки, реалізовувався 2015–2016 рр. Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX/Україна) у партнерстві з Міністерством внутрішніх справ України, Міжнародною організацією з розвитку права (IDLO) за фінансової підтримки Бюро з міжнародної боротьби з наркотиками та правоохоронної діяльності Держдепартаменту США (INL). Бібліотеки як сучасні інформаційні центри, які кваліфіковано надають інформацію громадам, було залучено до інформаційної кампанії, поширення достовірної інформації та організації заходів для безпосередньої комунікації громадян та місцевої поліції. Проєктом було передбачено забезпечення бібліотек ресурсами для проведення інформаційно-освітніх заходів і налагодження контактів між місцевими ЗМІ та поліцейськими пресслужбами.

У кожній з областей, де стартувала реформа поліції, було запрошено бібліотеку обласного/національного рівня, центральну міську бібліотеку і декілька філій. До уваги бралися успішність

співпраці бібліотек у попередніх ініціативах «Бібліомосту», умотивованість бібліотекарів та величина населених пунктів із тим, щоб охопити проектом якомога більшу частину населення. З огляду на ці критерії, участь у проекті взяли такі бібліотеки: Національна парламентська бібліотека України, м. Київ; Публічна бібліотека ім. Лесі Українки для дорослих та чотири бібліотеки-філії, м. Київ; Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія, м. Дніпро; Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки та чотири бібліотеки-філії, м. Дніпро; Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова, м. Миколаїв; Центральна міська бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих та чотири бібліотеки-філії, м. Миколаїв; Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського, м. Одеса; Центральна міська дитяча бібліотека ім. А. Гайдара Одеської ЦБС для дітей та чотири бібліотеки-філії, м. Одеса; Харківська обласна універсальна наукова бібліотека, м. Харків; Центральна міська бібліотека ім. В. Г. Бєлінського ЦБС Дзержинського району та чотири бібліотеки-філії, м. Харків.

Проект дав змогу створити своєрідні комунікаційні майданчики для налагодження взаємодії не лише між поліцією та громадою, а й місцевими ЗМІ та пресслужбами патрульної поліції (mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article).

Проект Української бібліотечної асоціації «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців реалізації конституційних прав», що діяв за фінансової підтримки Посольства США в Україні, передбачав проведення тренерами регіональних тренінгових центрів для бібліотекарів у кожній області України циклу із шести вебінарів, що були орієнтовані на навчання громадян України віком від 18 років більш ефективно реалізовувати своє виборче право. Метою проекту було запровадження нової бібліотечної послуги для користувачів, що передбачало організацію та проведення циклу тематичних вебінарів, спрямованих на отримання знань про механізми реалізації конституційних прав громадян під час виборів. Завдяки реалізації цієї ініціативи було досягнуто

зростання поінформованості громадян щодо розуміння виборчого процесу як реалізації прав та свобод людини (не виходячи з дому).

Євроінтеграційний прогрес актуалізує просвітницькі проекти щодо ЄС. Так, за ініціативи та підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у Дніпропетровській, Закарпатській, Івано-Франківській і Кіровоградській ОУНБ створено центри європейської інформації (ЦЄІ). Поява їх зумовлена потребою у підвищенні обізнаності громадськості про різні аспекти європейської інтеграції. Відповідно, мета діяльності ЦЄІ – надання широкого доступу до інформаційних ресурсів з питань європейської інтеграції та поширення знань про засади функціонування Європейського Союзу, діяльність керівних інституцій ЄС, відносини між Україною та ЄС, політика європейської інтеграції України, європейські цінності. У ЦЄІ можна замовити й отримати в безкоштовне користування літературу з питань європейського права чи економіки країн ЄС.

Іншим напрямом роботи в контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування правовими ресурсами є реалізація завдань електронного урядування – як на рівні консультаційних послуг з окремих питань, так і через участь у масштабних проєктах із міжнародною участю. Зокрема, у 2013 р. на Вінниччині, Волині та Івано-Франківщині було реалізовано Всеукраїнський проєкт «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування», метою якого було визначено спрощення доступу населення до урядових служб за допомогою Всесвітньої мережі. Під час реалізації проєкту були проведені тренінги з електронного урядування, зокрема е-урядування, е-уряду, е-демократії та е-послуг, які здійснювались через інтернет. Навчання реалізовувалось на базі тренінгових центрів ОУНБ та центрів підвищення кваліфікації державних службовців, керівників державних підприємств, установ і організацій та передбачало проведення тренінгів для представників громадських організацій, користувачів бібліотеки, представників влади, вчителів і бібліотечних працівників області [82].

Поширення інформації про наявні послуги електронного урядування національного, регіонального та місцевого рівнів серед різних

груп населення здійснюється також громадськими інформаційними центрами, які створені в рамках проекту «Громадські інформаційні центри у Вінницькій, Закарпатській, Львівській і Рівненській областях», які працюють у режимі 24/7 за фінансової підтримки програми «Бібліоміст» (<https://www.slideshare.net/fyrjja/247-47826944>). У центрах систематизуються національні електронні інформаційні ресурси й електронні послуги органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Метою проекту також є розвиток мережі 20 інформаційних центрів громад на базі локальних неурядових організацій, сільських бібліотек за активної участі громад та органів місцевого самоврядування на рівні малих містечок та сіл чотирьох областей України. Тут можна отримати доступ до достовірної та неупередженої публічної інформації, інформаційні та адміністративні послуги юридичним і фізичним особам електронними засобами в інтегрованому вигляді за допомогою мережі «Інтернет». Центри надають допомогу у вирішенні ряду питань, що потребують комунікації громадян із державними установами та відомствами: питання зайнятості, отримання освіти, оформлення документів тощо.

На місцевому рівні бібліотеки допомагають у створенні персонального інформаційно-фінансового ресурсу для громадян: пропонують допомогу в оформленні податкової та фінансової звітності платника податків в електронній формі на сайті Міністерства доходів і зборів України; перевірки свідоцтва платника єдиного податку на сайті Міністерства доходів і зборів України; поданні декларації про майновий стан і доходи фізичної особи – підприємця та громадянина в електронному вигляді на сайті Міністерства доходів і зборів України тощо [76].

Яскравим прикладом історії успіху є реалізація проекту «Українська мережа громадянської освіти». З 1999 р. проєкт реалізує Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX). На першому етапі було створено інформаційну мережу (вебсторінки, списки розсилки Ukcivnet), видання інформаційного бюлетеня, організовано публікації, семінари, конференції та інші події. На базі створеної/розширеної мережі жителі міст, де діють пункти доступу, отрима-

ли можливість брати участь в управлінні муніципальним життям, звертаючись через засоби телекомунікації до органів міської влади. Завдяки проєкту «Українська мережа громадянської освіти» (<http://osvita.khpg.org/index.php?id=978209611>) були автоматизовані та забезпечені доступом до мережі «Інтернет» майже всі районні й міські бібліотеки областей, охоплених проєктом.

2.3. Особливості діяльності публічних бібліотек щодо обслуговування правовою інформацією

Зростаюча роль інформації, що є важливим чинником суспільного життя, визначає затребуваність і розвиток сучасних інформаційних центрів, у тому числі бібліотечних, діяльність яких спрямована на ефективне задоволення потреб соціально активної частини суспільства в розширенні інформаційного забезпечення. Відтак в умовах розвитку інформаційного суспільства на базі трансформації системи соціальних комунікацій зростає значення бібліотек як сучасних інформаційних центрів акумуляції, збереження й організації використання інформаційних ресурсів.

Істотний дослідницький потенціал має проблема участі бібліотек у політико-правовому інформуванні громадян та органів влади. Вона актуалізується, серед іншого, дедалі більшою потребою в наданні достовірної, повної та своєчасної правової інформації та можливостями бібліотек як агрегаторів необхідних масивів інформації, авторитетних і при цьому демократичних установ. Бібліотеки як інформаційні центри орієнтовані на пошук, акумуляцію, зберігання, організацію та поширення суспільно корисних знань, зокрема й правових, надаючи до них безкоштовний, що досить важливо в нинішніх умовах, доступ.

Одним із кроків на шляху розширення можливостей вільного доступу громадян до правової інформації та посилення ефективності процесів обслуговування користувачів правовими ресурсами для вітчизняних бібліотек стало створення центрів правової інформації (ЦПІ).

Маючи значний ресурсний потенціал у сфері правової інформації та досвід інформаційно-просвітницької діяльності, бібліотеки почали створювати умови для забезпечення якісно нового рівня правової просвіти громадян. Крім того, ця діяльність, що розпочалася в Україні на початку 2000-х років, стала новим імпульсом у розвитку самої бібліотеки як загальнодоступного інформаційного центру.

Головною метою ЦПП, створених на базі публічних бібліотек, було сприяння прозорості діяльності власних структур, забезпечення інформаційної підтримки органів влади, місцевого самоврядування і населення, створення довідково-інформаційного апарату з питань права і місцевого самоврядування, сприяння обізнаності усіх верств населення з означених питань. Із часом функції ЦПП розширювалися, і з'явилися нові форми та методи бібліотечно-інформування з використанням комп'ютерних технологій та інтернету (електронна доставка документів, віртуальні довідки, використання е-урядування, скайп-конференції з представниками влади тощо) [30].

Функції, які виконують ЦПП: організаційно-методичне забезпечення розвитку діяльності з поширення (надання) правової інформації, її обліку, обробки, зберігання, систематизації та актуалізації; реалізація заходів, спрямованих на забезпечення доступу громадян та організацій до еталонної правової інформації, формування системи правового виховання дітей та молоді, підвищення рівня правової інформованості суспільства. Крім того, ЦПП можуть вести діяльність щодо організації та проведення виставок, семінарів, конференцій та інших заходів, у тому числі спільно із зацікавленими державними органами та іншими організаціями [3].

Завдяки роботі ЦПП учасники та громада міст отримують постійний доступ до актуальної правової інформації, нових надходжень літератури. Збільшується кількість відвідувачів, книговидача, покращилась довіра між бібліотекою та громадою [99].

У бібліотечних центрах доступу до інформації є вільний вихід до інтернету, ведеться цілеспрямована робота з формування контенту конкретної спрямованості. Тут інформація надається фахівцями за запитом. Нині пересічні українці часто стикаються з проблемою

нестачі кваліфікованої правової допомоги, зокрема безкоштовної. Вирішити цю проблему і покликаний ЦПП. Обов'язковою умовою формування ЦПП є технологічна модернізація бібліотеки чи структурного підрозділу, поява нових засобів пошуку та обробки інформації, збагачення ресурсної бази бібліотеки за рахунок залучення мережесих ресурсів, неопублікованих документів, електронних баз даних; розвиток спектра продуктів та послуг, що пропонуються користувачам. Очевидно, що такі процеси відбуваються інтенсивніше в тих бібліотеках, які мають досить міцну матеріальну та ресурсну базу. Це бібліотеки з потужним парком комп'ютерного обладнання, доступом до інтернету, копіювально-розмножувальною технікою, мультимедійним обладнанням. Для інших бібліотек важливою є підтримка, особливо фінансова, з боку місцевої влади щодо ідеї створення таких центрів. В умовах недостатнього бюджетного фінансування додатковою можливістю організувати новий структурний підрозділ є отримання цільових грантів.

Як показує досвід, для громадян, незалежно від місця їхнього проживання, віку, рівня освіти та інших ознак, такі центри є авторитетним джерелом актуальної, доступної та безкоштовної соціально значущої інформації про свої права, можливості та обов'язки як громадянина.

Разом із завданням формування та постійного оновлення інформаційно-правових ресурсів є їх популяризація. Для організацій, на базі яких відкриваються центри, вони стають додатковим інструментом роботи з цільовою аудиторією – учнями, студентами, науковцями, бізнесменами, лідерами громадських організацій тощо [23].

Створення ЦПП дає можливість активізувати надання бібліотечно-інформаційних послуг органам державної влади та місцевого самоврядування через підготовку та видання бібліографічних та інформаційних видань (оглядів, експрес-інформацій, дайджестів, пам'яток, буклетів, путівників), надання консультацій.

Формування фондів нормативно-правових документів місцевих органів влади потребує окремої уваги, адже вони є важливою складовою структури інформаційних ресурсів ЦПП. Документи органів місцевого самоврядування поділяються на опубліковані (статистич-

на інформація про стан економіки, екології, здоров'я, демографії, освіти, культури та інших напрямів) та на неопубліковані (наукові коментарі та монографії, довідкова та навчальна література, фахові періодичні видання).

Досвід співпраці ЦПП бібліотек з органами місцевої влади свідчить про те, що на підставі договорів до центрів мають надходити документи загального характеру в автоматизованому режимі або в друкованому вигляді.

Оперативний пошук правової інформації забезпечують електронні бази даних (інформаційно-пошукові системи), доступ до яких користувачам надають ЦПП. Найбільш поширеною сьогодні є інформаційно-пошукова система «Нормативні акти України» (ПС «НАУ»), яка містить усі нормативно-правові документи України з урахуванням внесених змін, судові рішення у цивільних, кримінальних та господарських справах, консультації та коментарі до нормативних актів. Ця пошукова система забезпечує швидкий та ефективний пошук документа завдяки наявності найбільш потужного пошуку за контекстом, реквізитами, тематикою, закладками, зв'язками.

Представлена інформаційно-пошукова система – база даних нормативних актів України. Це електронне офіційне джерело правової інформації, на яке можна посилатись під час ведення юридичних справ. Перша така система була розроблена у вересні 1991 р. на замовлення Верховної Ради України. Це повна законодавча база України (близько 490 тис. документів), що містить:

- регіональне законодавство (документи обласних рад і держадміністрацій);
- перспективне законодавство (тексти законопроектів ВРУ);
- документи судової практики;
- аналітичні та довідкові документи (консультації, нормативні таблиці, бланки звітності, типові документи, каталог оголошень про банкрутство, словник законодавчих термінів, довідник органів влади та ін.);
- інтегровані із законодавством України бази судових рішень;
- бази перекладів законодавства англійською мовою;

– роботу зі збору, зберігання та надання в користування матеріалів місцевої влади [119].

Послугами правових центрів можуть скористатись як організації, так і звичайні громадяни. Слід враховувати, що існує своя специфіка в наданні правової інформації корпоративним та індивідуальним користувачам. Серед перших можна виокремити органи місцевої влади, громадські організації, навчальні заклади, підприємства тощо. Їхні запити пов'язані насамперед із наданням текстів конкретних офіційних правових актів, нормативних положень загальнодержавного та місцевого рівнів, а також тематичної інформації.

Індивідуальних користувачів можна поділити на категорії. Перша – це фахівці, які працюють з офіційними правовими документами постійно, для яких є важливою повнота отриманої інформації. До цієї групи належать юристи, викладачі, студенти, підприємці, фахівці промисловості, сільського господарства тощо. Наприклад, запити учнів та студентів, учителів та викладачів спрямовані на задоволення інформаційних потреб, що виникають у процесі навчання. Їх переважно цікавлять підбірки законодавчих актів за певною темою, матеріали для написання доповідей, курсових та дипломних робіт, статей та дисертацій, методика складання бібліографічних списків тощо.

Друга група – це користувачі, чиї потреби в такій інформації спричинені, як правило, певними обставинами. Цю групу відвідувачів цікавить насамперед відповідь на те чи інше важливе для них запитання. Наприклад, для пенсіонерів – однієї з найчисленніших груп користувачів правових центрів – важливим є законодавство соціальної сфери: пільги, питання нарахування, розрахунку та перерахунку пенсій, законодавство про ветеранів, субсидії, спадкове право [70, с. 4–7].

Соціальна роль ЦПІ полягає перш за все у створенні умов вільного та повного задоволення інформаційно-правових запитів соціально незахищених верств населення. Традиційно до них належать такі соціальні групи, як діти, пенсіонери, малозабезпечені, безробітні, люди з обмеженими фізичними можливостями, мігранти,

безпритульні тощо. Люди з обмеженими фізичними можливостями цікавляться пільгами у сфері охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, освіти, житлового права. Тимчасово непрацездатні потребують інформації про те, як стати на облік у центр зайнятості, отримати допомогу у зв'язку з безробіттям. Фермерів цікавить земельне та податкове законодавство.

Проаналізувавши категорії користувачів ЦПП, можна визначити, що пріоритетними напрямками роботи центру є взаємодія з державними органами влади, громадськими організаціями, ВНЗ, залучення громадян до процесу державного управління, державотворення, а також до місцевого самоврядування; забезпечення та розширення доступу до публічної інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; інформаційного забезпечення запитів керівних кадрів владних структур різних рівнів та юридичних служб.

Виходячи з досвіду роботи публічних центрів правового інформування в Україні, найбільш популярними темами є: права дітей та підлітків, молодих фахівців; місцеве самоврядування; захист прав споживачів; пенсійне законодавство; житлове законодавство; законодавство про землю; соціальний захист; сімейне законодавство; спадкове право; охорона здоров'я; авторське право; кримінальне право; міжнародне право; податкове законодавство; організація бухгалтерського обліку; права людини тощо [70, с. 8–10].

У центрах правової інформації можуть застосовуватися різноманітні форми бібліотечного обслуговування. Серед них можна виокремити як традиційні, так і інноваційні, у тому числі ті, що розраховані на все населення міста (району), всіх, а також на конкретних користувачів бібліотеки.

Говорячи про діяльності центрів, окремої уваги заслуговує діяльність щодо налагодження партнерських відносин з різними соціальними службами в регіонах, тобто дії на зразок центру громадського життя міста (району).

Виходячи з наявних та потенційних інформаційних запитів індивідуальних користувачів, ЦПП може запропонувати широкий спектр послуг, спрямованих на їх задоволення:

- пошук правових актів в електронних базах даних;
- пошук правової літератури в електронному каталозі бібліотеки;
- підбір законодавчих актів та юридичної літератури за темою;
- складання списків літератури до курсових і дипломних робіт;
- виконання довідок різних видів: фактографічних бібліографічних, тематичних, у т. ч. віртуальних;
- прийом замовлень на пошук нормативно-правового акта телефоном, електронною поштою;
- надання інформації на дисплеї для короткого ознайомлення;
- надання тексту документа;
- надання правової інформації на CD-ROM;
- доступ до правових ресурсів і сервісів інтернету;
- надання в тимчасове користування книг та періодичних видань правової тематики;
- відправка правового документа електронною поштою;
- сканування;
- запис на CD;
- ксерокопіювання та роздруковування на принтері правових актів;
- резервування видання для конкретного користувача.

Звісно, охопити весь спектр інформування населення за дуже короткий термін досить складно. Тому сьогодні ЦПІ на базі бібліотек мають зосередитись на адресності інформаційно-аналітичного правового інформування. Водночас, незважаючи на важкі умови існування, враховуючи загальнодоступність публічних бібліотек, їхні інформаційно-ресурсні можливості, досвід працівників у роботі з інформацією, діяльність бібліотек сьогодні має бути зосереджена на постійному, методичному підвищенні ефективності задоволення інформаційних, соціальних потреб користувачів та реалізації створення на базі бібліотек справжніх, затребуваних та ефективних центрів соціально-правової інформації.

У контексті ефективної діяльності бібліотек у напрямі розвитку громадянського суспільства важливо звернути увагу на проєкт зі створення пунктів доступу громадян до інформації органів дер-

жавної влади в бібліотеках, започаткований УБА в червні 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Через мережу поширюється не лише інформація органів державної влади, а й видання інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, що є одним із напрямів створення бібліотекою інформаційного середовища правового спрямування, представленого системною сукупністю інформаційно-аналітичних засобів вироблення інформаційних ресурсів та організаційно-методичного забезпечення, орієнтованою на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах правового характеру. УБА співпрацює з НБУВ, НЮБ НБУВ, СІАЗ НБУВ, Фондом Президентів України (ФПУ) НБУВ, які надають інформацію для поширення.

Досвід співпраці інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ (СІАЗ, НЮБ, ФПУ) та спроби оцінки ефективності роботи пунктів доступу громадян до офіційної інформації, зроблені у спеціальному дослідженні УБА [72], дають змогу зробити висновок про те, що створення спеціально облаштованих комп'ютерних місць у бібліотеках з підключенням до інтернету, де користувачі можуть самостійно або за допомогою бібліотекаря отримати доступ до інформації органів влади будь-якого рівня, з відповідними інструкціями-порадами щодо здійснення пошуку інформації, навігаційними ресурсами, бібліографічними списками, є ефективним інструментом участі бібліотек у створенні умов доступності й прозорості рішень влади для громадськості та, відтак – розбудови правового суспільства.

Пункти доступу громадян діють у майже тисячі бібліотек, створюючи мережу ПДГ до офіційної інформації, яка охоплює всі регіони України і надає користувачам можливість отримати інформацію про діяльність органів державної влади (у тому числі з електронних джерел) та дізнатись, яким чином можна долучитися до процесу законотворення та впливати на процес прийняття державних рішень. Основними критеріями відкриття в бібліотеці пункту доступу громадян і, як наслідок, залучення бібліотеки до мережі ПДГ, є наявність у бібліотеці комп'ютерів з вільним доступом до мережі «Інтернет».

Дослідження діяльності мережі дають змогу узагальнити специфіку ПДГ як інформаційного агрегатора і виділити найбільш поширені форми роботи. Крім основного завдання – вільного доступу користувачів бібліотеки до інтернет-ресурсів офіційної інформації, здійснюються також індивідуальні консультації та надаються довідки користувачам щодо джерел і пошуку; здійснюється пошук офіційної інформації на запит користувача – конкретний документ чи підбірку документів за темою. Ці послуги надають понад 80 % усіх бібліотек-учасниць. Групові заняття користувачів з методики пошуку офіційної інформації здійснюється переважно публічними бібліотеками – їх проводить лише 35 % бібліотек-учасниць. Достатньо поширеними є виставки літератури; складання бібліографічних і веббіографічних списків; допомога в складанні та оформленні офіційних документів; розсилка інформації користувачам (представникам влади, ГО та ін.); юридичні консультації від волонтерів; друк і запис інформації на електронні носії тощо [72].

Висловлену раніше тезу про доступність і демократичність як визначальні характеристики бібліотек у системі політико-правового інформування підтверджують висновки про специфіку категорій користувачів мережі ПДГ.

У дослідженні, проведеному на основі опитування бібліотек-учасниць Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації, визначено, що основними користувачами послуг є соціально незахищені прошарки населення – пенсіонери (84 %), безробітні – (74,6 %), студенти, абітурієнти, люди з обмеженими можливостями тощо – для яких важливе безкоштовне користування. Інша група – бізнес-кола, представники місцевої влади, юристи, для яких очевидна принципова достовірність і якість офіційної інформації.

Оцінки ефективності діяльності мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках дали підстави для обґрунтованого висновку – робота пунктів доступу в бібліотеках є органічною для бібліотечної діяльності та бібліотечного обслуговування і спрямована на розбудову демократичного й громадянського суспільства, на конкретну інформаційну допомогу громадянам.

Зазначимо, що функціонування спеціальних пунктів доступу громадян до офіційної інформації можна розглядати в контексті становлення електронного урядування в Україні. Передумовою цього є інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування. Треба зауважити, що бібліотечні послуги в цій сфері напряду залежать від стану впровадження процесів е-урядування в державі. Водночас на сьогодні у сфері бібліотечного інформаційно-правового обслуговування електронні послуги є одним з найбільш перспективних напрямів діяльності. Бібліотека як посередник між владою та суспільством сьогодні може ефективно сприяти залученню громадян до активного використання інформаційної інфраструктури завдяки використанню технологій соціального партнерства, виступаючи об'єднуючим елементом між урядом і громадянським суспільством.

Тут варто звернутися до досвіду бібліотек США, які завжди відігравали важливу роль у забезпеченні вільного та відкритого доступу до світових знань, а також до ресурсів, які забезпечують зв'язок із державними органами на всіх рівнях. Публічні бібліотеки США використовуються як точки доступу до інформації щодо податкової сфери, питань громадянства й імміграції, соціальних сервісів, медичної сфери, надзвичайних ситуацій тощо. Вони задовольняють найважливіші потреби населення в е-урядуванні: виконуючи посередницьку функцію між урядовими установами та користувачами, які потребують допомоги; проводячи навчання основам комп'ютерної та інтернет-грамотності й надаючи доступ до послуг е-урядування; працюючи в зручний час, у т. ч. пізно ввечері, коли доступ до державних установ обмежено; забезпечуючи необхідний рівень інформаційної безпеки при використанні послуг е-урядування; надаючи консультативну допомогу в процесі використання користувачами вебсайтів е-урядування та ін.

Урядові послуги, ресурси та інформація стають дедалі більш цифровими, а в деяких випадках – тільки цифровими, тому численні урядові агентства направляють людей, що не мають дома інтернету, у місцеві публічні бібліотеки для отримання допомоги та доступу до мережі для взаємозв'язку між громадянами та урядом [12].

Нагальність цього процесу визначена необхідністю аналізу сучасних інформаційних потоків, удосконалення організації співробітництва громадських і державних структур в Україні; новими можливостями інформаційних обмінів, удосконаленням інформаційно-аналітичного забезпечення владних структур, усієї системи користувачів електронної інформації, адже високий рівень доступності правової інформації сприяє, серед іншого, становленню масової грамотності в правовій сфері, стимулює розвиток правової держави, а отже, і громадянського суспільства.

Вивчення досвіду створення мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації дає підстави для висновку про необхідність подальшого вдосконалення механізмів трансляції правової інформації бібліотеками. Розширення каналів правового інформування актуалізується не тільки проблемою рівня доступності інформації в суспільстві, а й питаннями вироблення шляхів і методів розширення кола послуг у цій сфері. Отже, критерії оцінки правового інформування, здійснюваного бібліотеками, можна розглядати як у кількісному вимірі, що знаходить свій вираз у частоті пошуку відповідей на свої запитання користувачем, так і в якісному – доступності та швидкості отримання інформації, її якості, достовірності й повноті.

РОЗДІЛ 3

ГЛОБАЛЬНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ПРАВОВОГО ІНФОРМУВАННЯ

3.1. Публічні юридичні бібліотеки в системі правового інформування США

Поява публічних бібліотек на території Сполучених Штатів Америки датується практично тим самим періодом, що й утворення цієї країни, а саме XVIII ст. Як відомо, Конституція США 1787 р. закріпила ряд фундаментальних демократичних свобод, серед яких гарантія справедливості, забезпечення процвітання населення та захист свобод, а вже в 1791 р. набрав чинності Білль про права, який містив основні права і свободи громадян, зокрема свободу слова й друку, та гарантії їх реалізації.

Зростання соціального запиту на правову інформацію в Сполучених Штатах Америки пояснюється бурхливим процесом становлення демократичного суспільства зі складною соціальною структурою, чисельність якого збільшилася за 100 років, з 1790 по 1890 р., майже на 60 млн осіб [180], та активним розвитком й ускладненням економічних відносин. Таким чином, забезпечення рівності перед законом і забезпечення правосуддя досягалося, зокрема, і створенням рівного доступу до законів та матеріалів, що роз'яснюють правила процедури і взаємозв'язок законів з іншими нормативно-правовими актами, що стало соціально значущою функцією суспільства. Такий підхід у загальноісторичному вимірі сприяє передаванню від покоління до покоління досягнень правової культури як складової загальних цінностей у суспільстві, що в підсумку забезпечує фундаментальні принципи правової держави.

Наочним прикладом є перша юридична бібліотека, яка з'явилася в США у 1802 р. в м. Філадельфія, сьогодні ми знаємо її як Юридичну бібліотеку Дженкінса (Jenkins Law Library). Наприкінці XIX ст. ця бібліотека була в трійці кращих юридичних бібліотек країни

за розміром колекції. Сьогодні Юридична бібліотека Дженкінса продовжує свою діяльність як юридична бібліотека із членським доступом, проте, за законом, вона також функціонує як відкрита для широкої публіки міста й округу Філадельфія юридична бібліотека [143].

Протягом одного століття розгорнулася ціла система публічних юридичних бібліотек, багато з яких з'явилося завдяки грошовим пожертвам приватних благодійників, а їхні фонди брали свій старт від великих колекцій книг, які жертвували колекціонери. За останні 200 років публічні юридичні бібліотеки перетворилися на організації, що фінансуються державою.

Безкоштовні публічні бібліотеки в США від свого початку й до сьогодні мають широку громадську підтримку. Розвиток соціальних комунікацій і сучасних інформаційних технологій лише посилили популярність бібліотек серед населення, що пояснюється доступністю та відкритістю цих установ для широкого кола користувачів, незалежно від того, чи це громадянин, емігрант, засуджена особа, чи така, що перебуває в місцях відбuvання покарання.

Законодавство всіх штатів містить закони щодо створення, організації, обслуговування та фінансування окружних публічних юридичних бібліотек у США [174]. Крім того, нерідко є місцеві нормативні документи, правила або постанови, що стосуються питань функціонування місцевої публічної юридичної бібліотеки.

Тут треба згадати й про освіту, адже першу бібліотечну школу (вищий навчальний заклад, що спеціалізується на професійній підготовці бібліотекарів) у Сполучених Штатах Америки було засновано в 1887 р. в Колумбійському університеті М. Дьюї [творцем десятикової системи класифікації Дьюї (ДКД), яка згодом послужила основою для розробки універсальної десятикової класифікації (УДК)]. Пізніше, після Другої світової війни, Вища бібліотечна школа Чиказького університету (University of Chicago Graduate Library School) першою стала надавати ступінь магістра в галузі бібліотечної справи, що на сьогодні є стандартним професійним ступенем, а потім і докторську ступінь у цій галузі.

Сьогодні в системі бібліотечної освіти США існують окремі програми підготовки фахівців юридичних бібліотек, зокрема програми для випускників. Бібліотечна юридична програма Школи інформації Вашингтонського університету (The University of Washington Information School, iSchool), згідно з рейтингом U.S. News & World Report, займає перше місце в США, тому що забезпечує високий рівень підготовки в галузі юридичної бібліотечної справи. Навчальний план поєднує в собі міцну теоретичну основу принципів інформатики зі спеціальними знаннями у сфері правових досліджень та адміністрування. Також передбачається стажування, яке окреслює отримання нових навичок використання інформації для підтримки судів, федерального уряду та уряду штату, юридичних шкіл, корпорацій та ін. [161].

Треба наголосити на тому, що прийом у юридичну бібліотечну програму потребує завершення JD (ступінь доктора юриспруденції або ступінь доктора права – вища юридична освіта, доступна в Сполучених Штатах Америки, що вважається професійним ступенем).

Зареєстровані в програмі отримують ступінь MLIS (Master of Library and Information Science) зі спеціалізацією в галузі бібліотечної юридичної справи після успішного завершення річної програми. MLIS це ступінь магістра, який вимагається для більшості професійних посад бібліотекаря в Сполучених Штатах Америки та Канаді. Навчальна програма Law MLIS реалізується в традиційному форматі й недоступна для студентів в онлайн-форматі.

У квітні 2015 р. AALL затвердила стандарти для окружних публічних юридичних бібліотек (County public law library standards) [153], де містяться керівні принципи функціонування таких бібліотек щодо керування та адміністрації, бюджету, персоналу, розташування й зручності, технічного забезпечення та колекцій. Зокрема, у документі зазначається, що бібліотека повинна надавати доступ до друкованих та електронних ресурсів, які є основою колекції окружної публічної юридичної бібліотеки, і пропонується список джерел, які мають бути в наявності. Вибір формату повинен здійснюватися насамперед з урахуванням потреб користувача. Серед

джерел, доступ до яких має обов'язково надаватися, вказані надійні вебсайти, які надають вільний доступ до матеріалів з основних юрисдикцій, що обслуговують спільноту користувачів бібліотеки. Також колекція має містити в електронному й друкованому вигляді в належному поєднанні: повну правову базу рідного штату бібліотеки; федеральне законодавство; загальні публікації Сполучених Штатів Америки, зокрема юридичні періодичні видання та юридичні довідкові інструменти, включаючи словники, тезауруси, судові біографічні і юридичні скорочення каталогів, матеріали для самопомоги та із загальних юридичних питань, що становлять інтерес для громадськості й осіб, які самостійно представляють себе, що включають ресурси для людей з обмеженим знанням англійської мови та матеріали іншими мовами, крім англійської, відповідно до потреб користувачів.

Розглянемо детальніше напрями роботи сучасних публічних юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки на прикладі штату Каліфорнія.

Публічна юридична бібліотека округу Сакраменто (Sacramento County Public Law Library, SCPLL) [141] є публічною юридичною бібліотекою в столиці штату Каліфорнія (див. рис. 3.1). З моменту свого заснування SCPLL надає безкоштовний публічний доступ до правової інформації.

Систему юридичних бібліотек штату Каліфорнія було засновано в 1891 р., SCPLL є шостою за величиною з 58 юридичних бібліотек округу Каліфорнії з фондом понад 65 тис. найменувань. Бібліотека спеціалізується на практичних матеріалах для адвокатів і громадськості. Команда висококваліфікованих технічних і канцелярських фахівців постійно працює над тим, щоб надавати необхідні ресурси для проведення юридичних досліджень та задовольняти інформаційні потреби користувачів бібліотеки загалом. Бібліотека володіє та керує інтегрованою системою, яка містить інформацію про книги, онлайн-бази даних і підписки. Крім того, вона містить інформацію про вартість, дату оновлення, отримання матеріалів, а також про кількість поширення друкованих матеріалів.

[SITE SEARCH](#)   [CATALOG](#)   Search here ...   [SEARCH](#)

[LOGIN/SIGNUP](#)   [FAQ](#)   [ABOUT](#)   [CART](#)   [CONTACT](#)

[LAW 101](#)   [SELF-HELP](#)   [FORMS](#)   [SERVICES](#)   [MCLE CLASSES](#)   [VIDEOS](#)

POPULAR LINKS

Search Our Site	Forms	MCLE Classes
MCLE Videos	Español	Set Aside a Judgment
Rent a Meeting Room	Document Delivery	Expungement
New Titles	Real Estate: Deeds	Answer a Lawsuit

VISIT US
 609 9th Street
 Sacramento, CA 95814
 (916) 874-8012
 Mon 8am-5pm
 Tues, Wed, Thurs 8am-6pm
 Fri 8am-5pm

UPCOMING CLASSES

JUN 05 MCLE CLASS		Brown Bag Series: Microsoft® WORD 2016 – Custom ...
JUN 06		"Short & Sweet" – Researching Ca ...

ANNOUNCEMENTS
Need a passport? Passport services at the Law Library — now including photos
April 29, 2019
 The Sacramento County Public Law Library offers appointments for passport acceptance services Monday – Friday, between 8 a.m. – 12 p.m. We now offer passport photos along with acceptance

Рис. 3.1. Представленість Публічної юридичної бібліотеки округу Сакраменто на порталі

Місія SCPLL полягає в наданні вільного доступу до правової інформації судовим органам, посадовцям штатів та округів, членам колегії адвокатів штату Каліфорнія й усім жителям округу. Сьогодні основними користувачами Юридичної бібліотеки SCPLL є члени

юридичного співтовариства округу Сакраменто та його жителі. SCPLL надає допомогу користувачам у вирішенні правових питань, зокрема тим, хто самостійно представляє себе в судах. Ця послуга надається в багатьох публічних юридичних бібліотеках США та представляє собою ресурс самопомоги у юридичній бібліотеці – «Цивільний центр самопомоги» (Civil Self-Help Center).

SCPLL пропонує таку допомогу тим, хто перебуває в процесі судового розгляду цивільної справи в суді округу Сакраменто або проживає в окрузі Сакраменто. Також бібліотека проводить безкоштовні семінари (Free Self-Help Workshops) із самопомоги для жителів Сакраменто або сторін у судовому процесі з питань встановлення опіки, відкриття цивільної справи та ін. Бібліотека надає безкоштовні онлайн-довідки із загальних юридичних процедур, тем, питань; надає доступ до Self-Help Videos і Self-Help Books на різні теми, покликани допомогти людям представити себе. Крім того, користувачі можуть отримати доступ до електронних версій юридичних книг із самопомоги з дому або офісу. Також бібліотека пропонує програму «Адвокати в бібліотеці» (“Lawyers in the Library”), що передбачає безкоштовні 20-хвилинні консультації в публічній юридичній бібліотеці округу Сакраменто раз на тиждень.

SCPLL надає безкоштовний доступ до ряду юридичних баз даних і онлайн-ресурсів, доступних у межах бібліотеки; сховища публікацій, які розповсюджуються урядом Сполучених Штатів Америки в рамках Федеральної програми депозитарних бібліотек та урядом Каліфорнії відповідно до закону про депозитарні бібліотеки Каліфорнії. Бібліотека надає послугу міжбібліотечного абонементу (Interlibrary Loan, ILL), тобто може організувати заповнення матеріалів з інших бібліотек для своїх користувачів або надати матеріали іншим бібліотекам.

Треба зауважити про те, що публічна юридична бібліотека округу Сакраменто пропонує послугу з прийому та видачі паспортів, тобто є платформою для надання певних адміністративних послуг. Також у бібліотеці функціонує комп’ютерна станція ADA (ADA Computer Station) для задоволення потреб людей з вадами зору.

Вона оснащена дуже великим екраном комп'ютера та програмним забезпеченням “Zoom Text”.

Бібліотека надає послугу “Ask Now Law Librarian” («Запитайте зараз юридичного бібліотекаря»): служба для широкої публіки, яка може ставити питання бібліотекарям по всьому штату за допомогою функції інтерактивного чату на сайті та CD для самонавчання. Пропонуються класи безперервної освіти (Continuing Education Classes): різні курси в навчальному центрі юридичної бібліотеки з кваліфікованими доповідачами, а також деякі програми, пропонувані за допомогою відео на вебсайті.

Для членів каліфорнійської Асоціації адвокатів штату та юристів, що перебувають у процесі MCLE (Minimum Continuing Legal Education), є можливість скористатися аудіовізуальними ресурсами, тобто заробити акредитаційні бали для підтвердження своєї ліцензії. Останнім часом багато юрисдикцій дають можливість адвокатам робити це в рамках курсів дистанційного навчання, що проводяться в режимі онлайн або шляхом прослуховування аудіозаписів.

Публічну юридичну бібліотеку округу Контра Коста штату Каліфорнія США (Contra Costa County Public Law Library) було засновано в 1893 р. (див. рис. 3.2). Своєю місією вона декларує забезпечення всім членам спільноти доступу до дослідницьких матеріалів, допомагаючи розуміти закон і дотримуватися його.

Юридична бібліотека має сучасну збалансовану колекцію з понад 35 тис. найменувань первинних і вторинних федеральних джерел та загальних трактатів, які представляють більшість областей права, і надає доступ до баз даних “Westlaw” і “HeinOnline”. Колекцію організовано відповідно до системи класифікації Бібліотеки Конгресу, вона є доступна для пошуку через онлайн-каталог, який рубриковано за такими темами: банкрутство, опікунство, кримінальне право, трудове право, екологічне право, сімейне право, еміграція, інтелектуальна власність, оподаткування та ін.

Окружна публічна юридична бібліотека округу Контра Коста обслуговує колегію адвокатів та громадськість. Адвокатська спільнота зазвичай має запит на наукову літературу, судові документи та законодавчі акти. Інші користувачі, як правило, потребують ма-

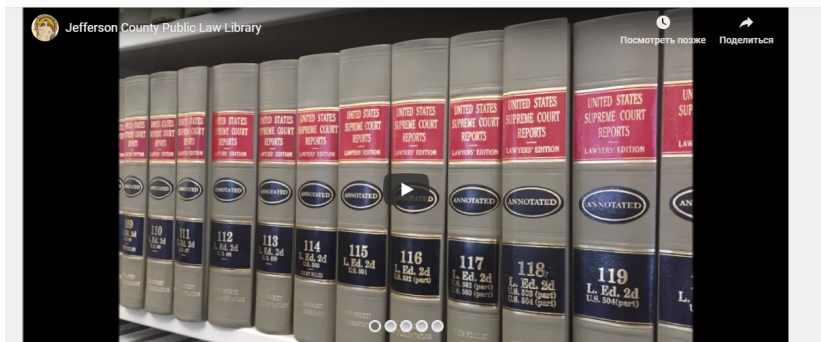
теріали, у яких роз'яснюються закони. Багато ресурсів регулярно використовуються як громадськістю, так і адвокатурою. Бібліотекарі надають допомогу в пошуку законодавчих актів, постанов, справ і трактатів, що стосуються будь-яких правових питань.

Рис. 3.2. Представленість Публічної юридичної бібліотеки округу Контра Коста штату Каліфорнія США на порталі

У бібліотеці є програма «Адвокат у бібліотеці», що пропонує особам, які самостійно представляють себе в суді або намагаються розв'язати інші правові проблеми, можливість зустрітися з адвокатом-добровольцем, щоб перевірити документи, отримати відповіді на питання, отримати інформацію про правову проблему.

Публічну юридичну бібліотеку округу Джефферсон, що в м. Луїсвілл штату Кентуккі (Jefferson County Public Law Library, JCPLL), було засновано в 1839 р. (див. рис. 3.3). Вона стала надбанням як місцевої юридичної спільноти, так і суспільства в цілому. Місія юридичної бібліотеки заснована на переконанні, що доступ до знань та інформації має важливе значення для забезпечення справедливості й поваги до закону, та полягає в тому, щоб надати спільноті актуальну колекцію юридичних довідкових матеріалів.

The mission of the Jefferson County Public Law Library (JCPLL) is to provide the community with a current collection of legal reference materials based upon the belief that access to knowledge and information is essential to the promotion of justice and respect for the law.

Рис. 3.3. Представленість Публічної юридичної бібліотеки округу Джефферсон на порталі

Публічна юридична бібліотека округу Джефферсон працює спільно з різними навчальними закладами, юридичними фірмами, судовими системами та ін., що зацікавлені в отриманні додаткової інформації про те, які послуги пропонує JCPLL.

Бібліотека проводить різноманітні програми правової підтримки місцевої спільноти. Наприклад, спільно з міською радою Луїсвіллу JCPLL запустила програму, яку спрямовано на допомогу у юридичному представництві малозабезпечених жителів округу Джефферсон для ліквідації запису про погашену судимість, тобто видалення з публічного реєстру записів, що стосувалися кримінальної справи.

Усім жителям округу Джефферсон, які вважають, що вони можуть мати право на вилучення запису про стару кримінальну

справу, було запропоновано прийти у юридичну бібліотеку та написати відповідну заяву. Адвокати програми розглядали заявки та повідомляли заявникам, чи прийнятне їхнє питання для розгляду.

Публічна правова бібліотека округу Олмстед штату Міннесота (Public Law Library County Olmsted) обслуговує судову владу, місцеву колегію адвокатів, місцеві органи влади і всіх жителів округу Олмстед (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Представленість Публічної юридичної бібліотеки округу Олмстед штату Міннесота на порталі

У бібліотеці працює юридична клініка, що дає можливість жителям округу Олмстед або особам, які не проживають на цій території, проте мають юридичні справи, подані в окрузі Олмстед, зустрітися з адвокатом-волонтером й отримати юридичну консультацію зі своїх питань. Зазвичай це стосується питань сімейного права, фінансів і ліквідації запису про погашену судимість. Крім того, проводяться лекції з правової просвіти.

Бібліотека надає доступ до безкоштовних програм безперервної юридичної освіти (Continuing Legal Education, CLE) для місцевих суддів, клерків, адвокатів. Варто зазначити, що CLE – безперервна юридична освіта, що складається з професійного навчання адвокатів, яке відбувається після їх первісного надходження до колегії адвокатів. У юрисдикціях США з обов’язковими вимогами CLE

адвокати повинні зазвичай отримувати мінімальну кількість кредитів CLE (вимірюються в годинах) протягом встановленого періоду років. Частина цих кредитів може бути отримана через читання та інше самостійне вивчення. Останніми роками багато юрисдикцій дають можливість адвокатам отримувати кредити CLE як частину дистанційних курсів, що приймаються в онлайн-режимі.

Бібліотека надає доступ до матеріалів правових досліджень Міннесоти та округу Колумбія. Електронні ресурси включають бази даних “WestlawNext”, “HeinOnline”, “NCLC”.

Аналіз діяльності публічних юридичних бібліотек США дає підстави для висновку, що робота таких установ відбувається за типовим алгоритмом і має незначні розбіжності, спричинені особливостями територій розташування таких бібліотек. Основною метою їхньої роботи є надання вільного доступу до правової інформації та надання допомоги користувачам у задоволенні їхніх інформаційно-правових потреб шляхом забезпечення розвинутої інфраструктури всередині бібліотеки, включаючи підтримку надійних, сучасних технологій; відповідної, інтегрованої, збалансованої колекції матеріалів у різних форматах.

3.2. Інформаційний супровід правової освіти і практики в діяльності світових університетських бібліотек

У західному світі активну участь у забезпеченні правової діяльності здійснюють університетські юридичні бібліотеки – як наукові центри з давньою історією та діяльністю, що відповідає найсучаснішим інформаційним потребам. Такі характеристики дають змогу прослідкувати еволюцію інформаційного супроводу правової освіти та практики, що є зрізом діяльності в галузі права загалом.

До найбільш авторитетних юридичних бібліотек, чия робота виходить за межі забезпечення освітнього процесу, належать бібліотеки американських юридичних ВНЗ: Юридична бібліотека Берклі, Каліфорнійський університет (Berkeley Law Library, University of California), Юридична бібліотека університету Вісконсин (Wisconsin

University Law Library), Юридична бібліотека Мічиганського університету (University of Michigan Law Library), бібліотека юридичного коледжу Міннесотського університету (University of Minnesota Law School Library, UMN Law Library), бібліотека Гарвардського юридичного коледжу (Harvard Law School Library) та ін. [95].

Розглянемо детальніше основні напрями роботи університетських юридичних бібліотек.

Юридична бібліотека Берклі (Berkeley Law Library, University of California) є інформаційним центром юридичного факультету Каліфорнійського університету в Берклі й належить до кращих наукових бібліотек світу в галузі рідкісних книг і рукописів із царини цивільного та релігійного права, має у своєму складі всесвітньовідому колекцію Роббінса, яка, по суті, є бібліотекою в бібліотеці (рис. 3.5). Загалом колекція Роббінса об'єднує понад 300 тис. об'єктів збирання, включно з книгами, інкунабулами, мікрофільмами, періодичними виданнями, пов'язаними з релігійним і цивільним правом. Серед них понад 300 рідкісних рукописів, які датуються ще XII ст. [172].

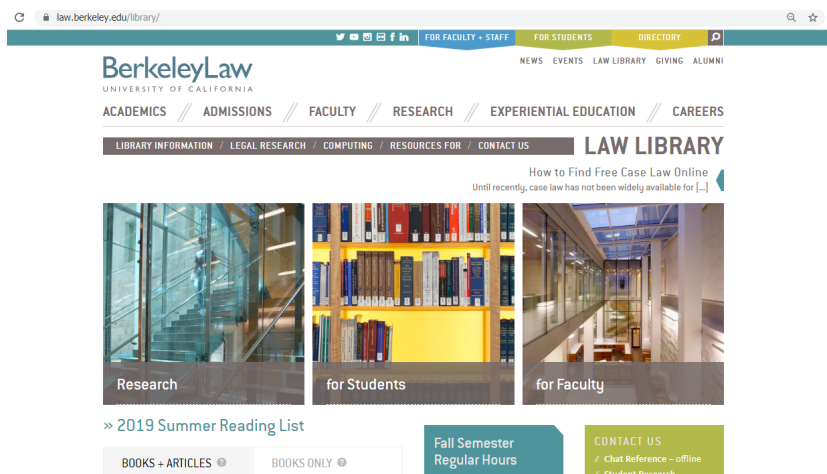

Рис. 3.5. Представленість Юридичної бібліотеки Берклі Університету Каліфорнії на порталі

Вона надає доступ до юридичної колекції Берклі, яка багата юридичною історією й матеріалами загального права, має одну з кращих колекцій з порівняльного права, міжнародного, прав людини й громадянського права у світі.

Юридична бібліотека Берклі обслуговує потреби юридичних досліджень своїх основних користувачів (студентів юридичних факультетів і юридичного факультету Каліфорнійського університету в Берклі), а також прагне задовольнити потреби викладачів і співробітників Каліфорнійського університету Берклі, суддів, адвокатів, широкого загалу. Колекція Юридичної бібліотеки охоплює всі аспекти права США з особливим акцентом на право інтелектуальної власності, екологічного права та конституційного права. До складу фондів входять судові рішення, статuti, юридичні трактати, монографії США, також юридичні періодичні видання. Юридична бібліотека також має велику колекцію законів багатьох країн світу з акцентом на юрисдикцію цивільного права. Крім того, юридична бібліотека спеціалізується на міжнародному праві та правах людини, договірному й порівняльному праві. Колекція також містить документацію багатьох міжнародних організацій.

Вивчаючи Стратегічний план Юридичної бібліотеки Берклі Каліфорнійського університету [147], можна виділити декілька важливих аспектів. Наприклад, основоположне значення для місії університетської бібліотеки мають два стратегічні напрями. Це сприяння нинішнім і майбутнім користувачам у пошуці, оцінюванні, використанні та створенні знання, розширення доступу вчених до ресурсів, допомога в розвитку нових галузей науки. Також стратегічним напрямом роботи є забезпечення розвитку бібліотеки шляхом створення сильної організаційної культури, заснованої на гнучкості, співробітництві, інноваціях, розстановці пріоритетів, комунікації та ефективності; створення й підтримка загальнобібліотечної програми оцінювання, орієнтовуючись на потреби користувача, інформування про колекції, послуги та операції.

Важливим аспектом є співпраця з іншими кампусами університету Каліфорнії, Каліфорнійською цифровою бібліотекою та іншими установами й організаціями для забезпечення підтримки

досліджень, розвитку відкритих освітніх ресурсів, партнерства та ініціативи з оцифрування.

Бібліотека Каліфорнійського університету Берклі шукає стратегії як для забезпечення стійкості бюджету, так і для поліпшення послуг, пов'язаних з науковими ресурсами. Стратегії включають у себе вибір ресурсів у різних форматах з урахуванням як змісту, так і зручності використання; науковообґрунтований відбір; спільне придбання й ліцензування; створення спільних партнерських відносин як для створення колекцій, так і для доступу до них; лізинг; міжбібліотечний абонемент та кредитування; комерційна доставка документів.

Юридична бібліотека Університету Вісконсин (Wisconsin University UW Law School Law Library) (рис. 3.6) зосереджує свою увагу на сприянні дослідженням і навчанню в співтоваристві UW Law School.

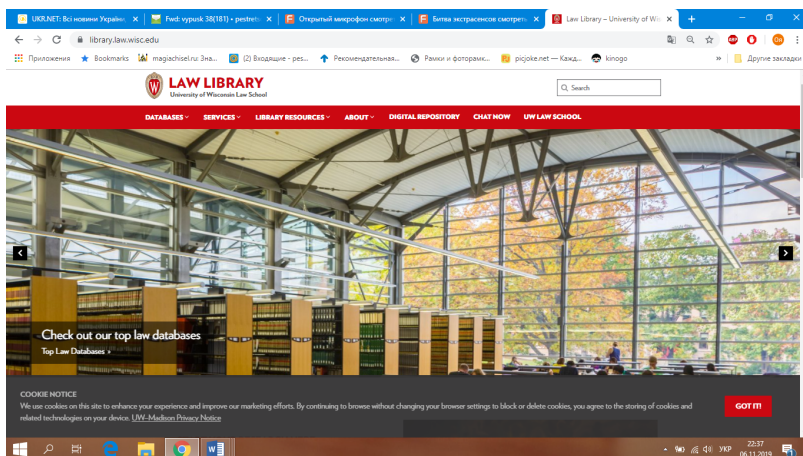

Рис. 3.6. Представленість Юридичної бібліотеки Університету Вісконсин на порталі

Бібліотека надає доступ до значної кількості баз даних та електронних ресурсів, зокрема до “Bloomberg Law”, “LexisNexis”,

“Westlaw”, “HeinOnline”, “ProQuest Congressional”, “ProQuest Legislative Insight”.

Bloomberg Law – сервіс для онлайн-досліджень у галузі права, який містить керівництво по всьому спектру сфери юридичної практики та контент з глобальної новинної мережі “Bloomberg”, правову аналітику, судові позови (інформацію щодо судових справ), звіти від юридичних аналітиків Bloomberg, ділові новини. Також сервіс дає змогу ознайомитися з біржовими діаграмами, шукати історію патентів, знаходити інформацію про відповідних суддів та адвокатів.

Для отримання доступу до бази даних, отримання паролю Bloomberg Law користувач повинен бути авторизованим або пов’язаним з юридичною школою.

Юридична бібліотека університету Вісконсин, як і багато інших юридичних бібліотек у США, надає доступ до найбільшої у світі бази даних правових досліджень “HeinOnline”. База містить повнотекстові юридичні періодичні видання, історичні тексти, зарубіжні й міжнародні правові матеріали, включаючи повне зібрання “Congressional Record”, “United States Reports” (з 1754 р.), відомі світові судові справи (з 1700 р.), збірники угод ООН і Ліги Націй, федеральні нормативні акти (з 1938 р.) та ін. Окремо варто згадати ресурс “ProQuest Congressional”, що охоплює покажчики і величезний масив повнотекстових публікацій Конгресу США з 1789 р.

Варто також звернути увагу на ресурс “ProQuest Congressional”, що охоплює покажчики та безліч повнотекстових публікацій Конгресу США з 1789 р. Містить закони, законопроекти та резолюції, звіти й документи комітетів, звіти конференційних комітетів, показання свідків на слуханнях, вибіркові історії законодавчих актів, протокол Конгресу (щоденні видання), документи виконавчої влади та ін.

Юридична бібліотека Університету Вісконсин має цифровий репозиторій, що охоплює матеріали з 1900-х років; вільнодоступні ресурси, які були створені або пов’язані з викладачами та співробітниками юридичного факультету Університету Вісконсин; журнали, що видаються Юридичною школою UW та ін.

Роботу юридичної бібліотеки Мічиганського університету (University of Michigan Law Library) спрямовано на створення ко-

лекцій, забезпечення ефективного доступу до правової інформації в різних форматах, надання можливостей і послуг для задоволення потреб викладачів та студентів юридичного факультету у викладанні, дослідженнях й освіті (рис. 3.7).

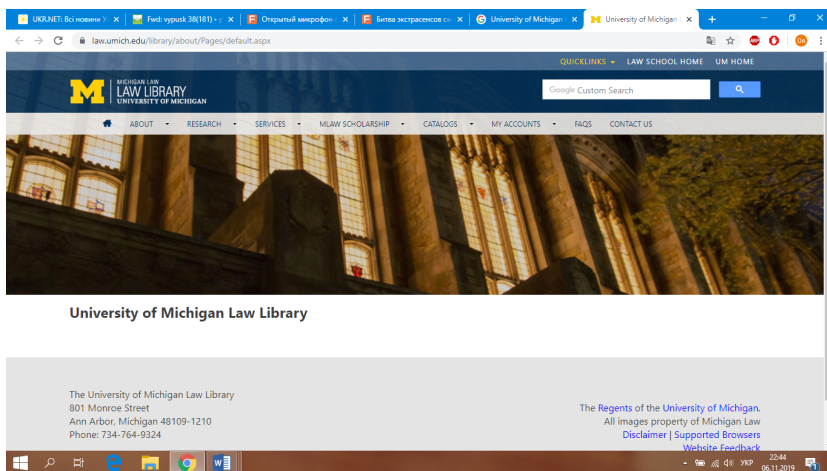

Рис. 3.7. Представленість Юридичної бібліотеки Мічиганського університету на порталі

Колекції, послуги й політика Юридичної бібліотеки насамперед призначені для того, щоб допомогти викладачам, студентам, співробітникам і вченим юридичної школи в рамках програми наукових досліджень. Юридична бібліотека приймає не тільки викладачів, співробітників і студентів Мічиганського університету, які займаються юридичними дослідженнями, а й адвокатів, дослідників, громадськість.

Колекція Юридичної бібліотеки Мічиганського університету охоплює англо-американське, закордонне, порівняльне й міжнародне право та включає законодавство, судові документи і відповідні адміністративні матеріали з усіх юрисдикцій США, Великої Британії, держав-членів Співдружності націй, Європи та більшості країн Африки, Азії, Південної Америки.

Бібліотека є сховищем документів Європейського Союзу, була першим таким сховищем в американському університеті в 1957 р. Вона також є вибіркоvim сховищем публікацій урядових органів США, активно збирає документи міжнародних міжурядових організацій [89].

Бібліотека Мічиганського університету прагне надати повну колекцію первинних матеріалів по всьому світу, а також колекцію вторинних і дослідницьких ресурсів у друкованому, мікроформному й комп'ютерному форматах на рівні досліджень. Помітна частина колекцій стосується корінних народів, у тому числі корінних американців, є джерела щодо французької традиції; дорадянської Росії; ранні американські закони, сесії та судові звіти; Римське право; іноземне й міжнародне право. Бібліотека має у своєму розпорядженні повний набір мікрофіш XIX і XX ст. з каталогом, що містить усі документи Організації Об'єднаних Націй на мікрофішах, а також мікрофільми та паперові документи Ліги Націй.

Для студентів-юристів Мічигану доступні такі послуги, як сканування книжок і журналів, відправлення на електронну пошту скриньку; сотні відкритих місць у бібліотеці, призначених виключно для студентів-юристів; кімнати для групових занять; зарядні пристрої для телефонів, підставки для ноутбуків та інші гаджети, доступні для оформлення замовлення. Найголовніше – команда юристів-бібліотекарів, яка допоможе зорієнтуватися в правових дослідженнях.

Юридична бібліотека надає доступ до багатьох баз даних, серед них “HeinOnline” та “ProQuest Congressional”, а також “Cheetah” – юридична пошукова платформа, що дає можливість подивитися, як бізнес і право перетинаються, ознайомитися з матеріалами з антимонопольного, корпоративного права та з цінними паперами, банківською справою, інтелектуальною власністю, податковим законодавством.

Користувачам Юридичної бібліотеки Мічиганського університету доступна повнотекстова база даних федеральних, штатних і деяких міжнародних первинних податкових матеріалів, а також ряд важливих джерел вторинних податкових досліджень – “RIA

Checkpoint” та «Оксфордська довідкова бібліотека: Право» (“Oxford Reference Library: Law”). Ця повністю індексована база даних з можливістю перехресного пошуку містить словники, довідник з мови й тематичні довідники, опубліковані видавництвом “Oxford University Press” з предмета права.

Юридична школа Університету Міннесоти (U. of Minnesota Law School Library, UMN Law Library) (рис. 3.8) також має свою бібліотеку, що активно підтримує дослідницькі та навчальні потреби викладачів, студентів, університетської спільноти загалом, а також колеги адвокатів, громадян Міннесоти, учених з усього світу.

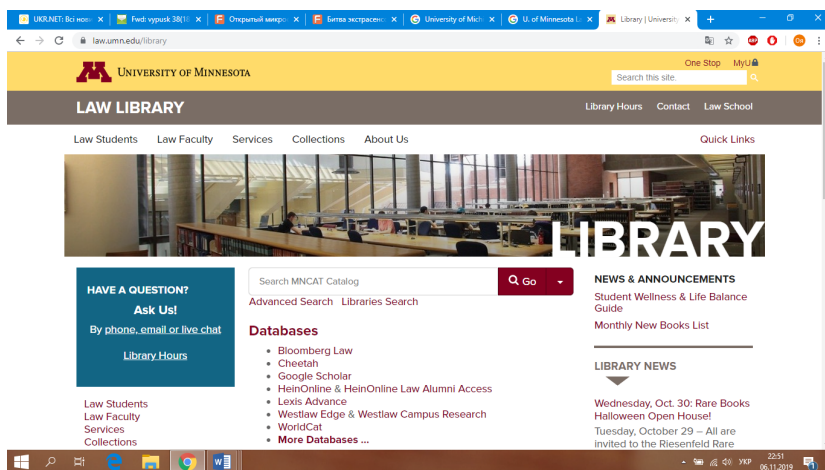

Рис. 3.8. Представленість Юридичної школи Університету Міннесоти на портали

Юридична бібліотека зберігає одну з видатних колекцій правових досліджень у США, надаючи доступ до матеріалів у друкованому й цифровому форматі. Колекції підтримують дослідження практично за всіма традиційними і юридичними темами. Бібліотечні ресурси доступні для юридичних досліджень у більшості юрисдикцій, з особливим акцентом на законодавство Міннесоти, США, Канади, Великої Британії, держав-членів Співдружності націй (до

1947 р. – Британської співдружності), а також Західної Європи, включаючи особливо сильну колекцію шведських матеріалів. Бібліотека також містить потужні державні та приватні міжнародні юридичні колекції.

У структурі бібліотеки у 2001 р. було створено Дослідний центр рідкісних книг Різенфельда (Riesefeld Centre), названий на честь С. А. Різенфельда (1909–1999), видатного американського юриста минулого століття та професора Школи права. Серцем Riesefeld Centre є колекція рідкісних книг А. С. Пуллінга – понад 25 тис. томів рідкісних і спеціальних текстів, що датуються XV–XX ст. Колекція є потужним ресурсом для вивчення історичного англійського права, колоніального й раннього американського права, а також законів американських індіанців. Крім того, центр зберігає видатну колекцію листів і друкованих робіт великого американського адвоката в кримінальних справах К. Дарроу.

Центр також є утримувачем архівів юридичної школи, які документують історію Юридичної школи та роботу її факультетів. Матеріали в архівах містять праці, опубліковані колишніми й нинішніми викладачами, документи юридичного факультету та інші колекції рукописів.

Щодо бібліотечних послуг, ресурсів та інформації, то варто зазначити про дослідні ресурси – довідкову службу, дослідні консультації, бази даних, керівництва з досліджень і багато іншого. Ресурси для курсів і навчальних посібників – безкоштовні електронні версії заданих текстів, іспити, публікації навчальних посібників і багато іншого [91, 95].

Юридична бібліотека Університету Міннесоти є афілійованим членом Консорціуму бібліотеки права Нової Англії (NELCO), який веде переговори про вигідні ціни та ліцензійні умови для учасників консорціуму. Нова Англія (англ. – New England) – північно-східний регіон у США, що містить шість штатів: Коннектикут, Мен, Массачусетс, Нью-Гемпшир, Род-Айленд і Вермонт. Бібліотека співпрацює з університетськими бібліотеками та, коли це доречно, бібліотеки купують ресурси спільно. Існує широкий доступ до численних електронних ресурсів, включаючи загальні індекси, повнотекстові

бази даних та електронні журнали. Бібліотека забезпечує загальнодоступний доступ до ресурсів у межах навчального закладу та неформально співпрацює з місцевими юридичними бібліотеками з обміну ресурсами.

Колекції Юридичної бібліотеки містять джерела практично з усіх юридичних питань, починаючи з різних джерел від історії права до нових міждисциплінарних предметів. Дослідники мають доступ до поточних, історичних федеральних документів, державних доповідей, зведень, статутів, кодексів і правил. Бібліотека є селективним депозитарієм для федеральних документів США та повним депозитарієм для документів Міннесоти; це одна з небагатьох бібліотек країни, які є депозитаріями записів Верховного Суду США. Бібліотека підтримує широкий спектр юридичних періодичних видань і продовжує розширювати свою велику колекцію наукових правових трактатів.

Найбільшою академічною юридичною бібліотекою у світі є бібліотека Гарвардської юридичної школи (Harvard Law School Library) (рис. 3.9). Бібліотека надає підтримку для емпіричних досліджень, має значну кількість міждисциплінарних і міжнародних матеріалів, підтримує програми навчання Гарвардської юридичної школи.

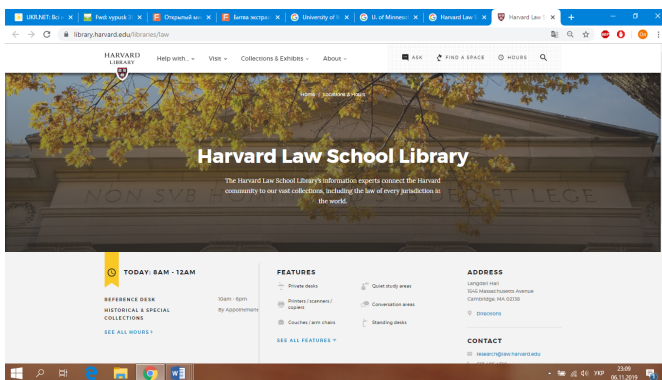

Рис. 3.9. Представленість Академічної юридичної бібліотеки Гарвардської юридичної школи на порталі

Важливим напрямом роботи бібліотеки є розробка й оцифрування колекцій з метою створення власної цифрової лабораторії.

Бібліотека Гарвардської юридичної школи здобуває, каталогізує, зберігає, надає колекцію світового рівня як сучасних, так і історичних правових матеріалів. Бібліотека прагне співпрацювати з іншими бібліотеками в Гарварді, а також з бібліотеками в інших юридичних школах й установах для досягнення загальних цілей постійного доступу та довгострокового зберігання юридичних матеріалів. Підтримуються найвищі стандарти технічного обслуговування, що забезпечує лідерство в усіх аспектах технічних послуг, включаючи теорію метаданих і застосування; придбання й керування електронними ресурсами; оброблення рукописних, історичних і спеціальних збірників та їх збереження. Крім того, бібліотека надає спектр викладацьких послуг, спрямованих на підтримку навчальної програми, у тому числі допомога в реалізації спеціальних проєктів і консультації з експертами в галузі освітніх технологій і навчального дизайну; публікаційна підтримка, включаючи реалізацію політики відкритого доступу Гарвардської школи права.

У бібліотеці є історичні та спеціальні колекції (Historical & Special Collections, HSC), відкриті для всіх дослідників, які містять одну з найповніших у світі збірок дослідницьких матеріалів для вивчення історії права. Бібліотека купує, каталогізує, зберігає та надає дослідникам матеріали, які документують історію права в цілому й англо-американського права зокрема. Історичні та спеціальні колекції зберігають близько 3 тис. лінійних футів рукописів, понад 100 тис. рідкісних книг і понад 70 тис. візуальних зображень.

У фондах бібліотеки представлено рідкісні книги (колекція рідкісних книг і ранніх рукописів містить понад 100 тис. друкованих книг, брошур та інших матеріалів від XV до XX ст.) і ранні рукописи, сучасні рукописи (колекція «Сучасні рукописи» містить понад 250 окремих розділів, які містять праці членів колегії адвокатів та викладачів юридичної професії; документи, що стосуються конкретних судових справ США; англійські й американські рукописи, написані після 1701 р.), колекція «Червоний набір» – містить факультетські публікації, створені за роки навчання в HLS; сту-

дентські праці, включаючи реферати, дипломні роботи, дисертації; публікації, створені офісами, відділами та програмами юридичної школи; публікації оглядів права й інших студентських організацій), художні та візуальні матеріали (колекція «Мистецтво і візуальні матеріали» – одна з найбільших у світі колекцій візуальних матеріалів, що стосуються права, де задокументовано історію правових систем у цілому та загального права зокрема за допомогою гравюр, фотографій, картин, скульптур і тривимірних артефактів) [160].

Ельська школа права (Yale Law School) має Юридичну бібліотеку ім. Л. Голдман (Lillian Goldman Law Library) (рис. 3.10), яка є однією з найбільших юридичних бібліотек у світі та містить близько 800 тис. найменувань, у тому числі близько 200 тис. з міжнародного права та права іноземних держав.

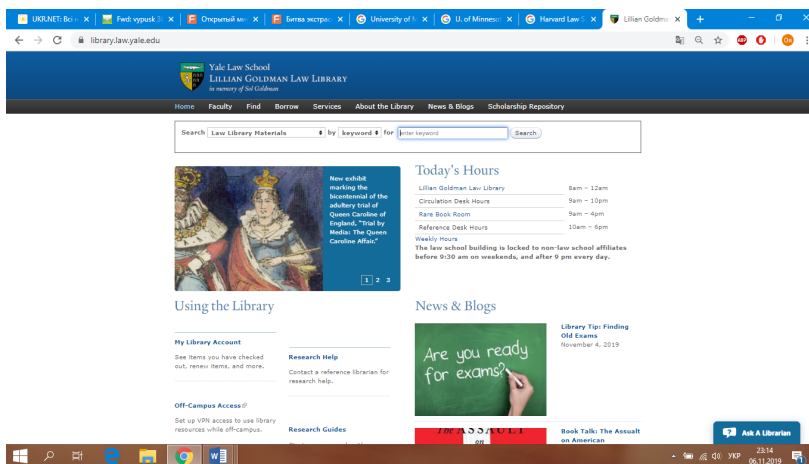

Рис. 3.10. Представленість Юридичної бібліотеки ім. Л. Голдман Ельської школи права на порталі

Юридична бібліотека відкрита для всіх членів ельської спільноти, включаючи випускників. Усіх відвідувачів бібліотеки попросять надати дійсне посвідчення особи Єльського університету, пропуск у юридичну бібліотеку або зелену картку привілеїв бібліотеки Єль-

ського університету. Вільний доступ також надається викладачам і студентам з установ-членів Групи дослідних бібліотек (RLG) та Консорціуму юридичних бібліотек Нової Англії (NELLCO) при поданні дійсного посвідчення особи з навчального закладу. Запросити доступ для використання колекції урядових документів може будь-який бажаючий.

Головною місією Юридичної бібліотеки ім. Л. Голдман [176] є підтримка багатьох освітніх та наукових програм Єльської юридичної школи і Єльського університету. Щодо стратегічних цілей бібліотеки йдеться про впровадження, підтримку системи й процесів, що забезпечать найвищий рівень обслуговування викладачів, студентів і співробітників Єльського юридичного факультету; про інноваційні підходи до підтримки досліджень та освіти; створення й підтримку цифрових і друкованих колекцій світового класу, які обслуговують Єльську юридичну школу, а також юридичні та наукові кола; збереження колекції в зручних і доступних форматах; забезпечення інтелектуального доступу до ресурсів юридичної бібліотеки за допомогою надійного опису й організації, яка полегшує пошук, доступ і використання інформації.

Цікавим видається такий напрям роботи Юридичної бібліотеки, як Creative Librarianship. Ідеться про розробку стратегій і застосування цифрових інструментів для поліпшення правових досліджень. У тому ж контексті можна говорити й про Public Good: робота щодо пропаганди у сфері інформаційної політики та доступу до правосуддя; підвищення точності надання інформації і відкритого доступу до неї; розвиток відносин з різними професійними групами юридичної школи та бібліотечної професії.

Фонди бібліотеки Школи права Єльського університету [158] містять приблизно 1 млн найменувань друкованих матеріалів, багато з яких рідкісні або унікальні. Бібліотека Л. Голдман перевищує за розміром декілька інших юридичних бібліотек світу. Обсяг колекцій дійсно винятковий. Це – тексти, трактати, монографії з юриспруденції та громадської науки, що відображають традиції Єльського університету. Збірник з 200 тис. томів іноземного й міжнародного права, основні матеріали США включають більшу частину рішень

федерального суду, опубліковані закони та адміністративні правила, положення й рішення.

Матеріали з іноземного права складаються з первинних і вторинних джерел з більшості європейських та ряду інших держав, зібрані як англійською, так і мовами цих країн. Бібліотека надає інтегрований доступ до правової інформації в усіх форматах. Наприклад, повнотекстові джерела оцифрованої юридичної інформації, такі як Lexis, Westlaw і Bloomberg Law, доповнюються зростаючою кількістю інтернет-ресурсів, у тому числі на основі зображень документів, що завантажуються з бібліотеки. Доступ до всіх цих джерел можливий на вебсторінках Юридичної бібліотеки (<http://library.law.yale.edu>) і через онлайн-каталог бібліотеки (<http://morris.law.yale.edu>).

Як і всі подібні структури Юридична бібліотека ім. Л. Голдман надає доступ до провідних баз правової інформації. Крім друкованих і мікроформних джерел, Юридична бібліотека підписується на дедалі більшу кількість електронних джерел. Крім Lexis, Westlaw і BloombergLaw, до них належать правові періодичні покажчики, законодавчі ресурси історії США та бази даних іноземних законів, електронні журнали й багато інших джерел. Список юридичних баз даних доступний у бібліотеці на вебсайті (library.law.yale.edu/z-database-list). Більшість баз даних доступні без пароля у Єльському університеті.

Юридична бібліотека передплачує кілька юридичних періодичних онлайн-видань. Наприклад, Legal Source надає цитати англійською мовою юридичних журналів із США, Канади, Британських островів, Австралії та Нової Зеландії з 1918 р. до сьогодні. Legal Trac охоплює більшість таких самих журналів з 1980 р. Legal Periodicals – основні юридичні журнали, опубліковані в інших країнах з 1985 р. Крім того, доступно багато додаткових періодичних покажчиків для інших дисциплін через бази даних університетської бібліотеки і вебсторінку пошуку статей.

Онлайн-каталоги Юридичної бібліотеки (MORRIS) і всіх інших бібліотек Єльського університету (Orbis) доступні в бібліотеці та віддалено через інтернет. MORRIS доступний на кількох мобільних при-

строях за адресою: <http://mobilemorris.law.yale.edu>, містить бібліографічний список усіх матеріалів у колекції Юридичної бібліотеки.

Бодліанська юридична бібліотека (BLL) є академічною бібліотекою Оксфордського університету (The Bodleian Law Libraries at the University of Oxford) (рис. 3.11).

Бібліотека Оксфордського університету, що носить ім'я Т. Бодлі, – найбільша університетська бібліотечна система в Сполученому Королівстві. Вона складається з основної університетської бібліотеки, яка є бібліотекою обов'язкових примірників протягом 400 років, і 30 бібліотек по всьому Оксфорду, включаючи основні дослідні бібліотеки та бібліотеки факультетів, департаментів, інститутів. Разом бібліотеки зберігають понад 13 млн друкованих видань, понад 80 тис. електронних журналів і видатних спеціальних колекцій, включаючи рідкісні книги, рукописи, класичні папіруси, карти, музику тощо.

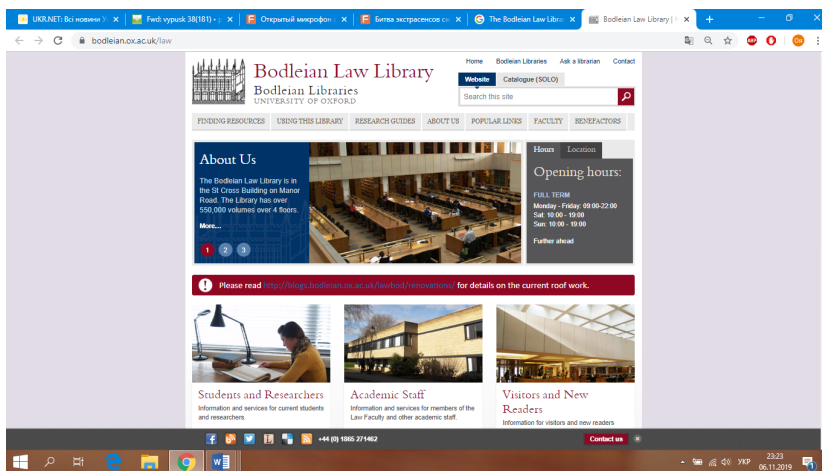

Рис. 3.11. Представленість Бодліанської академічної юридичної бібліотеки Оксфордського університету на порталі

Бодліанська юридична бібліотека є однією з найбільших юридичних бібліотек відкритого доступу у Європі, яка містить понад

450 тис. томів. Бібліотека користується статусом бібліотеки зберігання обов'язкового примірника (депонування), завдяки якому BLL має право вимагати копію будь-якого друкованого юридичної матеріалу, опублікованого у Великій Британії та Ірландії.

BLL обслуговує широке коло користувачів, проте основним об'єктом обслуговування є юридичний факультет Оксфордського університету, на якому навчається понад 1 тис. 100 студентів й аспірантів та працює 80 академічних співробітників і який є найбільшим юридичним факультетом у Сполученому Королівстві. Водночас, завдяки своєму статусу обов'язкового примірника (депонування), BLL також широко використовується юридичними фірмами, юристами й окремими дослідниками як вдома, так і за кордоном.

Бібліотечна колекція містить основні первинні правові матеріали Великої Британії, держав-членів Співдружності націй, США, ЄС, окремих європейських країн та міжнародного права, що збираються на постійній основі разом з ключовими правовими текстами для всіх юрисдикцій. Бодліанська юридична бібліотека містить повні комплекти випусків основних юридичних видань Великої Британії на відкритих полицях.

Вона отримує понад 2 тис. періодичних видань на рік, у тому числі звіти про законодавство, журнали з усіх юрисдикцій, які перебувають у колекції. Бібліотека містить кілька спеціальних колекцій, включаючи рідкісні книги, колекцію Вінера (Viner collection), колекцію ісламського права Бандар (Bandar Collection of Islamic Law), колекцію матеріалів трудового права Кан-Фрейнда (Kahn-Freund collection of a bour law material).

Користувачі й читачі бібліотеки мають доступ до всіх провідних правових баз даних Великої Британії, а також до великої кількості іноземних правових баз даних, які підтримують дослідження, що проводяться співробітниками, викладачами або студентами факультету.

Юридична бібліотека Сквайр Юридичної школи Кембриджського університету (Squire Law Library University of Cambridge) (рис. 3.12) визначається як дочірня бібліотека Бібліотеки Кембриджського університету і володіє однією з найбільших академічних юри-

дичних колекцій у Великій Британії – понад 180 тис. найменувань. Колекція охоплює потужну базу британського законодавства, законодавство інших основних країн загального права (США, Австралії, Канади, Нової Зеландії), а також законодавство Європейського Союзу, Франції, Німеччини та багатьох інших країн.

Юридична бібліотека Кембриджського університету підтримує викладацьку та дослідницьку діяльність викладачів, студентів і дослідників, пов'язаних з Кембриджським юридичним факультетом, та відкрита для всіх власників посвідчення особи Кембриджського університету, квитка читачів Бібліотеки Кембриджського університету, випускників Кембриджу, членів університету, інших осіб на розсуд бібліотекаря Squire Law.

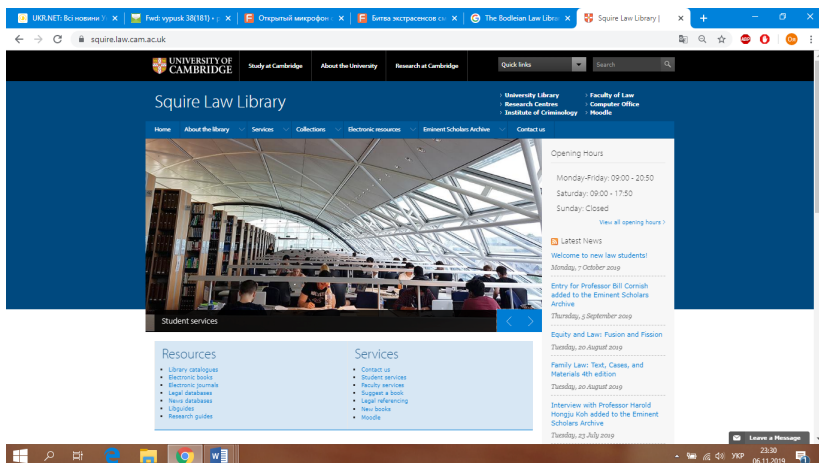

Рис. 3.12. Представленість Юридичної бібліотеки Сквайр Юридичної школи Кембриджського університету на порталі

Переважна більшість матеріалів бібліотеки є у відкритому доступі. Ті книги, які зберігаються в сховищі, можна запросити, звернувшись до довідкової служби бібліотеки. Колекції, які зберігаються в закритому доступі, містять антикварні матеріали з юридичної істо-

рії, що зберігаються в Залі юридичної історії Мейтленда, юридичні біографії, численні старі видання відомих юридичних текстів та ін.

Юридична бібліотека ім. Р. Крауна Стенфордської юридичної школи (Robert Crown Law Library at Stanford Law School) (рис. 3.13) підтримує навчальні програми й практики Юридичної школи; має друковану колекцію з понад 500 тис. книг і мільйони сторінок онлайн-документів.

Стенфордське співтовариство має доступ до широкого спектра баз даних. Ці бази даних включають такі матеріали: історичні газетні архіви (New York Times, Wall Street Journal, Los Angeles Times), поточні корпоративні новини (Business Source Complete) та ін.

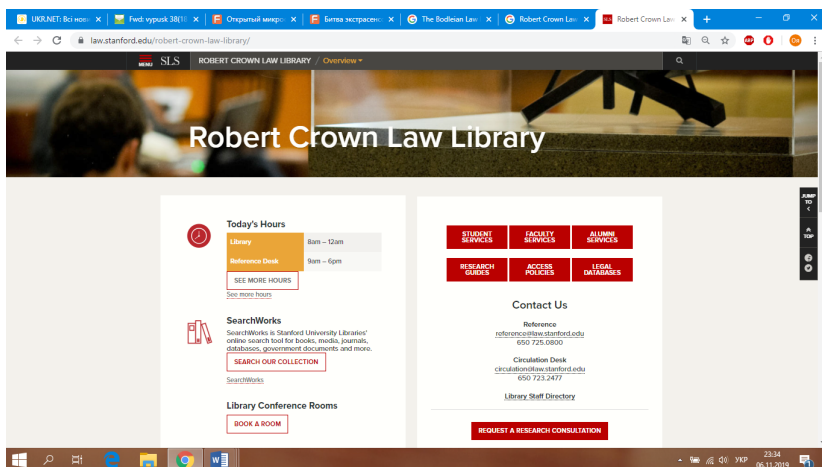

Рис. 3.13. Представленість Юридичної бібліотеки ім. Р. Крауна Стенфордської юридичної школи на порталі

Список електронних журналів, доступний через SearchWorks, дає можливість переглядати за назвою журналу або шукати за ключовими словами, щоб визначити, де і як отримати доступ до електронних версій. Бібліотечний каталог Стенфорда – це вільний доступ до фондів бібліотек Стенфордського університету. Каталог дає можливість здійснювати пошук за ключовими словами та пере-

глядати електронні й друковані ресурси, що належать Юридичній бібліотеці, а також іншим численним бібліотекам в університеті.

Юридична бібліотека ім. Р. Крауна та бібліотеки Стенфордського університету надають доступ до багатьох баз даних для проведення досліджень у галузі права й суміжних галузях.

Юридична бібліотека в Університеті Мердока (Law Library at Murdoch University) (рис. 3.14) містить колекції книг, дослідні та навчальні ресурси й колекції світового рівня, у тому числі електронні ресурси – 329 тис. електронних книг; 85 тис. електронних журналів.

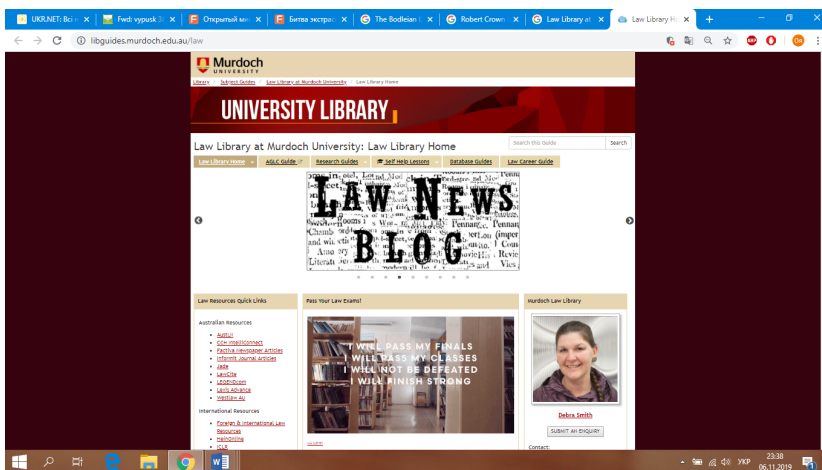

Рис. 3.14. Представленість юридичної бібліотеки Університету Мердока на порталі

Робота системи підтримки бібліотечних послуг з Університетської бібліотеки забезпечується масштабною електронною інфраструктурою, яка включає в себе: систему керування бібліотекою від Sierra (Innovation Interfaces Inc.); «Пошук у бібліотеці» від Summon; вебсайт університетської бібліотеки, розміщений на Sitemap; тематичні керівництва від LibGuides; портал підтримки по ServiceNow – дослідний репозиторій і цифрові спеціальні колекції “Eprints”.

На сайті цієї Юридичної бібліотеки є швидкі посилання на правові австралійські ресурси: “AustLII”, “CCH IntelliConnect”; статті газети “Factiva”; інформаційні журнали та статті; “Jade”, “LawCite”, “LEGENDcom”, “Lexis Advance”, “Westlaw AU”. Крім того, на міжнародні ресурси: “HeinOnline”, “ICLR”, “JustisOne” (Велика Британія, Сінгапур), “Kluwer Law Online”; Оксфордська бібліотека юридичних досліджень; статті ProQuest; “Thomson Reuters Westlaw”, “Westlaw UK”, “WorldLII”. Також на законодавчі: “Legify.com.au”; посилання на Федеральний реєстр законодавства, Законодавство Західної Австралії (Вашингтон); LawLex; Законодавство LawNow (Lexis Advance Pacific) та ін.

Спеціалізовані юридичні бібліотеки, крім перерахованих, досить часто стають фондоутримувачами правових документів та особистих колекцій, пов’язаних з видатними правниками, особливо це характерно для західної традиції юридичних бібліотек, багато з яких з’явилося завдяки грошовим пожертвам приватних благодійників, а їхні фонди брали свій старт від великих колекцій книг, фондованих меценатами. Бібліотеки, маючи давню історію та плекаючи традиції меценатської підтримки, дуже часто містять також потужні правові колекції, фондовані бібліофілами або викуплені в приватних осіб (навіть в основі Бібліотеки Конгресу лежить приватна колекція президента Т. Джефферсона – цей історичний факт є лише найбільш відомим прикладом таких взаємин).

Як справедливо зауважують українські дослідники, пам’ятки права в бібліотечних фондах є основоположними для ілюстрації державного поступу з історичних часів до сучасності, утверджують тяглість політико-правової традиції. Пам’ятки права завдяки своїй природі комплексно розкривають різні сторони життя суспільства певного історичного періоду: економічні й суспільні відносини, політичну систему; базуючись на актуальних для свого часу ідеях, характеризують рівень інтелектуального осмислення суспільного розвитку, навіть є предметом лінгвістичних дискусій, оскільки дають матеріал для з’ясування особливостей мовних практик свого часу. Така їхня комплексна, інтегративна природа визначає значення пам’яток права на сучасному етапі осмислення національного

минулого: вони мають не лише наукову, а і світоглядну цінність, є перспективними з точки зору освітнього процесу. Пам'ятки права цілком логічно є складовою національного міфу – як от Велика хартія вольностей, Декларація незалежності США, Конституція Пилипа Орлика, Декларація прав людини і громадянина 1789 р. тощо [170].

Загалом пам'ятки права, що є складовою національних державницьких традицій, а також постаті видатних державців, мислителів і правників, пов'язані із цими документами, є важливою частиною національного нарративу. У цьому контексті проблема досліджувалася в окремій статті [81]. Зупинимось на ключових моментах цього напрямку бібліотечної діяльності.

Безумовно, серед найвпливовіших і найбільших за акумульованими фондами й колекціями юридичних бібліотек є Юридична бібліотека Бібліотеки Конгресу США, а історичні юридичні документи, до яких надано онлайн-доступ, акумульовано в рубриці «Століття законотворення для нової нації» (“Century of Lawmaking for a New Nation”). Тут зібрано повнотекстові версії законів, законопроектів і резолюцій, договорів, дебатів, журналів раннього етапу американської історії. Колекція «Слухання в Конгресі США» надає повнотекстовий доступ до історичних слухань Конгресу з різних тем.

Згадуване вище дослідження, що стосується правових ресурсів історико-культурної спадщини, представлення та популяризації їх у бібліотечних колекціях, наголошує на тенденції, згідно з якою в цифрових колекціях історико-культурної спадщини помітне місце посідають пам'ятки, що розкривають становлення держави, боротьби за права людини, отже, належать до царини права. Важливість популяризації пам'яток права у фондах та колекціях бібліотек дослідники пов'язують з їхнім світоглядним впливом, науковим, освітнім, просвітницьким потенціалом і розглядають наповнення відповідною інформацією національного інформаційного простору як складову іміджевих стратегій – для культурного та історичного позиціонування в глобальному просторі, важливу складову утвердження національного бачення свого минулого, тягlosti іс-

торичного розвитку, спадковості правової культури, включеності у світовий контекст. Оцифрування таких документів та включення їх до цифрових колекцій характеризує діяльність провідних світових бібліотек, розширюючи таким чином користувацький доступ до пам'яток права, інтенсифікуючи їх циркуляцію в культурному інформаційному просторі. Додатковими інструментами популяризації цифрових джерел історико-культурної спадщини за результатами аналізу зарубіжного досвіду визначено застосування мобільних технологій та репрезентацію ресурсів у соціальних медіа візуального контенту. Ці заходи уможливають розширення кола користувачів, удосконалюють розкриття фондів бібліотек, спрощують доступ до ресурсів, підвищують їх циркуляцію в суспільстві [170].

Підсумовуючи огляд юридичних університетських бібліотек, можна визначити такі тези:

- користувачами таких бібліотек здебільшого є не лише студенти та викладачі університетів, а і вся професійна спільнота та представники широкої громадськості територій, де розташовані навчальні заклади;

- колекції бібліотек провідних юридичних шкіл світу мають, як правило, столітню історію й сягають світового рівня як за унікальністю, так і повнотою сучасних й історичних юридичних матеріалів;

- головне завдання університетських юридичних бібліотек – інформаційна та консультаційна підтримка навчальних програм, для чого здійснюється акумуляція ресурсів, їх організація (каталогізація), зберігання, забезпечення до них доступу; надаються послуги професорсько-викладацького складу, спрямовані на забезпечення підтримки навчальних планів;

- спектр послуг бібліотек здебільшого ширший ніж просто супровід навчального процесу – практично всі розглянуті юридичні бібліотеки реалізують підтримку науково-дослідницьких програм юридичних факультетів (допомогу в проведенні досліджень і викладанні, зокрема через детальні інструктажі для різних користувачів з пошуку ресурсів за необхідною темою), підготовку «гідів

бібліотечних досліджень», бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок;

– юридичні бібліотеки здійснюють підтримку публікаційної діяльності, пропонуючи програмне забезпечення для керування цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження та полегшити написання статей. До підтримки публікацій належить і реалізація політики відкритого доступу;

– підтримка юридичних досліджень забезпечується через акумуляцію міждисциплінарних та міжнародних матеріалів, електронних журналів. Паралельно юридичні бібліотеки виступають депозитаріями правової інформації, продукуваної урядами й судовими системами. Регіональна специфіка розташування університетів зумовлює акцент на акумуляції джерел інформації, що відноситься до місцевих державних правових ресурсів. Водночас юридичні бібліотеки реалізують сервіс-забезпечення доступу до світової правової інформації – вибірково з різним рівнем повноти, залежно від регіону;

– юридичні бібліотеки активно співпрацюють з іншими інформаційними центрами задля досягнення загальних цілей безперервного доступу й довгострокового зберігання юридичних матеріалів; на сайтах представляють посилання на інші бібліотеки, каталоги, бази даних та ін.;

– додатково значна кількість розглянутих бібліотек надає юридичні консультації та інформаційну підтримку, зокрема пошук адвоката й організацій, що надають спеціалізовану юридичну допомогу; підбір бібліотечних ресурсів відправних точок для основних правових досліджень.

Отже, юридичні бібліотеки університетів виступають поліфункціональними інформаційними центрами, що обслуговують не лише університетську спільноту, а й громадськість. Вивчення їхньої роботи та запровадження досвіду для правового інформування юридичними бібліотеками видається перспективним напрямом досліджень.

3.3. Юридичні бібліотеки у процесах галузевої інтеграції

Глобалізація економіки, політична інтеграція ставлять питання не просто про акумуляцію, обробку, збереження національної правової інформації, а про створення баз міжнародної юридичної інформації, правову компаративістику, інформаційний супровід транснаціонального права. Відповідно, інформаційно-аналітичні центри правового спрямування активізують корпоративну взаємодію в інформаційній галузі.

Під впливом таких зовнішніх факторів, як інформаційний вибух, скорочення асигнувань на діяльність бібліотек, впровадження нових інформаційних технологій, розвиток конкуренції, з'явилися нові форми організаційних структур керування, зокрема інтеграція на базі укладених контрактів, віртуальні об'єднання ресурсів (інформаційних, фінансових, інтелектуальних, матеріальних) на базі новітніх комунікаційних систем у тимчасові організаційні структури з метою прийняття узгоджених рішень технологічного характеру. Йдеться про організацію взаємного використання різних бібліотечно-бібліографічних (інформаційних) ресурсів на основі кооперації та поділу праці з метою оптимізації технологічних процесів і функцій, а також надання послуг віддаленим користувачам.

Сьогодні можна говорити про те, що бібліотеки, з метою забезпечення науковців передплаченими рецензованими актуальними науковими журналами, мають два шляхи: по-перше, кооперація для закупівлі та формування спільних баз даних; по-друге, зосередження зусиль на концентрації публікацій у вільному доступі. Активізація діяльності в обох напрямках значним чином пов'язана з активним поширенням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів.

Для спільного створення, використання, збереження та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів, що уможливають поповнення фондів за оптимальною ціною й ліцензійними угодами, а також дають можливість оптимізувати питання хостингу та архівування, юридичні бібліотеки утворюють консорціуми. Кооперація бібліотек для спільного придбання і використання електронних ресурсів дає змогу зменшити витрати, оскільки консорціуми –

добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного створення, використання, збереження й розповсюдження електронних інформаційних ресурсів – мають можливість поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами, а також оптимізувати питання хостингу й архівування. Не менш важливою є роль, яку відіграють консорціуми у створенні єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів.

З'явившись у 60-х роках минулого століття, насамперед у США та Західній Європі, консорціуми були покликані забезпечити спільне використання інтегрованих бібліотечних систем, кооперативний розвиток колекцій, придбання і використання електронних ресурсів (електронних журналів, баз даних тощо) та підвищувати кваліфікацію персоналу. Особливого поширення консорціуми набули з кінця 1980-х років з огляду на впровадження новітніх інформаційних технологій і необхідність кооперації в цілому, мінімізації зусиль кожної окремо взятої бібліотеки.

Більшість корпоративних проєктів розвиваються в напрямі корпоративної каталогізації. Корпоративним бібліотечним об'єднанням притаманна поетапність розвитку, ініціативність, постійне вдосконалення роботи в процесі взаємодії, пошук нових методів і форм взаємодії [86; 87].

Для прикладу розглянемо Консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії (New England Law Library Consortium, NELLCO) (<https://www.nellco.org>), що має давню історію (див. рис. 3.15).

У 1983 р. 15 юридичних бібліотек Нової Англії створили спільну мережу для розширення дослідницьких й освітніх можливостей за допомогою програм спільного розвитку колекцій і спільного використання ресурсів. Консорціум юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії надає механізм для спільного використання ресурсів і взаємної вигоди між юридичними бібліотеками. У перші дні це складалося в основному із взаємного міжбібліотечного абонементу та угод про доступ між установами-учасниками.

Рис. 3.15. Представленість Консорціуму юридичних бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії та Австралії на порталі

За минулі роки NELLCO розширила як своє членство, так і сферу дії під керівництвом Ради директорів. Перші етапи розширення членства все ще зберігали регіональний характер консорціуму юридичних бібліотек у Нью-Йорку та Пенсильванії, а також неакадемічних юридичних бібліотек у Новій Англії. Це збільшило кількість членів до 25.

Наступна фаза зростання сталася на початку 2000-х років, після цілеспрямованого планування, яке додало нових категорій членів, також відбулося географічне розширення. NELLCO стала національним консорціумом, відкривши членство для бібліотек академічного права на всій території США. Черговим кроком стала розробка правлінням пілотної програми для міжнародних філій, щоб вивчити можливості для транскордонного співробітництва. У кінці реалізованої дворічної програми правління проголосувало за постійне встановлення цієї категорії.

Сьогодні консорціум юридичних бібліотек NELLCO став інтернаціональним і включає понад 120 юридичних бібліотек, у тому

числі повноправних та афілійованих членів із 33 штатів США й міжнародних афілійованих членів Австралії, Канади та Великої Британії.

За свою понад 30-річну історію NELLCO довела свою цінність для учасників у чотирьох життєво важливих сферах: співпраця, спілкування, інновації, освіта. Бібліотеки-члени NELLCO співпрацюють, щоб максимально використовувати свої ресурси; ефективно спілкуватися з використанням найсучасніших технологій; запроваджувати нововведення, створюючи передові проекти й програми; навчати своїх членів, допомагаючи їм відкривати та поширювати нові ідеї.

NELLCO керується такими шістьма стратегічними напрямками, сформульованими в процесі ретельного вивчення й оцінювання правової інформації і юридичних бібліотек: знайдення спільної мови; інкубування інновацій; розгортання сервісу; забезпечення навчання; надання брокерської експертизи; розширення співпраці.

Консорціум NELLCO визначає себе як організацію, керовану її членами, що існує для задоволення їхніх потреб у розподілі ресурсів відповідно до місії організації. У прагненні бути вдумливим, обережним і далекоглядним у прийнятті рішень у NELLCO сформулювали основні цінності організації:

1. Лідерство. NELLCO прагне бути лідером у сфері спільного використання ресурсів і співпраці між юридичними бібліотеками.

2. Співробітництво. NELLCO визнає переваги, які отримують її установи, співробітники та користувачі – викладачі, студенти, адвокати, судді й громадськість, а також працівники бібліотек і видавці правової інформації, коли діляться ресурсами, досвідом, часом, енергією.

3. Адаптивність. NELLCO має намір бути гнучкою організацією, здатною адаптуватися до потреб членів і мінливих технологій.

4. Різноманітність. Членами NELLCO є бібліотеки різних типів з різними завданнями, різнорідними ресурсами, різними регіональними потребами. Рішення, прийняті від імені організації, повинні визнаватися, поважатися та підтримуватися максимально можливою мірою.

5. Освіта. NELLCO високо цінує надійний обмін інформацією та ідеями, як між її учасниками, так і за їх межами, а також за межами консорціуму.

Консорціум юридичних бібліотек Середньої Америки (The Mid-America Law Library Consortium, MALLCO) (рис. 3.16). Організація була заснована як Бібліотечний консорціум юридичної школи Середньої Америки (MALSCL) та із самого початку мала дуже тісні зв'язки з Асоціацією юридичних бібліотек Середньої Америки (Mid-America Association of Law Libraries, MAALL). Імпульсом для створення консорціуму стали проблеми, з якими стикалися бібліотеки юридичних шкіл, особливо збільшення витрат і зменшення площі. Ідея спільного використання ресурсів та співпраці у сфері міжбібліотечного абонементу привела до створення офіційної організації в 1980 р.

Консорціум юридичних бібліотек Середньої Америки на сьогодні налічує 27 бібліотек-членів з 13 штатів: Арканзас, Іллінойс, Індіана, Айова, Канзас, Міссурі, Небраска, Огайо, Оклахома, Північна Дакота, Південна Дакота, Теннессі та Вісконсин.

Рис. 3.16. Представленість Консорціуму академічних юридичних бібліотек MALLCO на порталі

Місія MALLCO полягає в тому, щоб заохочувати спільні зусилля бібліотек юридичних вузів-членів з метою розширення дослідницьких та освітніх можливостей усіх бібліотек-членів й установ, які вони обслуговують, та для розширення кола юридичної спільноти.

Метою MALLCO є: допомога бібліотекам-членам у наданні актуальної, своєчасної, економічно ефективної інформації; сприяння співробітництву, професійному розвитку, постійному обміну ідеями між членами; використання інноваційних технологій, які посилюють ефективні партнерські відносини та значно покращують послуги юридичних бібліотек.

Члени Консорціуму юридичних бібліотек Середньої Америки надають послугу міжбібліотечного абонементу безкоштовно іншим членам консорціуму з хорошою репутацією. Усі транзакції підпадають під дію положень Кодексу міжбібліотечного абонементу ALA та закон про авторське право [85].

Цікавим для вивчення є досвід роботи Консорціуму цифрових мікроформ юридичної бібліотеки (Law Library Microform Digital Consortium, LLMC Digital), що в м. Іган округу Дакота штату Мінесота, США (див. рис. 3.17). Консорціум понад 40 років працює на задоволення потреб бібліотек у сфері дослідження та збереження правового й державного контенту. Його було засновано в 1976 р. юридичними бібліотеками Гавайського університету та Вейнського державного університету (Wayne State University) у Детройті як некомерційний кооператив на базі юридичної бібліотеки, що працює у сфері мікрофіш.

На сьогодні LLMC Digital повністю незалежна та самостійна організація, що існує головним чином за рахунок членських внесків, хоча вона також приймає пожертвування, реалізує гранти і використовує інші можливості спонсорства.

У 2003 р. консорціум розпочав програму перетворення своїх ресурсів у цифровий формат. До 2005 р. весь збір даних, що проводиться LLMC Digital, здійснювався за допомогою цифрового сканування. Більшість книг, мікрофільмів та/або фішок, які було

відскановано в цифровому вигляді, було пожертвувано бібліотеками, залученими до співпраці.

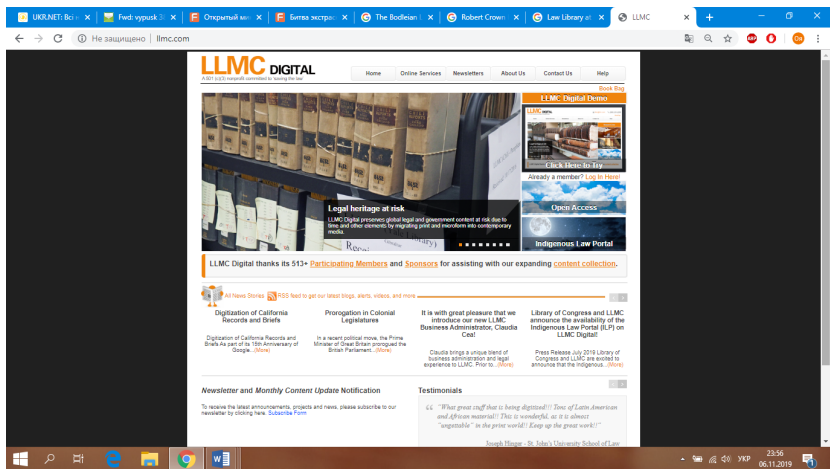

Рис. 3.17. Представленість Консорціуму цифрових мікроформ юридичної бібліотеки на портали

LLMC Digital співпрацює з бібліотеками-членами, які мають дуже рідкісні та тендітні до відправки колекції. У таких випадках укладаються угоди, що включають розміщення сканерів LLMC Digital у будівлях таких бібліотек. Серед бібліотек, які підтримували проекти зі збору даних LLMC Digital, – Юридична бібліотека Єльського університету, Юридична бібліотека Каліфорнійського університету в Берклі, Державний архів Гаваїв, Бібліотека Конгресу США, Юридична бібліотека Вейнського державного університету, Університет Д. Вашингтона, Гавайський університет, Юридична бібліотека Лос-Анджелеса.

Статутними членами LLMC Digital в 1977 р. було 35 організацій, а на сьогодні консорціум обслуговує понад 500 бібліотек по всьому світу. У консорціум було прийнято 88,5 % американських юридичних шкіл, 75 % канадських юридичних шкіл, практично кожна бібліотеку, яка обслуговує підрозділи Федеральної судової

системи США. У майбутньому консорціум планує підтримувати технічні вдосконалення, які приносять користь його членам, сприяють розширенню партнерства, підвищують якість використання контенту, розширюють тематичні ініціативи та доступ для більшої кількості зацікавлених сторін.

LLMC Digital пропонує широкий спектр архівних матеріалів з історії права, а також колекції законодавчих актів, урядових і судових документів, періодичних видань США, Канади, Німеччини, Об'єднаного Королівства Великої Британії та інших країн. Також документи з міжнародного права та ін.

З огляду на вищезазначене можна говорити про те, що бібліотеки, видавці, інформаційні посередники дедалі частіше об'єднуються в консорціуми задля спільного вирішення питань, пов'язаних зі створенням, використанням, збереженням, розповсюдженням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів. Створення бібліотечних консорціумів дає змогу вирішити завдання забезпечення якості послуг бібліотекарів завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій; модернізації бібліотечної роботи завдяки прийняттю інноваційних рішень з організаційних і технологічних питань; надання ефективного доступу до інформаційних ресурсів інших бібліотек. Кооперативні засади дають можливість заощадити фінансові ресурси, зекономити час на науково-технічну обробку документів, уникнути дублювання, покращити оперативність і якість обслуговування користувачів тощо.

Сьогодні можна говорити про успішну реалізацію ряду корпоративних об'єднань юридичних бібліотек. Аналіз особливостей їх створення, регіонального охоплення, виявлення специфіки членства, задекларованої мети та здійснюваної діяльності дає змогу визначити стратегію діяльності таких об'єднань і загальні передумови успішної корпоративної взаємодії в полі інформаційного супроводу правової діяльності, з'ясувати її найбільш перспективні напрями.

У функціонуванні сучасних бібліотек ідея підвищення ефективності системи науково-інформаційного забезпечення вчених, фахівців та інших категорій користувачів за рахунок переваг інтеграції інформаційних служб і бібліотек не тільки глибоко усвідом-

лена, а вже й реалізована в багатьох країнах світу. Безперечними лідерами за кількістю (понад 60 %) різних асоціацій і бібліотечно-інформаційних мереж, обсягами електронних ресурсів, а також за різноманітністю послуг, що надаються, є США та країни Європи.

Об'єднання зусиль і підтримка юридичних бібліотек відбувається також у формі асоціацій, тобто об'єднання, створеного з метою постійної координації діяльності бібліотек та інших структур або осіб, які об'єдналися в інтересах збереження й розвитку бібліотечної справи в цій царині.

Перша у світі Американська асоціація юридичних бібліотек (American Association of Law Libraries, AALL) була утворена в 1906 р. Сьогодні асоціації юридичних бібліотек представлені рядом організацій.

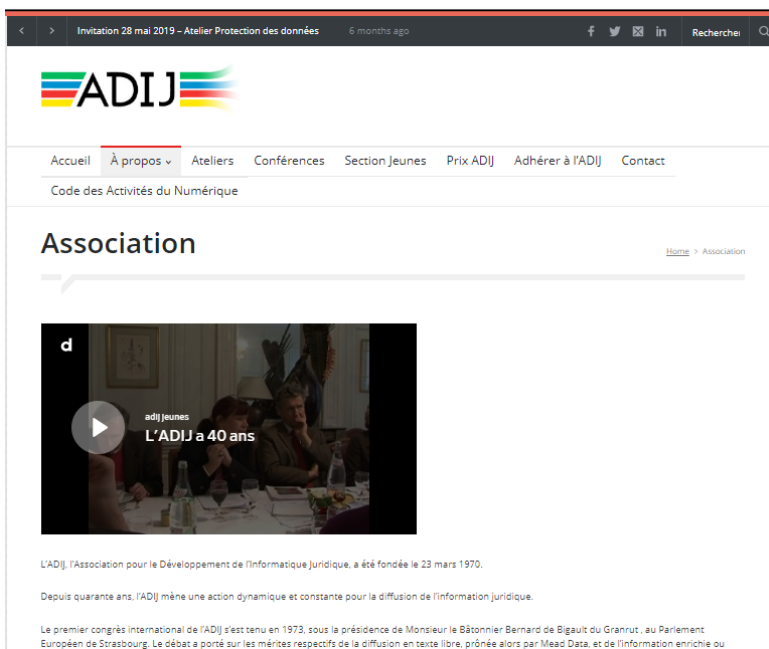

Рис. 3.18. Представленість Французької асоціації розвитку юридичної інформатики на порталі

Серед них Французька асоціація розвитку юридичної інформатики (l'Association pour le Developpement de l'Informatique Juridique, L'ADIJ) (див. рис. 3.18), Британська й Ірландська асоціація юридичних бібліотек (The British and Irish Association of Law Librarians, BIALL), Канадська асоціація юридичних бібліотек (The Canadian Association of Law Libraries, CALL) (рис. 3.19), Південно-африканська організація юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries, OSALL), Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (International Association of Law Libraries, IALL), Асоціація спеціальних бібліотек (SLA) (див. рис. 3.20) (є глобальною організацією для інноваційних інформаційних професіоналів і їхніх стратегічних партнерів).

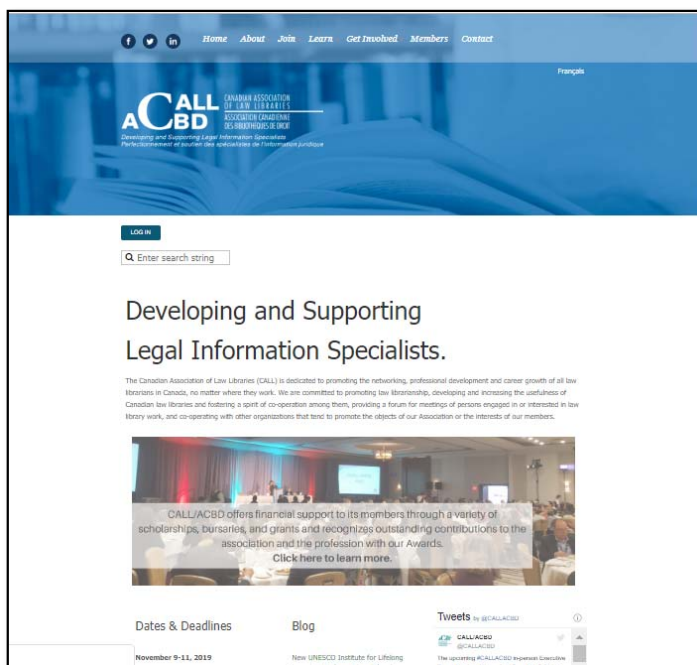

Рис. 3.19. Представленість Канадської асоціації юридичних бібліотек на порталі

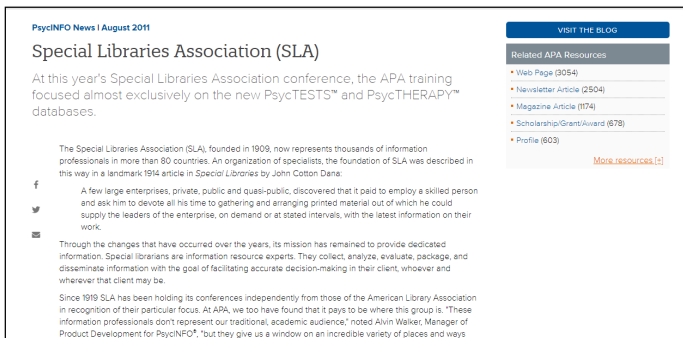

Рис. 3.20. Представленість Асоціації спеціальних бібліотек на портали

Як зазначалося, Американська асоціація юридичних бібліотек (AALL) (рис. 3.21) була утворена на самому початку ХХ ст., коли у 1906 р. куратор юридичного відділу Державної юридичної бібліотеки штату Айова запропонував бібліотекарям з різних штатів розглянути доцільність створення окремої організації для «юридичних бібліотекарів». Ідею підтримали, і розпочався процес становлення найвідомішої асоціації юридичних бібліотек.

Рис. 3.21. Представленість Американської асоціації юридичних бібліотек на портали

Сьогодні членами AALL є співробітники юридичних бібліотек, аналітики, менеджери правової інформації, фахівці з маркетингу й розвитку бізнесу, студенти, адвокати, судді та ін. Основними своїми цінностями асоціація визначає навчання протягом усього життя та інтелектуальний розвиток; різноманітність; постійний доступ громадськості до правової інформації; удосконалення доступу до правосуддя; співпраця й посилення ролі юридичних бібліотекарів у демократичному суспільстві.

Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (IALL) – це всесвітня кооперативна некомерційна організація бібліотекарів, бібліотек та інших осіб, установ, що займаються придбанням, поширенням і використанням правової інформації з інших джерел, крім їхньої власної юрисдикції (рис. 3.22). Заснована в 1959 р. IALL налічує понад 400 членів у більше ніж 50 країнах на п'яти континентах. Члени представляють всі види та розміри юридичних колекцій – від академічних юридичних бібліотек до корпоративних бібліотек, від національних і парламентських бібліотек до адміністративних установ і судових бібліотек.

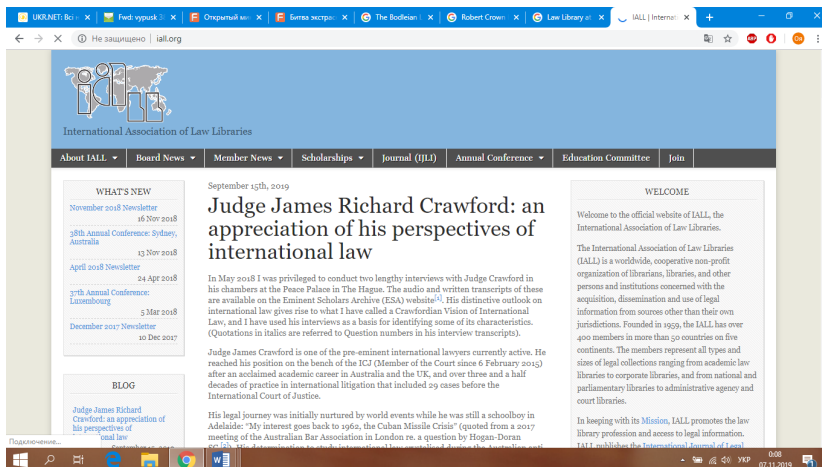

Рис. 3.22. Представленість Міжнародної асоціації юридичних бібліотек на порталі

Відповідно до своєї місії IALL просуває бібліотечну юридичну професію та доступ до юридичної інформації. IALL видає Міжнародний журнал правової інформації та проводить щорічні курси з бібліотечної справи міжнародного права. Асоціація проводить міжнародний форум для налагодження зв'язків та обміну інформацією між фахівцями в галузі правової інформації по всьому світу й підтримує професійний розвиток, надаючи стипендії для щорічного відвідування курсів і гранти для проходження практики.

Як всесвітня кооперативна некомерційна організація Міжнародна асоціація юридичних бібліотек сприяє роботі окремих осіб, бібліотек та інших організацій, які займаються поширенням правової інформації; просуває навчання юристів й інших фахівців у галузі правової інформації, надаючи основні освітні програми з іноземних і міжнародних правових систем по всьому світу; підтримує освітні та професійні можливості для нових фахівців у галузі правової інформації, особливо з країн, що розвиваються, надаючи фінансову підтримку у вигляді стипендій і стипендій для щорічного відвідування курсів та стажувань; ділиться юридичними знаннями, стипендіями, розширює доступ до правової інформації по всьому світу через Міжнародний журнал правової інформації й інші публікації, а також на своєму вебсайті; сприяє встановленню зв'язків і наставництва серед професіоналів у галузі правової інформації на всесвітній основі, шляхом створення й підтримки постійних відносин між IALL та іншими міжнародними, національними, регіональними юридичними бібліотеками й організаціями правової інформації; підтримує та заохочує розробку національної й міжнародної політики в галузі правової інформації, сприяє вільному доступу до правової інформації на всесвітній основі за допомогою програмних заяв і стипендій.

Офіційний Міжнародний журнал правової інформації Міжнародної асоціації юридичних бібліотек (International Journal of Legal Information) (<http://iall.org/journal-ijli>) члени IALL отримують як членську допомогу. Починаючи з 2017 р. журнал доступний для бібліотек, організацій та установ через пряму підписку з видавництвом "Cambridge University Press".

Міжнародний журнал правової інформації, як офіційне видання Міжнародної асоціації юридичних бібліотек, випускається три рази на рік. Під керівництвом міжнародної редакційної колегії й радників IJLI обслуговує світову спільноту бібліотекарів, юристів і практиків у галузі права шляхом публікації оригінальних статей, матеріалів конференцій, бібліографій, рецензій на книги, документів, що стосуються права та пов'язаної із законом інформації. Думки, висловлені в таких матеріалах, є відповідальністю окремих авторів і не мають на увазі схвалення Міжнародною асоціацією юридичних бібліотек.

IALL пропонує своїм членам численні переваги й можливості, у тому числі зв'язок із всесвітньою мережею професіоналів юридичної бібліотеки; International Journal of Legal Information, де учасники можуть прочитати про поточні тенденції та теми досліджень у галузі іноземного й міжнародного бібліотечного права; знижки на реєстрацію щорічних курсів IALL; доступ до IALL Listserv.

Цікавою є Програма грантів IALL із працевлаштування та стажування, що призначена для допомоги бібліотекарям-юристам. IALL пропонує один грант на рік до 3 тис. дол. США для покриття витрат на проїзд і проживання. Менший грант може бути присуджено залежно від тривалості відвідування або розміщення, розташування установи заявника та місця розташування, яке приймає заявника. Одержувачі гранту також отримують річне безкоштовне членство в IALL, яке включає журнал.

Перевага надається здобувачам, які можуть зробити значний внесок у професію, які є бібліотекарями на початку або всередині кар'єри; з будь-якої країни, яка не може дозволити собі виїхати за кордон для підвищення кваліфікації; які раніше не отримували аналогічний грант для цілей професійного розвитку і які не працювали за межами своєї країни.

Британсько-ірландська асоціація юридичних бібліотек (BIALL) є провідною професійною організацією для фахівців у сфері правової інформації (див. рис. 3.23). Асоціацію було засновано в 1969 р. юридичними бібліотекарями Лондона, Оксфорда, Кембриджа та Ірландії, які, зокрема, мали членство в Міжнародній асоціації юридичних бібліотек (IALL).

BIALL отримує дохід в основному за рахунок членських внесків. Роль BIALl полягає в підтримці тих, хто працює в цьому секторі, і в демонстрації важливості ролі професіоналів у галузі інформації у сфері правового інформування. BIALl надає своїм членам можливість обмінюватися інформацією та передовим досвідом, розширювати свої знання у сфері керування правовою інформацією, пропагувати цінність юридичних бібліотек і фахівців у сфері правової інформації.

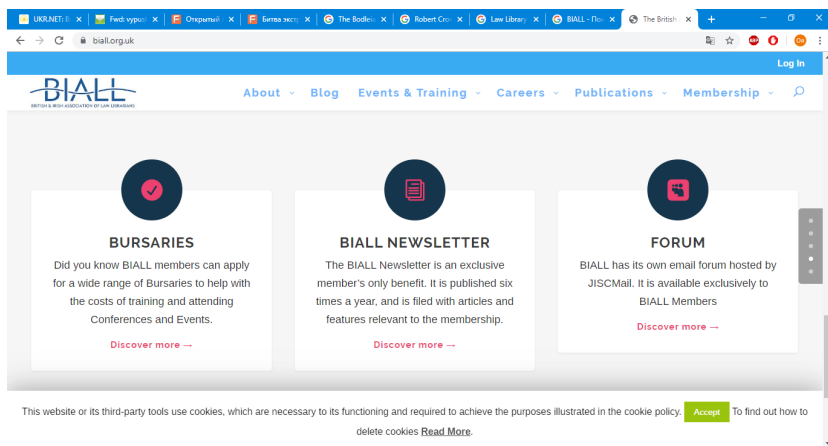

Рис. 3.23. Представленість Британсько-ірландської асоціації юридичних бібліотек на порталі

Асоціація активно взаємодіє з іншими організаціями, що займаються бібліотечною справою та правовою інформацією, допомагає членам відвідувати збори й конференції цих організацій, виступає як форум для фахівців з правової інформації та постачальників правової інформації.

Крім того, BIALl заохочує до бібліографічного вивчення й дослідження юридичної бібліотечної справи через публікації в журналі асоціації [140].

Південно-Африканська організація юридичних бібліотек (Organisation of South African Law Libraries) – це організація юридичних бібліотек Південної Африки, заснована в 1976 р. (рис. 3.24).

У ній працює близько 150 членів з університетських бібліотек, асоціацій адвокатів, приватних юридичних фірм, державного сектора, судів і видавництв. Головний офіс розташовано в провінції Гаутенг, однак члени організації є по всій Південній Африці.

Рис. 3.24. Представленість Південно-Африканської організації юридичних бібліотек на порталах

OSALL прагне пов'язати й підтримати всіх, хто цікавиться бібліотечною юридичною справою в Південній Африці; посилити та розвинути практику юридичної бібліотечної справи, надати можливості для професійного зростання бібліотекарів з правових питань і навчання для тих, хто працює з юридичними матеріалами в бібліотеках або інформаційних центрах у Південній Африці. Із цією метою організуються зустрічі та семінари тематичного характеру (за темами професійного інтересу). Також в організації є

неформальні зв'язки з різними асоціаціями міжнародних юридичних бібліотек, такими як BIALL, CALL, SLA, AALL та ін.

Тісні робочі відносини OSALL підтримує з різними юридичними видавництвами в Південній Африці, агентами зарубіжних юридичних видавців. Для заохочення інформаційного обміну організація випускає інформаційний бюлетень і робить регулярну розсилку.

Як бачимо, у випадку утворення асоціацій ідеться про форму взаємодії, що має постійний характер та об'єднує учасників, які платять членські внески, на основі спільних професійних завдань й об'єднання інтелектуальних ресурсів для їх реалізації. У випадку консорціумів – про форму взаємодії, орієнтовану на отримання економічної вигоди при вирішенні спеціальних професійних завдань, що об'єднує інтелектуальні, інформаційні, фінансові ресурси учасників [102]. Проведене дослідження також дає підстави для висновку про те, що активно розвиваються різні рівні об'єднань юридичних бібліотек: локальні – на рівні країни чи її частини; регіональні – такі, що охоплюють американський, європейський, африканський чи інший регіон; транскордонні, що об'єднують бібліотеки сусідніх країн, як у випадку американо-канадської чи британсько-ірландської асоціацій. Найвищий рівень кооперації – міжнародний, що охоплює як окремі бібліотеки та інформаційні центри, так і може набувати форм об'єднання національних чи регіональних консорціумів або асоціацій.

Важливим також, на нашу думку, є рівень міжпрофесійної, міжвідомчої інтеграції: аналіз членства в названих об'єднаннях юридичних бібліотек доводить, що в усіх випадках ідеться про контингент, що не обмежується бібліотеками, які працюють у сфері правового інформування, а включає й фахівців суміжних спеціальностей. Ідеться про широке коло організацій:

- видавців, юридичні фірми, нотаріусів, судових виконавців та судових експертів, колеги адвокатів;
- університетські бібліотеки, університети, їхніх викладачів і дослідників;
- корпоративні юридичні відділи; представники органів центральної та місцевої державної влади.

Деякі об'єднання, наприклад Британська й Ірландська асоціація юридичних бібліотек, уможливають не лише інституційне, а й особисте членство, причому не тільки юристів та інформаційних фахівців, а й, виходячи із завдання подолання інформаційної нерівності, незахищених верств населення – безробітних, пенсіонерів і студентів. Однак, хоча в наведеному вище переліку йдеться про об'єднання різних організацій і навіть персональне членство, саме юридичні бібліотеки виступають інституційною основою для різного роду колаборативних об'єднань у сфері правового інформаційного забезпечення.

Аналіз програмних документів та інших повідомлень, що висвітлюють напрями, завдання, результати та іншу специфіку діяльності, опубліковані на офіційних сайтах досліджуваних об'єднань, дає змогу виявити спільні завдання, на реалізацію яких спрямовано їхню діяльність. Це, по-перше, забезпечення інформаційних майданчиків для фахівців, які працюють з інформацією правового змісту в бібліотеках або інформаційних центрах. По-друге, підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях. Наприклад, Британсько-ірландська асоціація юридичних бібліотек, що здійснює практичну підтримку й надає консультації через здійснення правового інформування впливовими фахівцями в публікаціях, у тому числі в бюлетені BIALL і за допомогою довідника “Hand book of Legal Information Management”, який пропонує органам влади сучасну, передову практику з ключових питань правової інформації та охоплює нові інформаційні технології, у тому числі соціальні мережі.

Важливим напрямом діяльності є сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек – асоціації виступають «точкою зустрічі та обмінів», зокрема через щорічні конференції. Так, практично у всіх розглянутих корпоративних об'єднань у програмних документах зазначено про проведення щорічних конференцій. На обговореннях також порушуються ключові питання, що впливають на професію, пов'язану з правовою інформацією. Наприклад, Міжнародна асоціація юридичних бібліотек (IALL) забезпечує міжнародний форум для професійної комунікації – International Journal of

Legal Information (Міжнародний журнал правової інформації, тричі на рік) та обмін правовою інформацією фахівців в усьому світі.

Корпоративні об'єднання мають на меті заохочення стратегічного використання інновацій і творчості для успішних рішень, зокрема виявлення та просування кращих практик, що підвищують продуктивність роботи. Асоціації юридичних бібліотек спрямовані на просування мережі, професійний розвиток і кар'єрне зростання всіх юридичних бібліотекарів та просування власне юридичних бібліотек.

Важливим аспектом кооперації зусиль різних установ, які працюють із правовою інформацією, є забезпечення міждисциплінарного підходу до питань, актуальних в інформаційному суспільстві, зокрема юридичних питань, порушених у контексті розвитку технологій. Об'єднання юридичних бібліотек встановлюють міцні зв'язки з міжнародними правовими інформаційними асоціаціями; приділяють увагу просуванню юридичної освіти шляхом створення освітніх програм для іноземних і міжнародних правових систем по всьому світу, підтримки освітніх та професійних можливостей юристів з інформаційного й ІТ-права, особливо країн, що розвиваються, надаючи фінансову підтримку у вигляді стипендій і стажування.

Загалом можна констатувати, що всі подібні асоціації також мають на меті сприяти глобальному співробітництву на некомерційній основі бібліотек та інших установ і організацій, що займаються забезпеченням міжнародного співробітництва в галузі юридичної бібліотечної справи; проведенню наукових досліджень з правових проблем, організації міжнародних наукових контактів між працівниками юридичних бібліотек і правознавцями з різних країн; підготовці бібліографічних проєктів на міжнаціональній основі тощо. Надзвичайно важливо звернути увагу на діяльність асоціацій щодо відстоювання безкоштовного постійного доступу громадськості до урядової правової інформації та участь у розробленні політики й законодавства, що стосується доступу до правової інформації.

Роль спеціалізованих об'єднань – як організуючої інформаційної структури – вбачається у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, забезпеченні спеціальних

потреб користувачів. Не менш важливою є роль, що її відіграють консорціуми у створенні єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів, що сприяє посиленню інформаційної безпеки як на національному, регіональному, так і глобальному рівнях.

Світова практика свідчить, що кооперація дає змогу істотно збільшити спектр доступної інформації з одночасним зниженням власних витрат кожного учасника об'єднання або угоди. Така організація діяльності бібліотечних установ виправдана у вітчизняних умовах, коли вони – особливо це стосується бібліотек наукових установ і вищих навчальних закладів України – не завжди мають необхідний матеріально-технічний потенціал, зокрема це стосується наявності комп'ютерної та копіювальної техніки, належного рівня кадрового забезпечення [88].

В умовах об'єднання наявні технічні ресурси та кадровий потенціал можуть використовуватися більш ефективно. Це сприятиме підвищенню якості надання послуг користувачам з метою найбільш повного задоволення інформаційних потреб; формуванню єдиного науково-інформаційного простору України; використанню бібліотек як інструментів національної політики в галузі освіти та інформації.

Таким чином, роль спеціалізованих об'єднань як організуючої інформаційної структури представляється у виконанні посередницьких функцій між учасниками професійної комунікації, забезпеченні спеціальних потреб користувачів.

ВИСНОВКИ

Специфіка та сучасні тенденції розвитку інформаційно-правового обслуговування як окремого змістового напрямку діяльності бібліотеки інформаційного суспільства поєднують сьогодні універсальне бібліотечне обслуговування із спеціалізованим бібліотечно-інформаційним і надають доступ до різноманітних інформаційно-документальних ресурсів.

Зміст поняття «інформаційно-правове обслуговування» включає як функціональну основу діяльності бібліотек, так і безпосередньо мету та зміст зазначеного галузевого напрямку діяльності. Зокрема, врахувавши існуючі трактування інформаційного обслуговування в діяльності бібліотек, поняття «інформаційно-правове обслуговування» розглядаємо як цілеспрямовану та систематичну діяльність бібліотеки або структурного підрозділу, що представляє собою сукупність напрямів і відповідно до них форм задоволення запитів користувачів на різні види правової й суміжної за змістом інформації шляхом надання розгалуженого комплексу бібліотечно-інформаційних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Роль сучасної бібліотеки в процесі правового інформування, зокрема широке розгортання бібліотечної роботи з інформаційно-правового обслуговування користувачів, обумовлена розвитком глобалізаційних процесів у сучасному світі, суспільної інформатизації, актуальними завданнями розвитку демократичних процесів в Україні, ускладненням економічних відносин, за яких суспільне функціонування й суспільний розвиток обумовлюються постійним входженням у правові відносини окремих громадян, соціальних структур на різних рівнях соціальної ієрархії, зростаючим значенням і наближенням інформаційних ресурсів безпосередньо до діяльності членів суспільства. Упровадження сучасних електронних технологій

у діяльність бібліотек спричинило підвищення суспільно корисного потенціалу та практичної значущості інформаційно-правового обслуговування користувачів.

На основі вивчення досвіду діяльності юридичних бібліотек або спеціальних / структурних підрозділів бібліотек, що здійснюють правове інформування, можна виділити такі основні напрями здійснення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек: традиційна робота з надання доступу до бібліотечного фонду правової й суміжної за змістом інформації з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; інформаційно-аналітична діяльність (у результаті чого може бути вироблено власний інформаційний продукт); посередницька діяльність (просвітницька робота в партнерстві з державними, громадськими, бізнес-структурами та ін.).

Кожен з визначених напрямів роботи має різні форми, зокрема варто виділити такі: надання доступу до передплачених бібліотеками баз даних правового змісту; формування електронних бібліотек юридичного спрямування, зокрема цінних і рідкісних видань, пам'яток історії права, науково-методична допомога для наукових досліджень різних напрямів у галузі права; аналітичне забезпечення роботи владних структур; просвітницька робота й діяльність з надання доступу громадян до офіційної чи іншої правової інформації в рамках різноманітних проєктів (державних, регіональних, грантових чи змішаних).

Аналіз діяльності університетських юридичних бібліотек США дає змогу дійти висновку, що, оскільки основними напрямками їхньої діяльності є інформаційна та консультативна підтримка навчальних програм і юридичних досліджень, у процесі забезпечення наукового процесу університетськими бібліотеками затребуваними формами обслуговування є бібліотечні науково-практичні семінари з формування дослідницьких навичок та підтримка публікаційної діяльності, а саме надання програмного забезпечення для управління цитуванням, що допомагає організувати результати дослідження й полегшити написання статей.

Проаналізована діяльність публічних юридичних бібліотек США, що має глибоку історичну традицію, засвідчила, що їхня ро-

бота відбувається за типовим алгоритмом, має незначні розбіжності, спричинені особливостями територій їх розташування. Основною метою їхньої діяльності є надання допомоги фізичним особам, які самостійно представляють себе в суді та вирішенні побутових правових питань. Традиційно публічні юридичні бібліотеки пропонують безкоштовні консультації з юристами, надання певних адміністративних послуг на базі публічних юридичних бібліотек. Аналіз цієї діяльності показує, що ефективність вітчизняної практики правового обслуговування в бібліотеках може бути значно підвищена із запровадженням накопиченого у світі досвіду роботи публічних юридичних бібліотек США.

Досвід у сфері інформаційно-правового обслуговування великих зарубіжних бібліотечних установ, зокрема консорціумів юридичних бібліотек, підтверджує, що юридичні бібліотеки, спеціалізовані галузеві підрозділи провідних бібліотек стали відображенням суспільних процесів інформаційного суспільства, пов'язаних з поглибленням змісту правових відносин у соціальній системі сучасного суспільства загалом. Таким чином, розвиток корпоративної взаємодії юридичних бібліотек у глобалізованому світі обумовлено існуванням об'єктивної потреби в оперуванні потужними обсягами правової інформації, що пов'язано з розвитком суспільної активності. Ключові завдання, на реалізацію яких спрямовано діяльність корпоративних об'єднань юридичних бібліотек (асоціацій, консорціумів):

- підвищення й розвиток практичної участі бібліотек у правових комунікаціях;
- сприяння професійній комунікації фахівців юридичних бібліотек;
- заохочення стратегічного використання інновацій, що підвищують продуктивність роботи й уможливають поповнення фондів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами;
- просування власне юридичних бібліотек.

Таким чином, роль таких об'єднань як організаційної основи розподіленої системи інформаційно-правового обслуговування полягає у виконанні посередницьких функцій між учасниками про-

фесійної комунікації, сприянні забезпеченню спеціальних потреб користувачів. Вагомий внесок корпоративні об'єднання юридичних бібліотек роблять у створення єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій і пропозицій нових послуг для користувачів.

Що ж до організації інформаційно-правового обслуговування в діяльності вітчизняних бібліотек через трансформацію соціальних і технологічних умов, то ця діяльність передбачає такі перспективні напрями розвитку:

– поєднання традиційних для бібліотек функцій з функціями галузевих інформаційних центрів, розвиваючи таким чином сучасний змістовий напрям своєї діяльності – інформаційно-правове обслуговування користувачів. Посилення їхньої інтеграційної ролі в обслуговуванні користувачів у режимі віддаленого доступу й активне використання для здійснення своїх функцій електронних технологій у процесі організації доступу до структурованої правової інформації, зокрема ретроспективної;

– посилення аналітичних функцій, що обумовлює розширення діяльності щодо забезпечення правотворчого процесу органів державної влади різних рівнів, інформаційно-аналітичного супроводу економічних, політичних, правових та інших процесів;

– розгортання бібліотеками, як важливими складовими масової комунікації, ефективною співпраці та партнерських відносин (з громадянами, громадськими організаціями, управлінськими структурами всіх рівнів, міжнародними організаціями та ін.) у контексті поширення правових знань і навичок, підвищення ефективності зворотного зв'язку між органами влади та громадянами; розширення каналів поширення інформації;

– спираючись на зарубіжний досвід юридичної бібліотечної справи, впроваджувати нові форми інформаційно-правового обслуговування (аж до створення окремих бібліотечних структур, орієнтованих на роботу з правовою інформацією) та використовувати ефективні засоби популяризації цього напрямку бібліотечної діяльності як серед користувачів, так і професійної бібліотечної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич В. Бібліографічно-інформаційні ресурси України з питань держави і права. *Бібл. планета*. 2000. № 3. С. 14–16.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
3. Бібліотека як центр регіональної і правової інформації: Інформаційно-методичні матеріали / уклад.: В. В. Маковська, Ю. М. Гой, В. С. Зваричук. Хмельницький, 2005. 32 с.
4. Бондаренко В. «Мобільна» історико-культурна спадщина: інноваційний сервіс для вітчизняних бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 65. С. 152–172. <https://doi.org/10.15407/np.65.152>
5. Бондаренко В. Мобільні застосунки як інструмент комунікації органів державної влади та громадянського суспільства. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 373–395. <https://doi.org/10.15407/np.52.373>
6. Брижко В. М. Про приведення інформаційного законодавства України у відповідність до положень європейського права. *Правова інформатика*. 2010. № 1. С. 14–22.
7. Брижко В. Про сучасну інформаційну політику. *Правова інформатика*. 2009. № 2. С. 31–43.
8. Васюк О. Тенденції розвитку дистанційного навчання у світі. *Молодь і ринок*. 2017. № 9. С. 13–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_9_4 (дата звернення: 16.10.2023).
9. Вилегжаніна М. Задоволення інформаційних потреб користувачів у правовій інформації. *Бібл. планета*. 2009. № 4. С. 18–21.
10. Вилегжаніна Т. І. Бібліотеки і право. *Бібл. планета*. 2011. № 2. С. 4–5.
11. Вилегжаніна Т. Кооперація бібліотек: проблеми і переваги. *Бібл. планета*. 2006. № 1. С. 4–6.

12. Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування: практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування / уклад. Г. М. Гич, Т. О. Михайловська, О. М. Некипелова, А. Є. Цуканова. Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2013. 120 с.

13. Воскобойнікова-Гузєва О. Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства. *Бібл. вісн.* 2007. № 2. С. 3–9.

14. Галаган Л. Інформаційний потенціал е-урядування в забезпеченні комунікативних зв'язків органів державної влади з громадськістю. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2013. Вип. 36. С. 56–74.

15. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібл. вісн.* 2014. № 6. С. 17–23.

16. Горовий В. Бібліотечна діяльність у контексті забезпечення інформаційного суверенітету. *Бібл. вісн.* 2011. № 1. С. 3–7.

17. Горовий В. Бібліотечний ресурс у сучасній інформаційній діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2022. Вип. 63. С. 9–22. <https://doi.org/10.15407/np.63.009>

18. Горовий В. Еволюція інформаційних запитів суспільства як фактор бібліотечної трансформації. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2007. Вип. 18. С. 36–49.

19. Горовий В. М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія. Київ, 2015. 284 с.

20. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія. Київ, 2010. 360 с.

21. Горовий В. Стратегічні комунікації в науково-інформаційному процесі сучасності. *Вісн. НАН України.* 2021. № 3. С. 3–9. <https://doi.org/10.15407/visn2021.03.003>

22. Гранчак Т. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект : монографія. Київ, 2014. 184 с.

23. Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація : монографія. Київ, 2012. 481 с.

24. Гранчак Т. Використання інформації інтернет-видань як

засіб підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та управлінської діяльності. *Бібл. вісн.* 2006. № 3. С. 7–10.

25. Гранчак Т. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2008. Вип. 21. С. 24–35.

26. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2014. Вип. 39. С. 26–42.

27. Гранчак Т. Ю. Ігрові технології як інноваційний інструмент формування бібліотечно-інформаційного середовища управління знаннями. *Наука та інновації.* 2019. Т. 15, № 2. С. 91–104. <https://doi.org/10.15407/scin15.02.091>

28. Давидова І. Бібліотека як комунікаційна система. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р.).* Київ, 2014. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/312> (дата звернення: 16.10.2023).

29. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія. Харків : ХДАК, 2005. 295 с.

30. Діяльність центрів правової інформації на базі бібліотек області в сучасних умовах: основні положення та методика дослідження. Одеса, 2018. 12 с. URL: <http://biblioteka.od.ua/wp-content/uploads/2018/06/Diyalnist-tsentriv-pravovoyi-informatsiyi-oblasti.pdf> (дата звернення: 16.10.2023).

31. Документи УБА. *Українська бібліотечна асоціація.* URL: <https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-uba> (дата звернення: 16.10.2023).

32. Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек. *Блог Української бібліотечної асоціації.* 2014, 22 травня URL: <https://surl.luh.gov.ua/gdzher> (дата звернення: 16.10.2023).

33. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті : монографія. Київ : Генеза, 2004. 208 с.

34. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних дослід-

джень в бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. № 1. С. 22–30.

35. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства: монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. Київ : НБУВ, 2011. 248 с.

36. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. Європа на шляху до інформаційного суспільства (Брюссель, 26 трав. 1994 р.). Київ : Зв'язок, 2000.

37. Зробимо бібліотеку символом демократії. Стратегія діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 року. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/Strategy_UBA_2010.pdf (дата звернення: 16.10.2023).

38. Іванова М. Електронна бібліотека як форма збереження ретроспективного юридичного ресурсу НЮБ НБУВ. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 259–272.

39. Іванова М. Електронні інформаційні ресурси конституційно-правової тематики у фондах НЮБ НБУВ. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 441–454.

40. Іванова М. Комплексні онлайн-ові юридичні інформаційні ресурси Національної юридичної бібліотеки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 33. С. 233–239.

41. Іванова М. Розвиток дистантного обслуговування користувачів та формування юридичних електронних інформаційних ресурсів у Національній юридичній бібліотеці НБУВ. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 38. С. 304–316.

42. Іванова Н. Електронне інформування в правовій сфері як бібліотечний аспект розвитку інформатизації в Україні (1998–2008) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.03. Київ. 2010. 19 с. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2010/10ivanova.pdf> (дата звернення: 16.10.2023).

43. Іванова Н. Комунікативна діяльність сучасних інформаційних центрів у сфері правового інформування. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 161–170.

44. Іванова Н. Особливості діяльності бібліотечних установ

у правовій сфері в умовах розвитку електронних інформаційних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2008. Вип. 21. С. 43–47.

45. Іванова Н. Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2010. Вип. 26. С. 81–87.

46. Іванова Н. Удосконалення експертно-правового супроводу демократичних трансформацій в умовах розвитку електронних технологій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2009. Вип. 23. С. 164–172.

47. Іванова Н., Пестрецова О. Удосконалення інформаційно-правового обслуговування користувачів бібліотек у системі стратегічних комунікацій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58. С. 105–116.

48. Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик, Ю. М. Половинчак, Л. Й. Костенко. Київ, 2013. 206 с.

49. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін. Київ, 2012. 202 с.

50. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность). Харьков : Городская типография, 2009. 392 с.

51. Капуш І. І. Адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2021. 18 с.

52. Клімушин П. С., Серенок А. О. Інформаційні представництва органів державної влади України. *Теорія та практика державного управління*. 2007. Вип. 1 (16). С. 31–36.

53. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичний сервіс як вектор розвитку сучасних бібліотек. *Вісн. Харк. Держ. акад. культури. Серія: Соціальні комунікації*. 2019. Вип. 54. С. 62–72.

54. Кобелев О. М. Організаційно-функціональні трансформації системи соціальних комунікацій як фактор розвитку інформаційно-

аналітичної діяльності бібліотек. *Вісн. Харк. держ. акад. культури. Серія: Соціальні комунікації*. 2016. Вип. 48. С. 8–18.

55. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. Київ : Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.

56. Коновал Л. В. Моделі задоволення інформаційних потреб користувачів: від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 3.0. *Бібліотека. Наука. Комунікація: стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 3–5 жовт. 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 315–318.

57. Копанєва В. О. Бібліотека цифрової науки. *Вісн. Нац. акад. наук України*. 2018. № 4. С. 76–85.

58. Копанєва В. О. Наукова бібліотека: від е-каталогу до е-науки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 3. С. 4–10.

59. Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2006. № 1. С. 23–28.

60. Костирко Т. М. Соціологічні дослідження як метод моделювання перспективної діяльності бібліотеки. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2008. Т. 13. Вип. 8. С. 85–90.

61. Лобузін К. Технологія організації комплексних бібліотечних юридичних інформаційних ресурсів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 190–199.

62. Маклюєн М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги. Київ : Ніка-Центр, 2001. 464 с.

63. Мар'їна О. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні. *Вісн. Книжк. палати*. 2010. № 1. С. 22–25.

64. Масуда Й. Комп'ютопія. *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 6. С. 36–50.

65. Матусевич В. Менеджмент і маркетинг в інформаційній сфері: функції бібліотекаря. *Бібл. вісн.* 2002. № 6. С. 14–17.

66. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в

науково-інформаційному просторі (2000–2018) : монографія / відп. ред. В. М. Горювий. Київ : НБУВ, 2019. 344 с.

67. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. *Офіц. портал Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 16.10. 2023).

68. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горювий, В. І. Попик та ін. Київ : НБУВ, 2011. 154 с.

69. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібл. вісн.* 2021. № 4. С. 3-9.

70. Організація центрів правової інформації в бібліотеках : метод. поради. Донецьк : Сх. вид. дім, 2008. 24 с.

71. Орлов П. І., Луганський О. М. Інформаційні системи і технології в управлінні, освіті, бібліотечній справі. Донецьк : Альфа-прес, 2004. 292 с.

72. Оцінка ефективності діяльності Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках : матеріали дослідження. Київ: УБА, 2012. 89 с.

73. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія. Київ, 2014. 314 с.

74. Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків, 2011. 20 с.

75. Пашкова В. Теоретико-методологічний аналіз діяльності професійних бібліотечних об'єднань (за поглядами фахівців). *Бібл. вісн.* 1998. № 4. С. 12–17.

76. Пестрецова О. Бібліотека в системі правового інформування. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек : матеріали міжнар. наук. конф.* (м. Київ, 3–5 жовт. 2017 р.). Київ, 2017. С. 248–251.

77. Пестрецова О. Бібліотечні проекти з надання доступу до офіційної інформації. *«Бібліотека XXI століття: Перспективи та інновації» : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 66–69.

78. Пестрецова О. Бібліотечні установи як центри інформаційного супроводу вдосконалення правової бази розвитку українського суспільства. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 399–405.

79. Пестрецова О. Бібліотечні центри правової інформації: досягнення і перспективи діяльності. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 540–548.

80. Пестрецова О. Бібліотечно-інформаційне обслуговування правовими ресурсами (досвід вітчизняних бібліотек). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 240–259.

81. Пестрецова О., Булахова Г. Бібліотечні ресурси правової історико-культурної спадщини: представленість у фондах юридичних бібліотек Британії та США. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 65. С. 173–183. <https://doi.org/10.15407/np.65.173>

82. Пестрецова О. Відображення діяльності бібліотек із правового інформування у сучасному бібліотекознавстві. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 48. С. 240–259.

83. Пестрецова О. Доступ громадян до офіційної інформації у діяльності сучасних бібліотек. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 180–188.

84. Пестрецова О. Інфотворча роль бібліотек в процесі здійснення правового інформування. *Молодь. Наука. Інновації : зб. матеріалів V Міжнар. наук. конф. молодих учених* (м. Київ, 15 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С. 77–79.

85. Пестрецова О. Кооперація діяльності юридичних бібліотек в контексті забезпечення правового інформування. Право на інформацію в громадянському суспільстві. *Проблеми захисту інформаційного суверенітету держав : матеріали третьої Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, квіт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 38–40.

86. Пестрецова О. Корпоративні об'єднання юридичних бібліотек у сучасному науковому просторі. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 10–11 верес. 2015 р.). Львів, 2015. С. 62–65.

87. Пестрецова О. Корпоративные объединения юридических библиотек в сфере науки и образования. *Библиотека как феномен культуры: Информационные ресурсы библиотек в образовательной, научной и социокультурной среде : материалы IV Междунар. конгр.* (г. Минск, 4–6 окт. 2016 г.). Минск, 2016. С. 225–230.

88. Пестрецова О. Міжнародна діяльність юридичних бібліотек в політико-правових комунікаціях сучасного світу. *Інформаційна діяльність, документознавство, бібліотекознавство: історія, сучасність, перспективи : матеріали II наук.-практ. конф.* (м. Київ, 27 квіт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 59–60.

89. Пестрецова О. Перспективні шляхи формування системи бібліотечного правового інформування. *Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф.* (м. Київ, 6–8 жовт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 98–100.

90. Пестрецова О. Правові фонди та колекції сучасних бібліотек: формування, розвиток. *Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство.* 2017. Т. 22. Вип. 2 (18). С. 106–113.

91. Пестрецова О. Розвиток інформаційних технологій як ключовий фактор впливу на процес соціокультурних трансформацій в сучасному суспільстві. *Science and Education a New Dimension, Humanities and Social Sciences.* 2017. No. V (25). Issue 147. Pp. 60-62.

92. Пестрецова О. Роль бібліотек у забезпеченні правової культури як умови формування громадянського суспільства. Право на інформацію в громадянському суспільстві. *Проблеми інформаційної безпеки держави : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 22 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 75–78.

93. Пестрецова О. Роль бібліотек у процесі організації доступу до правової інформації (на прикладі діяльності Національної юридичної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Юридичної бібліотеки Бібліотеки Конгресу США). *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського.* 2014. Вип. 39. С. 160–169.

94. Пестрецова О. Структура організації інформаційного забезпечення правотворення в Бібліотеці Конгресу США. *Місце і роль*

бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 251–253.

95. Пестрецова О. Університетські юридичні бібліотеки – сучасні центри інформаційного забезпечення правової діяльності. *Лабіринти реальності : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Монреаль, 30–31 жовт. 2016 р.). Монреаль, 2016. С. 265–267.*

96. Пестрецова О. Юридичні бібліотеки в глобалізованому світі: аспекти корпоративної взаємодії. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2016. Вип. 43. С. 87–96.*

97. Підпригорщук Я. В. Інформаційний простір України і проблема духовності суспільства. *Духовність як основа консолідації суспільства. Київ, 1999. Т. 15. С. 575–581.*

98. Підсумкові документи Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (Женева 2003 – Туніс 2005). Київ, 2006. 87 с.

99. Плахтій А. Бібліотечно-інформаційний супровід електронного урядування: українська практика. *Бібл. вісн. 2020. № 1. С. 14–22.*

100. Плахтій А. Інформаційно-комунікаційне забезпечення бібліотеками електронного урядування в Україні: термінологічний аналіз. *Вісн. Книжк. палати. 2018. № 8. С. 15–19.*

101. Плєскач В. Л. Електронна комерція. Київ : Знання, 2007. 535 с.

102. Половинчак Ю. Бібліотечні об'єднання як чинник формування єдиного бібліотечного простору. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2014. Вип. 39. С. 58–68.*

103. Половинчак Ю. Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2012. Вип. 33. С. 170–179.*

104. Половинчак Ю., Іванова Н. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського на шляху інтеграції в Єдиний європейський інформаційний простір. *Рукописна та книжкова спадщина України: археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів. 2011. Вип. 15. С. 238–245.*

105. Положення про Наукову бібліотеку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. URL: https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/Polozhen_2018.pdf (дата звернення: 16.10.2023).

106. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібл. вісн.* 2015. № 3. С. 3–11.

107. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ : Спілка рекламистів України, 1996. 175 с.

108. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. Поточна редакція від 01.01.2022. *Офіц. портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.10.2023).

109. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України : Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI. Поточна редакція від 31.03.2023. *Офіц. портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 16.10.2023).

110. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 р. Поточна редакція від 27.07.2023. *Офіц. портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20230727#Text> (дата звернення: 16.10.2023).

111. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. *Офіц. портал Верховної Ради України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 16.10.2023).

112. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9.01.2007 р. № 537-V. *Офіц. портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 16.10.2023).

113. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р. *Офіц. портал Верховної Ради України*.

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8> (дата звернення: 16.10.2023).

114. Програма «Цифрова Європа». *EU4Digital*. URL: <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/the-digital-europe-programme/> (дата звернення: 16.10.2023).

115. Проект «Бібліотека – місце сили!». *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/5259-biblioteka-mistse-syly> (дата звернення: 16.11.2023).

116. Проект «Бібліотеки і виборчий процес: навчаємо бібліотекарів і виборців конституційних прав». *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/conferences-and-seminars/seminars/2935-proekt-biblioteku-i-vyborychi-protses-navchajemo-bibliotekariv-i-vybortsiv-konstytutsiinykh-prav> (дата звернення: 16.10.2023).

117. Проект «Дія. Цифрова освіта». *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/4488-diia-syfrova-osvita> (дата звернення: 16.10.2023).

118. Проект «Спроможні бібліотеки сприяють досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року». *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/4559-spromozhni-biblioteki-spriayut-dosyagnennyu-tsilej-stalogo-rozvitku-onn-do-2030-roku> (дата звернення: 16.10.2023).

119. Професійна юридична система. НАУ. URL: <https://nau.ua/> (дата звернення: 16.10.2023).

120. Публічні бібліотеки – мости до е-урядування. *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/1036-publichni-biblioteki-mosti-do-e-uryaduvannya> (дата звернення: 16.10.2023).

121. Решетова Г. І. Європейський досвід запровадження електронного урядування. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку*. 2023. Вип. 1. С. 60–70. <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2023-1/23-06>

122. Різун В. В. Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії. *Сайт відділу психології масової комунікації та медіаосвіти ІСПП НАПН України*. URL: <https://mediaosvita.org>

ua/wp-content/uploads/2016/02/journalib.univ.kiev.ua_Socialniy_pidhid.pdf (дата звернення: 16.10.2023).

123. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *ResearchGate*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10397.38889>

124. Розвиток бібліотек як хабів активних громадян. *Сайт Української бібліотечної асоціації*. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/proiektu/4929-rozvytok-bibliotek-iak-khabiv-aktyvnykh-hromadian> (дата звернення: 16.10.2023).

125. Сербін О. Професійне вдосконалення бібліотекарів в умовах необхідності якісних змін галузі. *Укр. журн. з бібліотекознавства та інформ. наук*. 2019. Вип. 3. С. 56–70.

126. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2006. 17 с.

127. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2022–2023 роках: аналіт. доп. /за ред. В. Потапенка, Ю. Тищенко, Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2023. 91 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.01>

128. Слободяник М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 3–4.

129. Статут Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського. URL: <http://uskv.vn.ua/okv/uploads/files/default/statut-vounb.pdf> (дата звернення: 16.10.2023).

130. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf (дата звернення: 16.10.2023).

131. Стратегія Української бібліотечної асоціації на 2019–2021 роки. *Українська бібліотечна асоціація*. URL: <http://www.ounb.km.ua/biblio/Strategy%20ULA%202019-2021.pdf> (дата звернення: 16.10.2023).

132. Холод О. М. Методологічні принципи та критерії діагностики розрахунку впливу медіа. *Наук. зап. Ін-ту журналістики*. 2014. Т. 57. С. 20–26.

133. Чернявська Л. Бібліотечні установи як центри гендерної

просвіти громадян в інформаційному суспільстві. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 55. С. 64–79.

134. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій. Рівне, 2001. 437 с.

135. Шульга І. Шляхи забезпечення відкритого доступу до наукових ресурсів у галузі права. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 240–249.

136. Що таке Програма «Цифрова Європа»? *Дія. Бізнес. Довідник підприємця*. URL: https://business.diia.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/scho_take_programa_cifrova_evropa (дата звернення: 16.10.2023).

137. Ярошенко Т. Створення та використання електронних ресурсів в університетах України: за результатами дослідження / упоряд. Т. Ярошенко, С. Чуканова ; ред. Патрушева О. Київ : Видавн.-поліграф. центр НаУКМА, 2012. 64 с.

138. AALL'S (American Association of Law Libraries) mission, vision and values. *AALL*: website. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/strategic-directions/> (Last accessed: 16.10.2023).

139. AALL (American Association of Law Libraries) Bylaws. *AALL*: website. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/bylaws/> (Last accessed: 16.10.2023).

140. About The British and Irish Association of Law Librarians (BIALL). Bylaws. *BIALL*: website. URL: <https://biall.org.uk/about/> (Last accessed: 16.10.2023).

141. About the Law Library. *The Sacramento County Public Law Library*: website. URL: <https://saclaw.org/about-the-law-library> (Last accessed: 16.10.2023).

142. UN E-Government Survey 2022. *12th edition of the United Nations' assessment of the digital government landscape across all 193 Member States*. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2022> (Last accessed: 16.10.2023).

143. Adams L., Smith R. The Evolution of Public Law Libraries. *AALL Spectrum*. March 2006. Pp. 17-33. URL: https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2017/11/pub_sp0603_Evolution.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

144. Aycock A. *The Accidental Law Librarian*. Medford, NJ: Information Today, Inc., 2013. 256 p. URL: <https://scholarworks.indianapolis.iu.edu/server/api/core/bitstreams/f31692b8-861e-4952-80d6-79b628afabd0/content> (Last accessed: 16.10.2023).
145. Association Française des Juristes d'Entreprise (AFJE): Qui sommes-nous? *AFJE*: website. URL: <https://www.afje.org/info/qui-sommes-nous> (Last accessed: 16.10.2023).
146. Balleste R., Luna-Lamas S., Smith-Butler L. *Law Librarianship in the Twenty-First Century*. Lanham: The Scarecrow Press, 2007. 229 p. URL: https://www.academia.edu/23575055/Law_Librarianship_in_the_Twenty_First_Century (Last accessed: 16.10.2023).
147. BerkeleyLaw. About Us. *US BerkeleyLaw*: website. URL: <http://www.lib.berkeley.edu/sites/default/files/files/UCBLibraryStrategicPlan.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).
148. Canadian Association of Law Libraries (CALL). Corporate Charter. *CALL*: website. URL: <https://www.callacbd.ca/resources/CALL%20ACBD%20Corporate%20Charter%20English%20version.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).
149. Collections. Law Library. *The Library of Congress*: website. URL: <http://www.loc.gov/law/find/collections.php> (Last accessed: 16.10.2023).
150. Comprehensive Index of Legal Reports. *The Library of Congress*: website. URL: <http://www.loc.gov/law/help/legal-reports.php> (Last accessed: 16.10.2023).
151. Constitution of the International Association of Law Libraries (IALL). *IALL*: website. URL: <http://iall.org/about-iall-2/constitution-2> (Last accessed: 16.10.2023).
152. Constitution of the Organisation of South African Law Libraries (OSALL). *OSALL*: website. URL: <http://www.osall.org.za/docs/constitution.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).
153. County public law library standards. *AALL*: website. URL: <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/policies/public-policies/county-public-law-library-standards> (Last accessed: 16.10.2023).
154. Educational & Research Opportunities. *The Library of*

Congress: website. URL: <http://www.loc.gov/law/opportunities/> (Last accessed: 16.10.2023).

155. Etzioni A. *The Monochrome Society*. Princeton: Princeton University Press, 2001. Vol. 67. <https://doi.org/10.2307/j.ctv19fvxxk>

156. Giddens A. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford university press, 1991. URL: <https://download.e-bookshelf.de/download/0003/8871/07/L-G-0003887107-0002286451.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

157. GT Ministerial Conference on the Global Information Society. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1995. 85 p. URL: <http://aei.pitt.edu/33414/1/A161.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

158. Library Guide. Yale law school. 2018. 21 p. URL: https://ia902904.us.archive.org/6/items/2018-law-library-guide_201808/LibraryGuide2018.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

159. Harmon M. G., Grzybowski S., Thompson B., Cross S. Remaking the Public Law Library into a Twenty-First Century Legal Resource Center. *Law Library Journal*. Vol. 110:1. May, 2018. URL: https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2018/06/LLJ_110n1_05_harmon_et_al.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

160. Harvard Law School Library Mission. *Harvard Law School*: website. URL: <https://hls.harvard.edu/library/about-the-library/harvard-law-school-library-mission> (Last accessed: 16.10.2023).

161. Law librarianship. *UW iSchool*: website. URL: <https://ischool.uw.edu/programs/mlis/degree-options/law-librarianship> (Last accessed: 16.10.2023).

162. Legal Research Guides. *The Library of Congress*: website. URL: <http://www.loc.gov/law/help/how-find.php> (Last accessed: 16.10.2023).

163. Library mission statement & history. Law library. *The Library of Congress*: website. URL: <https://www.law.umn.edu/library/about-law-library/library-mission-statement-history> (Last accessed: 16.10.2023).

164. Mid-America Law Library Consortium (MALLCO). Bylaws. *MALLCO*: website. URL: <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601&p=2652876> (Last accessed: 16.10.2023).

165. Mid-America Law Library Consortium (MALLCO). Home. *MALLCO*: website. URL: <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601> (Last accessed: 16.10.2023).

166. Mission & strategic plan priorities. *The Law School University of Wisconsin-Madison*: website. URL: <https://law.wisc.edu/about/mission> (Last accessed: 16.10.2023).

167. Mission and Learning Outcomes. *The US BerkeleyLaw*: website. URL: <https://www.law.berkeley.edu/about-us/mission-learning-outcomes> (Last accessed: 16.10.2023).

168. Nayyer K. Book *Review of Law Librarianship in the Digital Age* by Ellyssa Kroski. *UVicSPACE: Research & Learning Repository*. 2015. Rev 28. URL: <https://dspace.library.uvic.ca/server/api/core/bitstreams/96e5794a-bdc8-4327-8d98-0d4b813b91a9/content> (Last accessed: 16.10.2023).

169. Paperwork Reduction Act of 1995. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/244/text?overview=closed> (Last accessed: 16.10.2023).

170. Polovynchak Y., Bondarenko V., Matviichuk L., Strunhar V. Legal resources of historical and cultural heritage: presentation in library collections and their popularization. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*. 2022. No. 7. Pp. 29-35. https://doi.org/10.15802/unilib/2022_270740

171. Resolutions and decisions eHealth. *The Fifty-eighth World Health Assembl.* URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA58/WHA58_28-en.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

172. Robbins Collection Library. *US BerkeleyLaw*: website. URL: <https://www.law.berkeley.edu/research/the-robbins-collection/robbins-collection-library> (Last accessed: 16.10.2023).

173. Selwyn L., Eldridge V. Public law librarianship: Objectives, challenges and solutions. Hershey: Information Science Reference, 2013. 343 p. URL: <https://surl.li/ddyaau> (Last accessed: 16.10.2023).

174. State laws about county law libraries. URL: <https://www.aallnet.org/gllsis/wp-content/uploads/sites/9/2018/01/laws-about-county-law-libraries.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

175. Statuts AFJE (Association Française des Juristes d'Entreprise).

AFJE: website. URL: <https://www.afje.org/info/statuts-et-reglement-interieur> (Last accessed: 16.10.2023).

176. Strategic Plan 2018-2022. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. *Lillian Goldman Law Library*: website. URL: <https://library.law.yale.edu/strategic-plan-2018-2022> (Last accessed: 16.10.2023).

177. The freedom of information Act. *U.S. Department of Justice*. URL: <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (Last accessed: 16.10.2023).

178. The information society project office: A new market place for ideas. *The European Commission*: website. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-1205_en.htm (Last accessed: 16.10.2023).

179. The Information Technology Management Reform Act of 1996. *Congress.gov*. URL: <https://www.congress.gov/104/bills/s946/BILLS-104s946is.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

180. U.S. Population, 1790-2000: Always Growing. *United States history*. URL: <https://www.u-s-history.com/pages/h980.html> (Last accessed: 16.10.2023).

References

1. Babych, V. (2000). Bibliografichno-informatsiini resursy Ukrainy z pytan derzhavy i prava [Bibliographic and information resources of Ukraine on issues of state and law]. *Bibliotekna Planeta – Library Planet*, 3, 14-16 [in Ukrainian].

2. Bykov, V. (2009). Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity [Models of organizational systems of open education]. Kyiv: Atika, 684 [in Ukrainian].

3. Makovska, V. V., Hoy, Yu. M., Zvarychuk, V. S. (Comp.). (2005). Biblioteka yak tsentr rehionalnoi i pravovoi informatsii [Library as a center of regional and legal information]. Khmelnytskyi [in Ukrainian].

4. Bondarenko, V. (2022). “Mobilna” istoriko-kulturna spadshchyna: innovatsiynyi servis dlia vitchyznianskykh bibliotek [“Mobile” historical and cultural heritage: an innovative service for domestic libraries]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I.*

Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 65, 152-172 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.65.152>

5. Bondarenko, V. (2019). Mobilni zastosunki yak instrument komunikatsii orhaniv derzhavnoi vlady ta hromadianskoho suspilstva [Mobile applications as a communication tool for state authorities and civil society]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 52, 373-395 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.52.373>

6. Bryzhko, V. (2010). Pro pryvedennia informatsiinoho zakonodavstva Ukrainy u vidpovidnist do polozhen yevropeiskoho prava [On bringing the information legislation of Ukraine into line with the provisions of European law]. *Pravova informatyka – Legal Informatics*, 1, 14-22 [in Ukrainian].

7. Bryzhko, V. (2009). Pro suchasnu informatsiinu polityku [On modern information policy]. *Pravova informatyka – Legal Informatics*, 2, 31-43 [in Ukrainian].

8. Vasiuk, O. (2017). Tendentsii rozvytku dystantsiinoho navchannia u sviti [Trends in the development of distance learning in the world]. *Molod i rynek – Youth and the Market*, 9, 13-18 [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_9_4 (Last accessed: 16.10.2023).

9. Vylehzhhanina, M. (2009). Zadovolennia informatsiinykh potreb korystuvachiv u pravovii informatsii [Satisfying users' information needs in legal information]. *Bibliotechna Planeta – Library Planet*, 4, 18-21 [in Ukrainian].

10. Vylehzhhanina, T. (2011). Biblioteka i pravo [Library and Law]. *Bibliotechna Planeta – Library Planet*, 2, 4-5 [in Ukrainian].

11. Vylehzhhanina, T. (2006). Kooperatsiia bibliotek: problemy i perevahy [Library Cooperation: Problems and Advantages]. *Bibliotechna Planeta – Library Planet*, 1, 4-6 [in Ukrainian].

12. Hych, H., Mykhailovska, T., Nekypelova, O., Tsukanova, A. (Comp.). (2013). Vlada – biblioteka – hromada: pryiednuemosia do elektronnoho uriaduvannia: praktychnyi posibnyk dlia bibliotek z nadannia posluh elektronnoho uriaduvannia [Government – library – community: let's join e-government: a practical guide for libraries on

providing e-government services]. Mykolaiv: FOP Shvets V. D. 120 p. [in Ukrainian].

13. Voskoboinikova-Huzieva, O. (2007). Dyskusiini pytannia rozvytku teorii i metodolohii bibliotekoznavstva [Discussion questions on the development of the theory and methodology of library science]. *Biblioteknyi visnyk – Library Journal*, 2, 3-9 [in Ukrainian].

14. Halahan, L. (2013). Informatsiinyi potentsial e-uraduvannia v zabezpechenni komunikatyvnykh zv'iazkiv orhaniv derzhavnoi vlady z hromadskistiu [Information potential of e-government in ensuring communicative relations between state authorities and the public]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 36, 56-74 [in Ukrainian].

15. Harahulia, S. (2014). Biblioteky v informatsiinomu suspilstvi: oriientatsiia na korystuvacha [Libraries in the information society: user orientation]. *Biblioteknyi visnyk – Library Journal*, 6, 17-23 [in Ukrainian].

16. Horovyi, V. (2011). Bibliotekna diialnist u konteksti zabezpechennia informatsiinoho suverenitetu [Library activities in the context of ensuring information sovereignty]. *Biblioteknyi visnyk – Library Journal*, 1, 3-7 [in Ukrainian].

17. Horovyi, V. (2022). Biblioteknyi resurs u suchasni informatsiini diialnosti [Library resource in modern information activity]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 63, 9-22 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.63.009>

18. Horovyi, V. (2007). Evoliutsiia informatsiinykh zapytiv suspilstva yak faktor biblioteknoi transformatsii [The Evolution of Society's Information Requests as a Factor of Library Transformation]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 18, 36-49 [in Ukrainian].

19. Horovyi, V. (2015). *Natsionalni informatsiini protsesy v umovakh hlobalizatsii* [National information processes in the context of globalization]. Kyiv [in Ukrainian].

20. Horovyi, V. (2010). *Sotsialni informatsiini komunikatsii, yikh napovnennia i resurs* [Social information communications, their content and resources]. Kyiv [in Ukrainian].

21. Horovyi, V. (2021). Stratehichni komunikatsii v naukovoinformatsiinomu protsesi suchasnosti [Strategic communications in the scientific and information process of modernity]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 3, 3-9 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/visn2021.03.003>

22. Hrachak, T. (2014). *Biblioteka v informatsiinomu suprovodi upravlinnia suspilnymy protsesamy: polityko-komunikatsiinyi aspekt* [Library in information support of management of social processes: political and communication aspect]. Kyiv [in Ukrainian].

23. Hrachak, T. (2012). *Biblioteka i politychna komunikatsiia* [Library and Political Communication]. Kyiv [in Ukrainian].

24. Hrachak, T. (2006). Vykorystannia informatsii internet-vydan yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti informatsiino-analitychnoi ta upravlinskoi diialnosti [Using information from online publications as a means of increasing the efficiency of information, analytical and management activities]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Journal*, 3, 7-10 [in Ukrainian].

25. Hrachak, T. (2008). Rol informatsiino-analitychnykh struktur naukovykh bibliotek Ukrainy v suchasnomu demokratychnomu protsesi [The role of information and analytical structures of scientific libraries of Ukraine in the modern democratic process]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 21, 24-35 [in Ukrainian].

26. Hrachak, T. (2014). Formuvannia bibliotekamy natsionalnogo informatsiinoho prostoru v konteksti realizatsii derzhavnoi informatsiinoi polityky [Formation of the national information space by libraries in the context of the implementation of state information policy]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 39, 26-42 [in Ukrainian].

27. Hrachak, T. (2019). Ihrovi tekhnolohii yak innovatsiinyi instrument formuvannia bibliotechno-informatsiinoho seredovyshcha

upravlinnia znanniamy [Game technologies as an innovative tool for forming a library and information environment for knowledge management]. *Nauka ta innovatsii – Science and Innovation*, 15(2), 91-104 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/scin15.02.091>

28. Davydova, I. (2014). Biblioteka yak komunikatsiina systema [Library as a communication system]. *The place and role of libraries in the formation of the national information space. Proceedings of the international scientific conference, October 21-23, 2014*. Kyiv [in Ukrainian]. Retrieved from <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/312> (Last accessed: 16.10.2023).

29. Davydova, I. (2005). *Bibliotekne vyrobnytstvo v informatsiinomu suspilstvi* [Library production in the information society]. Kharkiv: KhDAK [in Ukrainian].

30. Diialnist tsestriv pravovoi informatsii na bazi bibliotek oblasti v suchasnykh umovakh: osnovni polozhennia ta metodyka doslidzhennia [Activities of legal information centers based on regional libraries in modern conditions: basic provisions and research methodology]. (2018). Odesa [in Ukrainian]. Retrieved from <http://biblioteka.od.ua/wp-content/uploads/2018/06/Diialnist-tsestriv-pravovoyi-informatsiyyi-oblasti.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

31. Dokumenty UBA [ULA Documents]. *Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia – Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-uba> (Last accessed: 16.10.2023).

32. Dostup hromadian do ofitsiinoi informatsii: rol bibliotek [Citizens' access to official information: the role of libraries]. (2014, May 22). *Ukrainian Library Association Blog* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://surl.luh.gov.ua/gdzhep> (Last accessed: 16.10.2023).

33. Dubas, O. (2004). *Informatsiinyi rozvytok suchasnoi Ukrainy u svitovomu konteksti* [Information Development of Modern Ukraine in the World Context]. Kyiv: Geneza [in Ukrainian].

34. Dubrovina, L. (2005). Metodolohichni zasady istorychnykh doslidzen v bibliotekoznavstvi ta dokumentoznavstvi: bazovi pryntsyipy i poniattia [Methodological principles of historical research in library and document studies: basic principles and concepts]. *Bibliotekoznavstvo*.

Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Record Studies. Informology, 1, 22-30 [in Ukrainian].

35. Onyshchenko, O. S., Dubrovina, L. A., Horovyi, V. M., Popyk, V. I., Lobuzina, K. V., Samokhina, N. F., Kaliberda, N. Yu., Dobko, T. V., Soloidenko, H. I., Kulakovska, T. L., Chupryna, L. A., Matviichuk, A. V., Kudinov, M. O., Yaremenko, L. M. (2011). *Elektronni informatsiini resursy bibliotek u pidnesenni intelektualnoho i dukhovnoho potentsialu ukrainskoho suspilstva* [Electronic information resources of libraries in raising the intellectual and spiritual potential of Ukrainian society]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

36. Yevropa ta Hlobalne informatsiine suspilstvo. Rekomendatsii Yevropeiskii radi. Yevropa na shliakhu do informatsiinoho suspilstva (Brussels, 26 travnia 1994 r.) [Europe and the Global Information Society. Recommendations to the European Council. Europe on the Path to the Information Society (Brussels, May 26, 1994)]. (2000). Kyiv: Zviazok [in Ukrainian].

37. Zrobymo biblioteku symbolom demokratii. Stratehiia diialnosti Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii do 2010 roku [Let's make the library a symbol of democracy. Strategy of the Ukrainian Library Association until 2010]. *Ukrainska bibliotechna asotsiatsiia – Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/Strategy_UBA_2010.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

38. Ivanova, M. (2013). Elektronna biblioteka yak forma zberezhennia retrospektyvnoho yurydychnoho resursu NIuB NBUV [Electronic library as a form of preservation of retrospective legal resource of the National Law Library of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 36, 259-272 [in Ukrainian].*

39. Ivanova, M. (2015). Elektronni informatsiini resursy konstytutsiino-pravovoi tematyky u fondakh NIuB NBUV [Electronic information resources on constitutional and legal topics in the collections of the National Law Library of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Ver-*

nadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 41, 441-454 [in Ukrainian].

40. Ivanova, M. (2013). Kompleksni onlainovi yurydychni informatsiini resursy Natsionalnoi yurydychnoi biblioteki [Comprehensive online legal information resources of the National Law Library]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 33, 233-239 [in Ukrainian].*

41. Ivanova, M. (2013). Rozvytok dystantnoho obsluhovuvannia korystuvachiv ta formuvannia yurydychnykh elektronnykh informatsiinykh resursiv u Natsionalnii yurydychnii bibliotetsi NBUV [Development of remote user service and formation of legal electronic information resources in the National Law Library of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 38, 304-316 [in Ukrainian].*

42. Ivanova, N. (2010). *Elektronne informuvannia v pravovii sferi yak bibliotechnyi aspekt rozvytku informatyzatsii v Ukraini (1998-2008)* [Electronic information in the legal sphere as a library aspect of the development of informatization in Ukraine (1998-2008)]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv. 19 p. [in Ukrainian]. Retrieved from <http://www.nbu.gov.ua/ard/2010/10ivanova.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

43. Ivanova, N. (2012). Komunikatyvna diialnist suchasnykh informatsiinykh tsentriv u sferi pravovoho informuvannia [Communicative activity of modern information centers in the sphere of legal information]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 33, 161-170 [in Ukrainian].*

44. Ivanova, N. (2008). Osoblyvosti diialnosti bibliotechnykh ustanov u pravovii sferi v umovakh rozvytku elektronnykh informatsiinykh tekhnolohii [Peculiarities of library institutions' activities in the legal sphere in the context of the development of electronic information technologies]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki*

Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, 21, 43-47 [in Ukrainian].

45. Ivanova, N. (2010). Suchasni bibliotechni ustanovy v protsesi poshyrennia pravovykh znan [Modern library institutions in the process of disseminating legal knowledge]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 26, 81-87 [in Ukrainian].

46. Ivanova, N. (2009). Udoskonalennia ekspertno-pravovoho suprovodu demokratychnykh transformatsii v umovakh rozvytku elektronnykh tekhnolohii [Improving expert and legal support for democratic transformations in the context of the development of electronic technologies]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 23, 164-172 [in Ukrainian].

47. Ivanova, N., Pestretsova, O. (2020). Udoskonalennia informatsiino-pravovoho obsluhovuvannia korystuvachiv bibliotek u systemi stratehichnykh komunikatsii [Improving information and legal services for library users in the system of strategic communications]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 58, 105-116 [in Ukrainian].

48. Onyshchenko, O., Horovyi, V., Popyk, V., Polovynchak, Yu., Kostenko, L. (2013). *Informatyzatsiia i modernizatsiia sotsiokulturnoi sfery suspilstva: vzaiemodiia ta rozvytok* [Informatization and modernization of the socio-cultural sphere of society: interaction and development]. Kyiv [in Ukrainian].

49. Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M., Popyk, V. I., Polovynchak, Yu. M., Hbranchak, T. Yu., Voroshylov, O. V., Matviichuk, A. V., Symonenko, O. V., Kulakovska, T. L. (2012). *Informatsiina skladova sotsiokulturnoi transformatsii ukrainskoho suspilstva* [Information component of sociocultural transformation of Ukrainian society]. Kyiv [in Ukrainian].

50. Ilganaeva, V. A. (2009). Socialnye kommunikacii (teorija, metodologija, dejatel'nost) [Social communications (theory, methodology, activity)]. Kharkov: Gorodskaja tipografija [in Russian].

51. Kapush, I. (2021). *Administratyvno-pravove rehuliuвання informatyzatsii u sferi osvity* [Administrative and legal regulation of informatization in the field of education]. Extended abstract of Candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian].

52. Klimushyn, P. S., Serenok, A. O. (2007). Informatsiini predstavnytstva orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy [Information representations of state authorities of Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and Practice of State Governance, 1 (16)*, 31-36 [in Ukrainian].

53. Kobieliiev, O. (2019). Informatsiino-analitychnyi servis yak vektor rozvytku suchasnykh bibliotek [Information and analytical service as a vector of development of modern libraries]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury. Serii: Sotsialni komunikatsii – Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications, 54*, 62-72 [in Ukrainian].

54. Kobieliiev, O. (2016). Orhanizatsiino-funktsionalni transformatsii systemy sotsialnykh komunikatsii yak faktor rozvytku informatsiino-analitychnoi diialnosti bibliotek [Organizational and functional transformations of the social communications system as a factor in the development of information and analytical activities of libraries]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury. Serii: Sotsialni komunikatsii – Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications, 48*, 8-18 [in Ukrainian].

55. Koval, T. (2009). *Pidhotovka vykladachiv vyshchoi shkoly: informatsiini tekhnolohii u pedahohichnii diialnosti* [Training of higher school teachers: information technologies in pedagogical activity]. Kyiv: Vyd. tsentr NLU [in Ukrainian].

56. Konoval, L. (2017). Modeli zadovolennia informatsiinykh potreb korystuvachiv: vid Biblioteky 1.0 do Biblioteky 3.0 [Models of satisfying users' information needs: from Library 1.0 to Library 3.0]. *Library. Science. Communication: strategic tasks of developing scientific libraries. Proceedings of the International scientific conference, October 3-5, 2017* (pp. 315-318). Kyiv [in Ukrainian].

57. Kopanieva, V. (2018). Biblioteka tsyfrovoi nauky [Digital

Science Library]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 76-85 [in Ukrainian].

58. Kopanieva, V. (2016). Naukova biblioteka: vid e-katalohu do e-nauky [Scientific library: from e-catalog to e-science]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 4-10 [in Ukrainian].

59. Kostenko, L. (2006). Biblioteka suspilstva znan: kontseptualna model [Library of the knowledge society: a conceptual model]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 23-28 [in Ukrainian].

60. Kostyrko, T. (2008). Sotsiolohichni doslidzhennia yak metod modeliuвання perspektyvnoi diialnosti biblioteky [Sociological research as a method of modeling prospective library activities]. *Visnyk Odeskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Bibliotekoznavstvo, bibliografizatsiia, knyhoznavstvo – Bulletin of the Odessa National University. Series: Library science, bibliography, book science*, 13(8), 85-90 [in Ukrainian].

61. Lobuzina, K. (2012). Tekhnolohiia orhanizatsii kompleksnykh biblioteknykh yurydychnykh informatsiinykh resursiv [Technology of organization of complex library legal information resources]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 33, 190-199 [in Ukrainian].

62. McLuhan, M. (2001). Halaktyka Hutemberha: stanovlennia liudyny drukovanoi knyhy [Gutenberg's Galaxy: The Making of the Printed Book Man]. Kyiv: Nika-Center [in Ukrainian].

63. Marina, O. (2010). Rozvytok korporatyvnykh biblioteknykh proektiv v Ukraini [Development of corporate library projects in Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoii palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 1, 22-25 [in Ukrainian].

64. Masuda, Y. (1993). Komp'utopiia [Computeropia]. *Filosofska i sotsiolohichna dumka – Philosophical and Sociological Thought* 6, 36-50 [in Ukrainian].

65. Matusevych, V. (2002). Menedzhment i marketynh v informatsiinii sferi: funktsii bibliotekaria [Management and marketing

in the information sphere: functions of a librarian]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 6, 14-17 [in Ukrainian].

66. Horovyi, V. (Ed.). (2019). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v naukovo-informatsiinomu prostori (2000-2018)* [The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the scientific and information space (2000-2018)]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

67. Natsionalna stratehiia spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky [National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026]. (2021). *Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official Portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (Last accessed: 16.10.2023).

68. Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M., Popyk, V. I., Polovynchak, Yu. M., Chupryna, L. A., Voroshylov, O. V., Kerekeza, T. H. (2011). *Natsionalnyi informatsiinyi suverenitet u konteksti rozvytku novitnikh informatsiinykh tekhnolohii* [National information sovereignty in the context of the development of new information technologies]. Kyiv: NBUV [in Ukrainian].

69. Onyshchenko, O. (2021). Tsyfrovizatsiia – stratehichni shliakh rozvytku biblioteknoi sfery [Digitalization – a strategic path for the development of the library sector]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 4, 3-9 [in Ukrainian].

70. Orhanizatsiia tsentriv pravovoi informatsii v bibliotekakh: metod. porady [Organization of legal information centers in libraries: methodological advice]. (2008). Donetsk [in Ukrainian].

71. Orlov, P., Luhanskyi, O. (2004). Informatsiini systemy i tekhnolohii v upravlinni, osviti, bibliotekni spravi [Information systems and technologies in management, education, and library work]. Donetsk: Alfa-press [in Ukrainian].

72. Otsinka efektyvnosti diialnosti Merezhi punktiv dostupu hromadian do ofitsiinoi informatsii v bibliotekakh: materialy doslidzhennia [Assessment of the effectiveness of the Network of Citizens' Access Points to Official Information in Libraries: Research Materials]. (2012). Kyiv: UBA [in Ukrainian].

73. Palchuk, V. (2014). *Biblioteky v informatsiino-analitychnomu*

zabezpechenni orhaniv derzhavnoi vlady [Libraries in information and analytical support of state authorities]. Kyiv [in Ukrainian].

74. Pasmor, Yu. (2011). *Bibliotechno-informatsiine zabezpechennia pravovoi nauky v Ukraini: napriamy konsolidatsii* [Library and information support for legal science in Ukraine: consolidation directions]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

75. Pashkova, V. (1998). Teoretyko-metodolohichyyi analiz diialnosti profesiinykh bibliotechnykh ob'iednan (za pohliadamy fakhivtsiv) [Theoretical and methodological analysis of the activities of professional library associations (according to the views of specialists)]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 4, 12-17 [in Ukrainian].

76. Pestretsova, O. (2017). Biblioteka v systemi pravovoho informuvannia [Library in the system of legal information]. *Library. Science. Communication. Strategic Tasks of the Development of Scientific Libraries. Proceedings of the International Scientific Conference, 3-5 October 2017* (pp. 248-251). Kyiv [in Ukrainian].

77. Pestretsova, O. (2015). Bibliotechni proekty z nadannia dostupu do ofitsiinoi informatsii [Library projects for providing access to official information]. *Library of the 21st century: Prospects and Innovations. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference, 23 April 2015* (pp. 66-69). Kyiv [in Ukrainian].

78. Pestretsova, O. (2013). Bibliotechni ustanovy yak tsentry informatsiinoho suprovodu vdoskonalennia pravovoi bazy rozvytku ukrainskoho suspilstva [Library institutions as centers of information support for improving the legal basis of the development of Ukrainian society]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 35, 399-405 [in Ukrainian].

79. Pestretsova, O. (2013). Bibliotechni tsentry pravovoi informatsii: dosiahnennia i perspektyvy diialnosti [Library centers of legal information: achievements and prospects of activity]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 3, 540-548 [in Ukrainian].

80. Pestretsova, O. (2017). Bibliotechno-informatsiine obsluhovuvannya pravovymy resursamy (dosvid vitchyznianskykh bibliotek) [Library and information services with legal resources (experience of domestic libraries)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 46, 240-259 [in Ukrainian].

81. Pestretsova, O., Bulakhova, H. (2022). Bibliotechni resursy pravovoi istoryko-kulturnoi spadshchyny: predstavlenist u fondakh yurydychnykh bibliotek Brytanii ta SShA [Library resources of legal historical and cultural heritage: representation in the holdings of law libraries of the United Kingdom and the United States of America]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 65, 173-183. <https://doi.org/10.15407/np.65.173>

82. Pestretsova, O. (2017). Vidobrazhennia diialnosti bibliotek iz pravovoho informuvannya u suchasnomu bibliotekoznavstvi [Representations of library activities from legal information in contemporary library science]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 48, 240-259 [in Ukrainian].

83. Pestretsova, O. (2015). Dostup hromadian do ofitsiinoi informatsii u diialnosti suchasnykh bibliotek [Citizens' access to official information in the activities of modern libraries]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 41, 180-188 [in Ukrainian].

84. Pestretsova, O. (2014). Infotvorcha rol bibliotek v protsesi zdiisnennia pravovoho informuvannya [The information-creating role of libraries in the process of providing legal information]. *Youth. Science. Innovations. Proceedings of the V International Scientific Conference of Young Scientists, 15 May 2014* (pp. 77-79). Kyiv [in Ukrainian].

85. Pestretsova, O. (2016). Kooperatsiia diialnosti yurydychnykh bibliotek v konteksti zabezpechennia pravovoho informuvannya. Pravo na informatsiiu v hromadianskomu suspilstvi [Cooperation of law libraries in the context of providing legal information. The right to information

in civil society]. *Problems of protecting information sovereignty of states. Proceedings of the third International Scientific and Practical Conference, April 2016* (pp. 38-40). Kyiv [in Ukrainian].

86. Pestretsova, O. (2015). Korporatyvni obyednannya yurydychnykh bibliotek u suchasnomu naukovomu prostori [Corporate associations of law libraries in the modern scientific space]. *Modern problems of library activities in the information society. Proceedings of the sixth International Scientific and Practical Conference, 10-11 September 2015* (pp. 62-65). Lviv [in Ukrainian].

87. Pestretsova, O. (2016). Korporativnyye obyedineneniya yuridicheskikh bibliotek v sfere nauki i obrazovaniya [Corporate associations of law libraries in the field of science and education]. *The Library as a Cultural Phenomenon: Information Resources of Libraries in the Educational, Scientific and Socio-Cultural Environment. Proceedings of the IV International Congress, 4-6 October 2016* (pp. 225-230). Minsk [in Ukrainian].

88. Pestretsova, O. (2016). Mizhnarodna diialnist yurydychnykh bibliotek v polityko-pravovykh komunikatsiiakh suchasnoho svitu [International activities of law libraries in political and legal communications of the modern world]. *Information Activities, Document Studies, Library Studies: History, Present Day, Prospects. Proceedings of the II Scientific-Practical Conference, 27 April 2016* (pp. 59-60). Kyiv [in Ukrainian].

89. Pestretsova, O. (2015). Perspektyvni shliakhy formuvannia systemy bibliotechnoho pravovoho informuvannia [Promising ways of forming a library legal information system]. *Library. Science. Communication. Proceedings of the International Scientific Conference, 6-8 October 2015* (pp. 98-100). Kyiv [in Ukrainian].

90. Pestretsova, O. (2017). Pravovi fondy ta kolektsii suchasnykh bibliotek: formuvannia, rozvytok [Legal funds and collections of modern libraries: formation, development]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznnavstvo, knyhoznnavstvo – Bulletin of Odessa National University. Series: Library Science, Bibliography, Book Science. Vol. 22 T. 22. Issue 2(18)*. Pp. 106-113.

91. Pestretsova, O. (2017). Rozvytok informatsiinykh tekhnolohii yak kliuchovyi faktor vplyvu na protses sotsiokulturnykh transformatsii v suchasnomu suspilstvi [The development of information technologies as a key factor influencing the process of socio-cultural transformations in modern society]. *Science and Education a New Dimension, Humanities and Social*, V(25), 147, 60-62 [in Ukrainian].

92. Pestretsova, O. (2015). Rol bibliotek u zabezpechenni pravovoi kultury yak umovy formuvannia hromadianskoho suspilstva. Pravo na informatsiiu v hromadianskomu suspilstvi [The role of libraries in ensuring legal culture as a condition for the formation of civil society. The right to information in civil society]. *Problems of information security of the state. Proceedings of the II international scientific and practical conference, 22 April 2015* (pp. 75-78). Kyiv [in Ukrainian].

93. Pestretsova, O. (2014). Rol bibliotek u protsesi orhanizatsii dostupu do pravovoi informatsii (na prykladi diialnosti Natsionalnoi yurydychnoi biblioteky Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho ta Yurydychnoi biblioteky Biblioteky Konhresu SShA) [The role of libraries in the process of organizing access to legal information (on the example of the activities of the National Law Library of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine and the Law Library of the US Library of Congress)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 39, 160-169 [in Ukrainian].

94. Pestretsova, O. (2014). Struktura orhanizatsii informatsiinoho zabezpechennia pravotvorennia v Bibliotetsi Konhresu SShA [The structure of the organization of information support for lawmaking in the US Library of Congress]. *The Place and Role of Libraries in the Formation of the National Information Space. Proceedings of the International Scientific Conference, 21-23 October 2014* (pp. 251-253). Kyiv [in Ukrainian].

95. Pestretsova, O. (2016). Universytetski yurydychni biblioteky – suchasni tsentry informatsiinoho zabezpechennia pravovoi diialnosti [University law libraries are modern centers of information support for legal activities]. *Labyrinths of reality. Proceedings of the 3rd*

International Scientific and Practical Conference, 30-31 October 2016 (pp. 265-267). Montreal [in Ukrainian].

96. Pestretsova, O. (2016). Yurydychni biblioteki v hlobalizovanomu sviti: aspekty korporatyvnoi vzaiemodii [Law libraries in a globalized world: aspects of corporate interaction]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 43, 87-96 [in Ukrainian].

97. Pidpryorshchuk, Ya. (1999). Informatsiinyi prostir Ukrainy i problema dukhovnosti suspilstva [The information space of Ukraine and the problem of spirituality in society]. *Dukhovnist yak osnova konsolidatsii suspilstva – Spirituality as the Basis for the Consolidation of Society*, 15, 575-581. Kyiv [in Ukrainian].

98. Pidsumkovi dokumenty Vsesvitnoho samitu z pytan informatsiinoho suspilstva (Zheneva 2003 – Tunis 2005) [Outcome documents of the World Summit on the Information Society (Geneva 2003 – Tunis 2005)]. (2006). Kyiv [in Ukrainian].

99. Plakhtii, A. (2020). Bibliotechno-informatsiinyi suprovod elektronnoho uriaduvannia: ukrainska praktyka [Library and information support for e-government: Ukrainian practice]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 1, 14-22 [in Ukrainian].

100. Plakhtii, A. (2018). Informatsiino-komunikatsiine zabezpechennia bibliotekamy elektronnoho uriaduvannia v Ukraini: terminolohichniy analiz [Information and communication support by libraries for e-government in Ukraine: terminological analysis]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 8, 15-19 [in Ukrainian].

101. Pleskach, V. (2007). Elektronna komertsiiia [E-commerce]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

102. Polovynchak, Yu. (2014). Bibliotechni obiednannia yak chynnyk formuvannia yedynoho bibliotechnoho prostoru [Library associations as a factor in the formation of a single library space]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 39, 58-68 [in Ukrainian].

103. Polovynchak, Yu. (2012). Zarubizhnyi dosvid predstavleniia

bibliotekamy dosiahnen natsionalnoi pravovoi dumky [Foreign experience of libraries presenting the achievements of national legal thought]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 33, 170-179 [in Ukrainian].

104. Polovynchak, Yu., Ivanova, N. (2011). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho na shliakhu intehtratsii v Yedynyi yevropeyskyi informatsiinyi prostir [The V. I. Vernadsky National Library of Ukraine is on the path to integration into the Single European Information Space]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy: arkhеоhrafichni doslidzhennia unikalnykh arkhivnykh ta bibliotechnykh fondiv – Manuscript and Book Heritage of Ukraine: Archeographic Studies of Unique Archival and Library Funds*, 15, 238-245 [in Ukrainian].

105. Polozhennia pro Naukovu biblioteku Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho [Regulations on the Scientific Library of the Yaroslav the Wise National Law University]. [in Ukrainian]. Retrieved from https://library.nlu.edu.ua/BIBLIOTEKA/SAIT/Polozhen_2018.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

106. Popyk, V. (2015). Formuvannia natsionalnoho naukovoinformatsiinoho prostoru: intehtratsiia y kooperatsiia zusy bibliotek, naukovykh ustanov ta informatsiinykh tsentriv Ukrainy [Formation of a national scientific and information space: integration and cooperation of the efforts of libraries, scientific institutions and information centers of Ukraine]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, 3, 3-11 [in Ukrainian].

107. Pocheptsov, H. (1996). Teoriia komunikatsii [Theory of Communication]. Kyiv: Spilka reklamistiv Ukrainy [in Ukrainian].

108. Pro biblioteky i bibliotechnu spravu: Zakon Ukrainy vid 27.01.1995 r. No. 32/95-VR. Potochna redaktsiia vid 01.01.2022 [On Libraries and Librarianship: Law of Ukraine. Current version as of 01.01.2022]. (1995). *Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Last accessed: 16.10.2023).

109. Pro zasady vnutrishnoi ta zovnishnoi polityky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 r. No. 2411-VI. Potochna redaktsiia

vid 31.03.2023 [On the principles of domestic and foreign policy of Ukraine: Law of Ukraine dated 01.07.2010 No. 2411-VI. Current version as of 03.31.2023]. *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (Last accessed: 16.10.2023).

110. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. No. 2657-XII. Potochna redaktsiia vid 27.07.2023 [On Information: Law of Ukraine dated 02 October, 1992 № 2657-XII. Current version dated 27.07.2023]. (1992). *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20230727#Text> (Last accessed: 16.10.2023).

111. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii: Zakon Ukrainy vid 01.12.2022 r. No. 2807-IX [On the National Informatization Program: Law of Ukraine dated 01.12.2022 No. 2807-IX]. (2022). *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (Last accessed: 16.10.2023).

112. Pro osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky: Zakon Ukrainy vid 09.01.2007 r. No. 537-V [On the Basic Principles of the Development of the Information Society in Ukraine for 2007-2015: Law of Ukraine dated 09.01.2007 No. 537-V. Current version dated 01.09.2007]. (2007). *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (Last accessed: 16.10.2023).

113. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 travnia 2013 r. № 386-r [On approval of the Strategy for the Development of the Information Society in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 15, 2013 No. 386-r]. (2013). *Ofitsiynyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8> (Last accessed: 16.10.2023).

114. Prohrama “Tsyfrova Yevropa” [Digital Europe Programme]. *EU4Digital* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://eufordigital.eu/uk/discover-eu/the-digital-europe-programme/> (Last accessed: 16.10.2023).

115. Proiekt “Biblioteka – mistse syly!” [Project “Library - a place of power!”]. *Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/5259-biblioteka-mistse-syly> (Last accessed: 16.11.2023).

116. Proiekt “Biblioteki i vyborchyi protses: navchaiemo bibliotekariv i vybortsiv konstytutsiinykh prav” [Project “Libraries and the Electoral Process: Educating Librarians and Voters on Constitutional Rights”]. (2014). *Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/conferences-and-seminars/seminars/2935-proekt-biblioteki-i-vyborchyi-protses-navchaiemo-bibliotekariv-i-vybortsiv-konstytutsiinykh-prav> (Last accessed: 16.10. 2023).

117. Proiekt “Diia. Tsyfrova osvita” [Project “Action. Digital Education”]. *Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/4488-diia-tsyfrova-osvita> (Last accessed: 16.10.2023).

118. Proiekt “Spromozhni biblioteki spryiaiat dosiahnenniu Tsilei staloho rozvytku OON do 2030 roku” [Project “Successful Libraries Contribute to the Achievement of the UN Sustainable Development Goals by 2030”]. *Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/4559-spromozhni-biblioteki-spriyayut-dosyagnennyu-tsilej-stalogo-rozvitku-oon-do-2030-roku> (Last accessed: 16.10.2023).

119. Profesiina yurydychna systema. NAU [Professional legal system]. [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nau.ua/> (Last accessed: 16.10.2023).

120. Publichni biblioteki – mosty do e-uriaduvannia [Public libraries – bridges to e-government]. *Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association* [in Ukrainian].

Retrieved from <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/1036-publichni-biblioteki-mosti-do-e-uryaduvannya> (Last accessed: 16.10.2023).

121. Reshetova, H. (2023). Yevropeyskyi dosvid zaprovadzhennia elektronnoho uriaduvannia [European experience in implementing e-government]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo: trendy rozvytku – Management and Entrepreneurship: Development Trends, 1*, 60-70 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2023-1/23-06>

122. Rizun, V. (2016). Sotsialnokomunikatsiinyi pidkhid u nauksi ta haluzi sotsialnoi inzhenerii [Social communication approach in science and the field of social engineering]. *Sait viddilu psykholohii masovoi komunikatsii ta mediaosvity ISPP NAPN Ukrainy – Website of the Department of Psychology of Mass Communication and Media Education of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from https://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/journalib.univ.kiev.ua_Socialniy_pidhid.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

123. Rizun, V. (2011). Nacherky do metodolohii doslidzhen sotsialnykh komunikatsii [Outlines of the methodology of social communications research]. *ResearchGate* [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10397.38889>

124. Rozvytok bibliotek yak khabiv aktyvnykh hromadian [Developing libraries as hubs for active citizens]. Sait Ukrainskoi bibliotechnoi asotsiatsii – Website of the Ukrainian Library Association [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ula.org.ua/pro-nas/proiekty/4929-rozvytok-bibliotek-iak-khabiv-aktyvnykh-hromadian> (Last accessed: 16.10.2023).

125. Serbin, O. (2019). Profesiine vdoskonalennia bibliotekariv v umovakh neobkhidnosti yakisnykh zmin haluzi [Professional development of librarians in the face of the need for qualitative changes in the industry]. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk – Ukrainian Journal of Library and Information Sciences, 3*, 56-70 [in Ukrainian].

126. Skalatskyi, V. (2006). *Informatsiine suspilstvo: suchasni teorii ta modeli (sotsialno-filosofskyi analiz)* [Information society: modern theories and models (socio-philosophical analysis)]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

127. Potapenko, V., Tyshchenko, Yu., Kaplan, Yu. (Ed.). (2023). Stan rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini u 2022-2023 rokakh: analitychna dopovid [State of development of civil society in Ukraine in 2022-2023: analytical supplement]. Kyiv: NISD [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.01>

128. Slobodanyk, M. (2009). Bazova model biblioteky yak sotsialno-komunikatsiinoi instytutsii [The basic model of the library as a social and communication institution]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 3-4 [in Ukrainian].

129. Statut Vinnytskoi oblasnoi universalnoi naukovoï biblioteky im. Valentyna Otamanovskoho [Statute of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky]. [in Ukrainian]. Retrieved from <http://uskv.vn.ua/okv/uploads/files/default/statut-voubn.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

130. Statut Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho [Statute of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. [in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

131. Stratehiia Ukrainiskoi biblioteknoi asotsiatsii na 2019-2021 roky [Strategy of the Ukrainian Library Association for 2019-2021]. *Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia – Ukrainian Library Association* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://www.ounb.km.ua/biblio/Strategy%20ULA%202019-2021.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

132. Kholod, O. (2014). Metodolohichni pryntsyipy ta kryterii diahnozyky rozrakhunku vplyvu media [Methodological principles and diagnostic criteria for calculating media impact]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky – Scientific Notes of the Institute of Journalism*, 57, 20-26 [in Ukrainian].

133. Cherniavska, L. (2019). Bibliotekni ustanovy yak tsentry hendernoï prosvity hromadian v informatsiinomu suspilstvi [Library institutions as centers of gender education of citizens in the information society]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 55, 64-79 [in Ukrainian].

134. Shvetsova-Vodka, H. (2001). Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii [Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii]. Rivne [in Ukrainian].

135. Shulha, I. (2012). Shliakhy zabezpechennia vidkrytoho dostupu do naukovykh resursiv u haluzi prava [Ways to ensure open access to scientific resources in the field of law]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 33, 240-249 [in Ukrainian].

136. Shcho take Prohrama “Tsyfrova Yevropa”? [What is the Digital Europe Programme?]. *Diia biznes. Dovidnyk pidpriiemstva – Business Action. Entrepreneur’s Handbook* [in Ukrainian]. Retrieved from https://business.diia.gov.ua/entrepreneur-handbook/item/scho_take_programa_cifrova_evropa (Last accessed: 16.10.2023).

137. Yaroshenko, T., Chukanova, S. (Comp). (2012). Stvorennia ta vykorystannia elektronnykh resursiv v universytetakh Ukrainy: za rezultatamy doslidzhennia [Creation and use of electronic resources in universities of Ukraine: based on research results]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr NaUKMA [in Ukrainian].

138. AALL’S (American Association of Law Libraries) mission, vision and values. *AALL*: website. Retrieved from <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/strategic-directions/> (Last accessed: 16.10.2023).

139. AALL (American Association of Law Libraries) Bylaws. *AALL*: website. Retrieved from <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/bylaws/> (Last accessed: 16.10.2023).

140. About The British and Irish Association of Law Librarians (BIALL). Bylaws. *BIALL*: website. Retrieved from <https://biall.org.uk/about> (Last accessed: 16.10.2023).

141. About the Law Library. *Sacramento County Public Law Library*: website. Retrieved from <https://saclaw.org/about-the-law-library> (Last accessed: 16.10.2023).

142. UN E-Government Survey 2022. *12th edition of the United Nations’ assessment of the digital government landscape across all 193 Member States*. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/>

egovkb/en-us/reports/un-e-government-survey-2022 (last accessed: 16.10.2023).

143. Adams, L., Smith, R. (March 2006). The Evolution of Public Law Libraries. *AALL Spectrum*, 17-33. Retrieved from https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2017/11/pub_sp0603_Evolution.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

144. Aycock, A. (2013). The Accidental Law Librarian. Medford, NJ: Information Today, Inc. Retrieved from <https://scholarworks.indianapolis.iu.edu/server/api/core/bitstreams/f31692b8-861e-4952-80d6-79b628afabd0/content> (Last accessed: 16.10.2023).

145. Association Française des Juristes d'Entreprise (AFJE): Qui sommes-nous? *AFJE*: website. Retrieved from <https://www.afje.org/info/qui-sommes-nous> (Last accessed: 16.10.2023).

146. Balleste R., Luna-Lamas S., Smith-Butler L. (2007). Law Librarianship in the Twenty-First Century. Lanham: The Scarecrow Press. Retrieved from https://www.academia.edu/23575055/Law_Librarianship_in_the_Twenty_First_Century (Last accessed: 16.10.2023).

147. BerkeleyLaw. About Us. *US BerkeleyLaw*: website. Retrieved from <http://www.lib.berkeley.edu/sites/default/files/files/UCBLibraryStrategicPlan.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

148. Canadian Association of Law Libraries (CALL). Corporate Charter. *CALL*: website. Retrieved from <https://www.callcbd.ca/resources/CALL%20ACBD%20Corporate%20Charter%20English%20version.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

149. Collections. Law Library. *The Library of Congress*: website. Retrieved from <http://www.loc.gov/law/find/collections.php> (Last accessed: 16.10.2023).

150. Comprehensive Index of Legal Reports. *The Library of Congress*: website. Retrieved from <http://www.loc.gov/law/help/legal-reports.php> (Last accessed: 16.10.2023).

151. Constitution of the International Association of Law Libraries (IALL). *IALL*: website. Retrieved from <http://iall.org/about-iall-2/constitution-2> (Last accessed: 16.10.2023).

152. Constitution of the Organisation of South African Law Libraries

(OSALL). *OSALL*: website. Retrieved from <http://www.osall.org.za/docs/constitution.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

153. County public law library standards. *AALL*: website. Retrieved from <https://www.aallnet.org/about-us/what-we-do/policies/public-policies/county-public-law-library-standards> (Last accessed: 16.10.2023).

154. Educational & Research Opportunities. *The Library of Congress*: website. Retrieved from <http://www.loc.gov/law/opportunities/> (Last accessed: 16.10.2023).

155. Etzioni, A. (2001). *The Monochrome Society*. Princeton: Princeton University Press. Vol. 67. <https://doi.org/10.2307/j.ctv19fvxxk>

156. Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford university press. Retrieved from <https://download.e-bookshelf.de/download/0003/8871/07/L-G-0003887107-0002286451.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

157. GT Ministerial Conference on the Global Information Society. (1995). *Luxembourg Office for Official Publications of the European Communities*. Retrieved from <http://aei.pitt.edu/33414/1/A161.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

158. Library Guide. Yale law school. (2018). Retrieved from https://ia902904.us.archive.org/6/items/2018-law-library-guide_201808/LibraryGuide2018.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

159. Harmon, M. G., Grzybowski, S., Thompson, B., Cross, S. (2018). Remaking the Public Law Library into a Twenty-First Century Legal Resource Center. *Law Library Journal*, 110, 1. Retrieved from https://www.aallnet.org/wp-content/uploads/2018/06/LLJ_110n1_05_harmon_et_al.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

160. Harvard Law School Library Mission. *Harvard Law School*: website. Retrieved from <https://hls.harvard.edu/library/about-the-library/harvard-law-school-library-mission> (Last accessed: 16.10.2023).

161. Law librarianship. *UW iSchool*: website. Retrieved from <https://ischool.uw.edu/programs/mlis/degree-options/law-librarianship> (Last accessed: 16.10.2023).

162. Legal Research Guides. *The Library of Congress*: website.

Retrieved from <http://www.loc.gov/law/help/how-find.php> (Last accessed: 16.10.2023).

163. Library mission statement & history. Law library. *The Library of Congress*: website. Retrieved from <https://www.law.umn.edu/library/about-law-library/library-mission-statement-history> (Last accessed: 16.10.2023).

164. Mid-America Law Library Consortium (MALLCO). Bylaws. *MALLCO*: website. Retrieved from <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601&p=2652876> (Last accessed: 16.10.2023).

165. Mid-America Law Library Consortium (MALLCO). Home. *MALLCO*: website. Retrieved from <https://mallco.libguides.com/c.php?g=390601> (Last accessed: 16.10.2023).

166. Mission & strategic plan priorities. *The Law School University of Wisconsin-Madison*: website. Retrieved from <https://law.wisc.edu/about/mission> (last accessed: 16.10.2023).

167. Mission and Learning Outcomes. *The US BerkeleyLaw*: website. Retrieved from <https://www.law.berkeley.edu/about-us/mission-learning-outcomes> (Last accessed: 16.10.2023).

168. Nayer, K. (2015). Book *Review of Law Librarianship in the Digital Age* by Ellyssa Kroski. *UVicSPACE: Research & Learning Repository*. Rev 28. Retrieved from <https://dspace.library.uvic.ca/server/api/core/bitstreams/96e5794a-bdc8-4327-8d98-0d4b813b91a9/content> (Last accessed: 16.10.2023).

169. Paperwork Reduction Act of 1995. (1995). *Congress.gov*. Retrieved from <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/senate-bill/244/text?overview=closed> (Last accessed: 16.10.2023).

170. Polovynchak, Y., Bondarenko, V., Matviichuk, L., Strunhar, V. (2022). Legal resources of historical and cultural heritage: presentation in library collections and their popularization. *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings*, 7, 29-35. https://doi.org/10.15802/unilib/2022_270740

171. Resolutions and decisions eHealth. *The Fifty-eighth World Health Assembl.* Retrieved from https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA58/WHA58_28-en.pdf (Last accessed: 16.10.2023).

172. Robbins Collection Library. *US BerkeleyLaw*: website.

Retrieved from <https://www.law.berkeley.edu/research/the-robbins-collection/robbins-collection-library> (Last accessed: 16.10.2023).

173. Selwyn, L., Eldridge, V. (2013). Public law librarianship: Objectives, challenges and solutions. *Hershey: Information Science Reference*. Retrieved from <https://surl.li/ddyaau> (Last accessed: 16.10.2023).

174. State laws about county law libraries. Retrieved from <https://www.aallnet.org/gllsis/wp-content/uploads/sites/9/2018/01/laws-about-county-law-libraries.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

175. Statuts AFJE (Association Française des Juristes d'Entreprise). *AFJE: website* [in French]. Retrieved from <https://www.afje.org/info/statuts-et-reglement-interieur> (Last accessed: 16.10.2023).

176. Strategic Plan 2018-2022. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. *Lillian Goldman Law Library: website*. Retrieved from <https://library.law.yale.edu/strategic-plan-2018-2022> (Last accessed: 16.10.2023).

177. The freedom of information act. *U.S. Department of Justice*. Retrieved from <https://www.justice.gov/oip/freedom-information-act-5-usc-552> (Last accessed: 16.10.2023).

178. The information society project office: A new market place for ideas. *The European Commission: website*. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-1205_en.htm (Last accessed: 16.10.2023).

179. The Information Technology Management Reform Act of 1996 (1996). *Congress.gov*. Retrieved from <https://www.congress.gov/104/bills/s946/BILLS-104s946is.pdf> (Last accessed: 16.10.2023).

180. U.S. Population, 1790-2000: Always Growing. *United States history*. Retrieved from <https://www.u-s-history.com/pages/h980.html> (Last accessed: 16.10.2023).

Наукове видання

ПЕСТРЕЦОВА Ольга Олександрівна

**СОЦІАЛЬНОКОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ
В ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК**

Монографія

Редактори *Т. Дубас, Л. Сісіна, Л. Степченко, Ю. Шлапак*
Комп'ютерна верстка *Г. Булахової*

Підп. до друку 27.11.2025. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 11,62. Наклад 100 пр. Зам. № 22.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
03039, Київ, Голосіївський просп., 3.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.